

Met wetenschap beter bewapend

Een verdiepend literatuuronderzoek naar de achtergronden en aanpak van wapens en wapengeweld onder jongeren

**Frank Weerman
Tamar Fischer
Sjoukje van Deuren
Jasmijn Groen
Willemijn Stuijt**

*NSCR (Nederlands Studiecentrum Criminaliteit en Rechtshandhaving) in samenwerking met Erasmus Universiteit Rotterdam.
In opdracht van de gemeente Amsterdam.*

Voorwoord

In dit rapport doen wij verslag van een literatuuronderzoek naar wapens onder jongeren. Het doel daarvan was om een systematisch en verdiepend overzicht te krijgen van wat vanuit de wetenschap bekend is over de motieven en oorzaken die zijn gerelateerd aan wapens onder jongeren, en over de effectiviteit van interventies gericht op wapens onder jongeren. Daarnaast wilden we inzicht krijgen in de toepasbaarheid in Nederland van buitenlandse interventies waarvoor er aanwijzingen bestaan dat ze effectief zijn.

Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van de Gemeente Amsterdam, onder coördinatie van het Actiecentrum Veiligheid en Zorg Amsterdam - Amstelland (AcVZ). De resultaten kunnen helpen bij de herijking van het Actieplan Wapens en Jongeren, dat wordt voorbereid door een breed netwerk van bestuurders en professionals van gemeenten en organisaties, en vertegenwoordigers van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Graag bedanken we een aantal mensen die een bijdrage hebben geleverd aan dit onderzoek. Allereerst dank aan Malissa Blackman van het AcVZ voor de prettige begeleiding van dit onderzoek vanuit het AcVZ, en voor het constructief meedenken en meehelpen. We bedanken de leden van de begeleidingscommissie voor al hun nuttige commentaren en suggesties: Geert-Jan Stams (voorzitter, Universiteit van Amsterdam) Kees de Rooij (Gemeente Amsterdam), Joep Hanrath (Hogeschool Utrecht), Ivoline van Erpecum (Ministerie van Veiligheid en Justitie), Marco Boudewijns (VNG), Rianne de Back (Openbaar Ministerie), Jeanine Florie (Politie), Norah van der Meer (AcVZ) en Nelleke Hilhorst (AcVZ). We hebben ook veel gehad aan het enthousiaste maar ook gedetailleerde commentaar van Geert-Jan Stams op de laatste versie van het rapport.

Vanuit het AcVZ ontvingen we van verschillende medewerkers nuttige aanvullende suggesties en heeft San Yin Kan ons ook voorzien van uitgebreide suggesties bij de uiteindelijke tekst en vormgeving van het rapport. Liz van der Hoeven en Elsie van Pinxteren (Ministerie van Justitie en Veiligheid) hielpen ons bij de uitvoering van de consultatieronde. We bedanken alle professionals die hieraan hebben meegedaan; we hebben veel gehad aan hun inzichten uit de praktijk. Robby Roks van de Erasmus Universiteit bedanken we voor zijn goede suggesties tijdens verschillende fasen van het onderzoek en Tijn Ebus (student criminologie) voor zijn bijdrage in de analysefase.

We hopen dat dit onderzoek bijdraagt aan de verdere ontwikkeling van een verstandige en wetenschappelijk gefundeerde aanpak van wapens en wapengeweld onder jongeren.

Frank Weerman (NSCR), Tamar Fischer (EUR), Sjoukje van Deuren (NSCR), Jasmijn Groen (NSCR) en Willemijn Stuijt (NSCR).

Inhoudsopgave

Hoofdstuk 1: Achtergrond en doel van dit onderzoek	4
Een toename in steekincidenten en wapens onder jongeren	4
Het Actieplan Wapens en Jongeren en de noodzaak van een herijking	4
Dit onderzoek en de toegevoegde waarde daarvan	5
Onderzoeksvragen	6
De focus van dit onderzoek	6
Hoofdstuk 2: Basisliteratuur: wat weten we al?	8
Recent verkregen inzichten over wapens en jongeren in Nederland	8
Al veel bekend over factoren die zijn gerelateerd aan jeugdcriminaliteit in het algemeen	11
Onderscheid tussen verbanden, directe en indirecte oorzaken	12
Al veel onderzoek naar interventies: effecten zijn niet altijd even duidelijk	13
Elementen van effectieve interventies voor daders	14
Hoofdstuk 3: Opzet en methode van onderzoek	17
In- en exclusiecriteria	17
Zoekstrategie en selectieprocedure bij onderzoeksvraag 1 over motieven en factoren	19
Zoekstrategie en selectieprocedure bij onderzoeksvraag 2 over interventies	19
Analyse van de gevonden studies bij onderzoeksvraag 1 en 2	21
Hoofdstuk 4: Resultaten met betrekking tot motieven en factoren	23
Kenmerken van de studies	23
Analyse met behulp van cijfers en kleuren	25
Meerdere typen motieven: vooral ter verdediging, daarnaast ook voor criminaliteit, om te imponeren, uit interesse, en voor conflictbeslechting	26
Individuele en persoonlijke kenmerken die samenhangen met bezit, dragen en gebruik van wapens: bekende verbanden maar ook relatief onbekende factoren	28
Omgevingskenmerken die samenhangen met bezit, dragen en gebruik van wapens: het belang van gezin, school, leeftijdsgenoten, sociale media en de buurt	33
Vergelijking van verbanden met wapens algemeen, vuurwapens en steekwapens, en met bezit, dragen en gebruiken van wapens	38
Specifieke factoren bij relatief jonge personen	40
Onderzoek naar wapens onder jongeren in Nederland	40
Concluderend: vier groepen jongeren op basis van motieven, zes specifieke clusters van factoren voor betrokkenheid bij wapens onder jongeren	43
Hoofdstuk 5: Resultaten met betrekking tot interventies	47
Kenmerken van de studies naar interventies	47
Bevindingen over de effectiviteit van primaire interventies	49
Bevindingen over de effectiviteit van secundaire interventies	56
Bevindingen over de effectiviteit van tertiaire interventies en brede programma's	60

3 • Inhoudsopgave

Concluderend: programma's met aanwijzingen voor effectiviteit bestaan vaak uit relatief intensieve educatieve lesprogramma's, bieden zorg en ondersteuning voor slachtoffers, ouders of risicojongeren en zijn gericht op oorzakelijke factoren 65

Hoofdstuk 6: Resultaten over de toepasbaarheid van interventies..... 69

De geconsulteerde professionals.....	69
Toepasbaarheid in Nederland van een lesprogramma gericht op omgang met conflicten, weerbaarheid en life skills (primaire interventie)	70
Toepasbaarheid in Nederland van een aanpak gericht op begeleiding van en steun aan slachtoffers van geweld en ernstige verwondingen (secundaire interventie)	72
Toepasbaarheid in Nederland van een interventieprogramma gericht op het ombuigen van omstandigheden van en conflicten tussen jongeren in gebieden met veel geweld (combinatie/totaalprogramma).....	74
Concluderend: professionals zien mogelijkheden in buitenlandse interventies met aanwijzingen voor effectiviteit of elementen daaruit	76

Hoofdstuk 7: Conclusies en beleidsaanbevelingen.....77

Antwoord op onderzoeksvraag 1 over motieven en factoren.....	77
Antwoord op onderzoeksvraag 2 over effecten van interventies	80
Antwoord op onderzoeksvraag 3 over de bruikbaarheid van interventies.....	83
Aanbevelingen voor beleid en praktijk.....	85

Literatuurlijst..... 88

Bijlagen..... 102

Bijlage 1: Overzicht bestaande reviews over motieven en factoren met betrekking tot wapens en jongeren.....	102
Bijlage 2: Flowchart bij selectie van studies over motieven en factoren	103
Bijlage 3: Zoektermen bij literatuursearch interventies.....	104
Bijlage 4: Flowchart bij selectie van studies over interventies	105
Bijlage 5: Oorspronkelijk geselecteerde factoren (normaal) en later toegevoegde factoren (cursief)	105
Bijlage 6: Aantallen / gevonden verbanden, uitgesplitst naar analysesoort.....	107
Bijlage 7: Aantallen / gevonden verbanden, voor kinderen tot 15 jaar en in studies uitgevoerd in Nederland	109

Hoofdstuk 1: Achtergrond en doel van dit onderzoek

Een toename in steekincidenten en wapens onder jongeren

Sinds 2019 is er in de media en in het beleid veel aandacht voor wapens onder jongeren. Vanaf dat jaar verschenen er in toenemende mate berichten in het nieuws over steekincidenten onder jongeren, regelmatig erg jonge daders en slachtoffers. Met name een aantal zaken die in verband werden gebracht met drillrap kregen veel aandacht in de media, en er werden links gelegd met rivaliserende groepen, (online) straat- en rapcultuur en drugscriminaliteit. Burgemeesters en schoolbestuurders uitten ook hun grote zorg over de aanwezigheid van wapens onder jongeren in het publieke domein, op school en op sociale media.

Uit inventarisaties van de politie (zie bijvoorbeeld NOS, 2022) komt ook een duidelijke stijging in het aantal geregistreerde steekincidenten onder jongeren naar voren. Vergeleken met de jaren ervoor was er in 2019 met name onder minderjarigen een opmerkelijke sprong in het aantal zware steekincidenten: van 135 in 2017 en 195 in 2018 naar 315 in 2019 (daarna bleven de aantallen relatief stabiel rond de 300). In de jaren daarna bleef het aantal steekincidenten onder jongeren fluctueren rond datzelfde relatief hoge niveau. Ook het aantal geregistreerde minderjarige verdachten voor de Wet Wapens en Munitie is gestegen in deze periode, van ruim 700 voor 2019, tot ruim 1000 in de jaren daarna (cijfers verkregen via cbs.statline.nl, zie ook Van der Laan e.a., 2021, p. 216). Wat betreft het dragen en bezitten van wapens zijn er geen duidelijke cijfers beschikbaar over een eventuele toename hiervan. De periodieke Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit van het WODC (zie Van der Laan e.a., 2021, p. 204) geeft hiervoor in ieder geval geen indicatie: in 2015 antwoorde 3,4% van de ondervraagde jongeren een wapen te bezitten, in 2020 was dat 2,8% (rekening houdend met de foutmarge is dat geen significant verschil).

Het Actieplan Wapens en Jongeren en de noodzaak van een herijking

Naar aanleiding van de alarmerende berichten over wapens organiseerde het ministerie van Justitie en Veiligheid in de zomer van 2020 een overleg met burgemeesters van een groot aantal gemeenten. Tijdens dit 'Beraad van Nissewaard' werd besloten om zo snel mogelijk te komen tot een plan van aanpak (Rijksoverheid, 2020). Dit werd het Actieplan Wapens en Jongeren dat eind 2020 werd gelanceerd. Hierbij waren naast twee ministeries en 15 gemeenten ook verschillende organisaties binnen het justitiële werkveld betrokken, zoals het CCV, bureau Halt, het OM en de politie en de Raad voor de Kinderbescherming. De analyses waarop het actieplan gebaseerd is gaan vooral over steekwapens, maar het actieplan sluit aanpakken die zijn gericht op het bezit en gebruik van andere wapens niet uit (Rijksoverheid, 2020).

Het Actieplan kwam in korte tijd tot stand en was gebaseerd op een snelle scan van de onderzoeksliteratuur en gesprekken en bijeenkomsten. Het bevatte een scala aan preventieve en repressieve maatregelen, die lokaal en landelijk konden worden ingezet om wapenbezit en

wapengebruik onder jongeren tegen te gaan (zie Rijksoverheid, 2020). Uit een evaluatie van het Actieplan (Snippe e.a., 2023) kwam naar voren dat veel van de plannen zijn uitgevoerd, maar dat het effect hiervan nog onduidelijk is. Veel acties waren breed ingestoken, gericht op jongeren en de samenleving in het algemeen, en niet op de jongeren met wapens of een verhoogd risico om die te dragen of te gebruiken. Een belangrijke aanbeveling was daarom dat toekomstige maatregelen meer gericht zouden moeten worden op specifieke jongeren en wijken, en dat er meer oog komt voor de kwetsbare positie van veel jongeren die wapens dragen of gebruiken, in de bredere context van ouders, school, en (online) jeugdcultuur. Daarnaast werd ervoor gepleit dat er meer wetenschappelijk fundament moet komen onder de voorgenomen acties en maatregelen. Het Actieplan was zo snel tot stand gekomen dat maar oppervlakkig onderzoek kon worden gedaan naar de doelgroep en naar de effectiviteit van bestaande en mogelijk toepasbare maatregelen en interventies.

In reactie op deze evaluatie werd in juni 2023 door het Ministerie van Justitie en Veiligheid aangegeven dat er een herijking nodig is van het Actieplan Jongeren en Wapens (Kamerstuk 2022-2023, 28 741, nr. 93). Belangrijk onderdeel daarvan is het uitvoeren van verdiepend onderzoek naar de doelgroep en de achterliggende oorzaken, en naar effectieve en veelbelovende interventies in binnen- en buitenland. Daarvoor zijn inmiddels al verschillende activiteiten ondernomen, waaronder een literatuuronderzoek gericht op de oorzaken, motieven en interventies met betrekking tot steekwapens onder jongeren (Wolsink & Ferwerda, 2024) en het opstellen van een 'barrièremodel' door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV, 2024).

Dit onderzoek en de toegevoegde waarde daarvan

Dit onderzoek is een vervolgstap in de activiteiten ter voorbereiding van de herijking van het Actieplan. We bouwen voort op de hierboven genoemde studies en ook op eerdere buitenlandse literatuuroverzichten. Het doel is om een meer systematisch en een verdiepend overzicht te bieden van bestaande kennis en inzichten over oorzaken en motieven met betrekking tot wapens bij jongeren, de effectiviteit van interventies die op wapens onder jongeren zijn gericht, en de mogelijke toepasbaarheid in Nederland van nog onbenutte werkwijzen uit het buitenland. Het onderzoek is *systematisch* doordat we hebben geprobeerd nu een zo compleet mogelijk overzicht te krijgen van alle onderzoeksliteratuur die relevant is, en daarnaast ook zo zorgvuldig mogelijk hebben bijgehouden wat er nu precies bekend is en met welke graad van betrouwbaarheid. Daarnaast is het onderzoek op verschillende manieren *verdiepend*. We hebben ons niet alleen gericht op steekwapens maar ook onderzoek meegenomen naar vuurwapens onder jongeren of wapens in het algemeen (waaronder ook slagwapens en explosieven kunnen vallen). Er is ook gekeken naar onderscheid tussen verschillende groepen jongeren in verband met wapens, en bij het onderzoek naar interventies zijn ook eventuele problemen met de implementatie onderzocht. Tot slot staan we stil bij de

vraag in hoeverre resultaten uit het buitenland relevant zijn voor jongeren in Nederland. Hiervoor is met behulp van praktijkdeskundigen verkend of onbenutte werkwijzen uit het buitenland relevant zijn en uitvoerbaar in de Nederlandse situatie.

Onderzoeksvragen

Dit onderzoek richt zich op zowel oorzakelijke factoren en motieven als op interventies. We pogen daarmee uiteindelijk input te leveren voor een verstandige en effectieve aanpak van de problemen rond wapens en jongeren in de Nederlandse situatie. Daartoe zijn de volgende drie onderzoeksvragen geformuleerd:

1. *Wat is uit onderzoek bekend over de motieven en oorzakelijke (risico)factoren die zijn gerelateerd aan wapenbezit en -geweld bij jongeren?* Bij deze onderzoeksvraag hebben we extra aandacht besteed aan de sociale en maatschappelijke omgeving van jongeren, eigen slachtofferschap en mogelijke online invloeden. We hebben ook gekeken of er in de resultaten onderscheid is tussen verschillende typen wapens en tussen bezit, dragen en gebruiken. Daarnaast is onderzocht of er specifieke factoren zijn gevonden voor de groep kinderen en adolescenten van 10 tot 15 jaar, en is er gekeken naar de resultaten van onderzoeken naar wapens onder jongeren die in Nederland zijn uitgevoerd. Met de antwoorden kunnen we inzicht krijgen in de relevante en veranderbare factoren waar interventies zich op zouden kunnen of moeten richten.
2. *Wat is uit onderzoek bekend over de effecten van interventies met betrekking tot wapens onder jongeren?* Bij de beantwoording van deze onderzoeksvraag hielden we ook expliciet rekening met hoe robuust de aanwijzingen voor werkzaamheid waren. Ook keken we wat er in de onderzoeken was vermeld over verschillen tussen subgroepen en over eventuele implementatieproblemen. Uiteindelijk wilden we hiermee inzicht bieden in zowel de effectiviteit van maatregelen en interventies die mogelijk al worden toegepast in Nederland, als in werkzame interventies die worden toegepast in het buitenland maar in Nederland nog onbenut of onderbenut zijn.
3. *Wat kan worden geconcludeerd over de zinvolheid en bruikbaarheid van onderzochte interventies in de Nederlandse situatie?* Deze vraag beantwoorden we aan de hand van de bevindingen bij onderzoeksvraag 1 en 2, en met behulp van raadpleging van experts en betrokkenen uit beleid en praktijk. Er is hier aandacht besteedt aan zowel de verwachte effectiviteit als aan de uitvoerbaarheid en implementatie van interventies.

De focus van dit onderzoek

Dit onderzoek richt zich *specifiek op wapens onder jongeren* en niet op andere, aanverwante problematiek. In veel van de overzichtsliteratuur lopen inzichten over jeugdcriminaliteit en jeugdgeweld in het algemeen en wapenproblematiek bij de jeugd door elkaar heen waardoor niet duidelijk is welke inzichten nu specifiek van toepassing zijn op wapens. In dit onderzoek zullen we ons daarom *specifiek focussen op de literatuur over wapens*.

Het is namelijk belangrijk om te achterhalen wat specifiek bekend is over de oorzaken en aanpak van wapens, en wat dit aan extra informatie oplevert bovenop wat al bekend is over jeugdcriminaliteit in het algemeen.

Het begrip *jongeren* wordt in dit onderzoek breed geïnterpreteerd, we nemen niet alleen adolescenten/ minderjarigen mee in het onderzoek, maar ook de categorie die wordt aangeduid als jongvolwassenen of 'emerging adults'. Onder adolescenten vallen alle jongeren tussen 12 en 18 jaar. Aansluitend bij de internationale literatuur over jongvolwassenen gaan we in dit onderzoek uit van de leeftijdscategorie tussen 18 en 25 jaar (iets breder dus dan de categorie tot 23 jaar, die nog valt onder het zogeheten adolescentenstrafrecht in Nederland). Verder hebben we ook nog een leeftijdscategorie van kinderen en relatief jonge adolescenten onderscheiden (10-15 jaar oud) en een categorie van twaalfminners (10 of 11 jaar), maar van de laatste categorie kwamen we slechts een enkele publicatie tegen.

Wat betreft *type wapen* is ook literatuur over vuurwapens en wapens in het algemeen (inclusief slagwapens) meegenomen. In Nederland stond de afgelopen jaren de problematiek rond steekwapens het meest in de belangstelling, maar daarnaast zijn er jongeren die vuurwapens of andere wapens bezitten, dragen of gebruiken (zie bijvoorbeeld het recente onderzoek in Rotterdam, Weerman e.a., 2022). Het aantal jongeren dat door de politie wordt geregistreerd in verband met vuur- en andere wapens is ook gestegen in 2019 ten opzichte van de jaren daarvoor, gelijktijdig met de stijging in steekincidenten (zie Van der Laan e.a., 2021). Er is gezocht naar onderzoeksliteratuur over explosieven als wapens onder jongeren, maar daarover is niks gevonden (maar op het moment wordt hiernaar in Nederland wel onderzoek gedaan, onder meer een studie van het CBS dat op korte termijn zal worden gepubliceerd). Dat er nog geen onderzoek is gepubliceerd, komt waarschijnlijk omdat het een relatief recent probleem is dat zich afspeelt in Nederland en enkele andere Europese landen (zoals België en Zweden).

Zoals hiervoor aangeven, is het belangrijk om onderscheid te maken naar verschillende *soorten betrokkenheid* bij wapens. In het literatuuroverzicht hebben we daarom zoveel mogelijk onderscheid gemaakt tussen het bezitten van wapens, het dragen van wapens en het gebruiken van wapens. Onder het bezit van wapens verstaan we dat jongeren daadwerkelijk eigenaar van een wapen zijn, niet tijdelijk het wapen bezitten in de zin van voorhanden hebben. Bij het dragen van een wapen gaat het om het meenemen van een wapen buitenshuis, dat kan op straat zijn, op school, in uitgaansgelegenheden of andere openbare plekken. Het dragen van wapens betekent niet automatisch dat een jongere dat wapen ook bezit: vaak worden wapens namelijk geleend of uit het ouderlijk huis meegenomen (zie Weerman e.a., 2022). Bij het gebruik van een wapen kan het zowel gaan om het verwonden van een ander als het dreigen met een wapen.

Hoofdstuk 2: Basisliteratuur: wat weten we al?

Om een basis te bieden voor het kunnen waarderen van de huidige studie, wordt in dit hoofdstuk een beknopt overzicht gegeven van wat al bekend is over de onderzoeksvragen. We bespreken eerst de recente inzichten over wapens en jongeren in Nederland. Daarna geven we een globale schets van wat al bekend is uit onderzoek naar jeugdcriminaliteit en interventies in het algemeen. De inzichten daaruit zijn ook gebruikt bij het vormgeven van het huidige onderzoek.

Recent verkregen inzichten over wapens en jongeren in Nederland

In opdracht van de gemeente Rotterdam werd in 2020 een onderzoek uitgevoerd naar de relatie tussen drillrap, straatcultuur, sociale media en geweld (Roks en Van den Broek, 2020). Voor dit onderzoek werden politieregistraties over wapengeweld uit 2018 en 2019 onderzocht en werd online etnografisch onderzoek verricht naar de ontwikkeling van drillrap en online straatcultuur in Rotterdam. Directe aanleiding voor deze studie waren concrete incidenten met steekwapengeweld in Rotterdam en bredere zorgen over de groeiende populariteit van drill onder Rotterdamse jongeren. De bredere achtergrond was de suggestie in berichtgeving rond steekincidenten dat de toename van het messengeweld onder jongeren mogelijk verband hield met de opkomst van drillrap in Nederland.

Dit (verkennende) onderzoek liet *ten eerste* zien dat van geval tot geval zou moeten worden bekeken in hoeverre drillrap een rol speelt in de totstandkoming of het verloop van geweld, waarbij tevens een onderscheid zou moeten worden gemaakt tussen de betrokkenheid van drillers *zelf* en de rol van de muziek gemaakt *door* drillers. Van een directe oorzakelijke relatie tussen drillrap en geweld op straat leek op basis van de bestudeerde politieregistraties en social mediacontent maar zelden sprake te zijn. *Ten tweede* kwam naar voren dat drillrap, en andere online uitingen van jongeren over geweld en criminaliteit, vooral een uitvergroting zijn van de straatcultuur. *Ten derde* werd duidelijk dat de bredere online drillrap cultuur die in Rotterdam kon worden waargenomen wel risico's met zich meebrengt voor jongeren. Gewelddadige uitingen, in muziek of op sociale media, hebben namelijk de potentie om een groot publiek van vrienden, rivalen en andere betrokkenen te bereiken. Daardoor kunnen ze ook het ontstaan en verloop van conflicten en geweld beïnvloeden.

Het bovengenoemde onderzoek liet nog de nodige vragen open over wapens en geweld onder jongeren in Rotterdam. Onduidelijk bleef bijvoorbeeld welke jongeren in Rotterdam messen en andere wapens dragen en gebruiken, hoe jongeren hieraan betekenis geven en welke factoren hierbij van belang kunnen zijn. Om die reden werd eveneens in opdracht van de gemeente Rotterdam in 2021 een uitgebreider onderzoek gedaan naar de achtergronden en oorzaken van betrokkenheid bij wapens onder jongeren, waarbij twee van de auteurs van dit rapport waren betrokken (Weerman e.a., 2022). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van vragenlijsten, groepsgesprekken en politiedossiers. Dit onderzoek bood verschillende inzichten

die van belang zijn voor een herijking van het Actieplan Wapens en Jongeren. *Ten eerste* bleek uit dit onderzoek dat wapens, anders dan soms wordt gesuggereerd in de media, niet normaal zijn geworden onder jongeren. De grote meerderheid van de ondervraagde jongeren was in de voorgaande periode maanden niet betrokken geweest bij wapens. Ze denken wel vaak dat wapens veel voorkomen bij anderen, maar vinden het zelf niet stoer en ook moreel niet acceptabel.

Ten tweede bleek uit dit onderzoek dat er onderscheid moet worden gemaakt tussen de groepen jongeren die wapens bezitten, wapens dragen, en wapens gebruiken, waar eerder onderzoek vaak helemaal geen onderscheid maakt tussen verschillende vormen van betrokkenheid. Een substantieel deel van de jongeren die wapens hebben gedragen, blijken die niet zelf te bezitten, maar te hebben meegenomen van thuis, of geleend/ gekregen van leeftijdsgenoten. Slechts een klein deel van de jongeren die wapens hebben gedragen, heeft die ook daadwerkelijk gebruikt. De groep jongeren die wapens gebruikt, heeft duidelijk meer problematische kenmerken en bevinden zich vaak ook in een moeilijke thuissituatie dan de jongeren die wapens dragen, en de jongeren die alleen wapens bezitten hebben nog minder problematische kenmerken.

Ten derde bleek dat gevoelens van onveiligheid en eigen slachtofferschap sterk samenhangen met alle vormen van betrokkenheid bij wapens onder jongeren. De belangrijkste motieven die jongeren onderschrijven in verband met wapens hebben te maken met veiligheid: zich kunnen verdedigen, zich in het algemeen onveilig voelen, of zich concreet bedreigd voelen door anderen. Van de jongeren die in de onderzoeksperiode een wapen heeft gedragen of gebruikt, was meer dan de helft ook slachtoffer van geweld of bedreiging.

De recent verschenen literatuurstudie over steekwapens (Wolsink & Ferwerda, 2024) was bedoeld als eerste verkenning (een zogenaamde QuickScan), maar geeft al een uitgebreid en grondig beeld van de beschikbare literatuur op dit terrein. Dit onderzoek biedt enkele belangrijke algemene inzichten. *Ten eerste* heeft deze studie geresulteerd in een lange lijst aan risicofactoren voor betrokkenheid bij wapens onder jongeren, ingedeeld in verschillende domeinen: individuele en persoonlijke kenmerken, gezin, school, buurt en vrienden. Bij de individuele kenmerken gaat het onder meer om factoren die te maken hebben met zelfcontrole en zelfregulatie, middelengebruik en mentale problemen, en waarden en houdingen die wapens ondersteunen. Bij de omgevingsfactoren gaat het onder meer om een slechte relatie met ouders, het opgroeien in armoede en achterstanden en het omgaan met criminele leeftijdsgenoten, met name op straat. De onderzoekers merken daarbij op dat dit voor een groot deel dezelfde risicofactoren zijn als die worden gevonden voor crimineel gedrag in het algemeen.

Ten tweede laat deze literatuurstudie zien dat de motieven die in eerdere studies worden genoemd voor het bezit, dragen en gebruiken van wapens kunnen verschillen (dit is deels gebaseerd op het hiervoor genoemde onderzoek uit Rotterdam). Bij het bezit van steekwapens

speelt naast het hebben van onveiligheidsgevoelens ook mee dat sommige jongeren wapens leuk en mooi vinden. Bij het dragen lijkt het vooral te gaan om het vergroten van de veiligheid, en soms om status. Bij het gebruik van wapens worden meer instrumentele doeleinden genoemd, om een delict te plegen of iemand te verwonden. Niet-criminele jongeren lijken wapens vooral te dragen voor het vergroten van de veiligheid en zijn niet gericht op gebruik. Bij meer criminele jongeren past het dragen van een wapen vaak ook bij hun identiteit, en zij gebruiken het wapen ook vaker.

Ten derde maakt dit literatuuroverzicht duidelijk dat er voor de werkzaamheid van een aantal interventies (in de zin van het voorkomen van bezit, dragen of gebruik van wapens onder jongeren) weinig ondersteuning bestaat in de literatuur. Dit betreft in de eerste plaats algemene maatregelen die zijn gericht op het opsporen van wapens (zoals preventief fouilleren en controleren), onder meer omdat deze niet zijn gericht op de onderliggende oorzaken en risicofactoren. Ook voorlichting op scholen en landelijke bewustwordingscampagnes worden als niet effectief beschouwd, met name als hiermee niet de risicogroepen worden bereikt. Daarnaast wordt weinig ondersteuning gevonden voor de effectiviteit van repressieve interventies gericht op jongeren met wapens (zoals strengere bestraffing en speciale gerechtelijke bevelen). Deze worden zelfs verondersteld contraproductief te kunnen werken, omdat ze, via o.a. stigmatisering en criminalisering van de jongeren, de onderliggende oorzaken van bezit, dragen en gebruik van steekwapens, kunnen versterken (Wolsink en Ferwerda verwijzen hierbij naar eerdere Engelse overheidspublicaties over knife crime). Voor andere, meer preventieve, interventies is wel wetenschappelijke ondersteuning gevonden voor effectiviteit of mogelijke effectiviteit, met name voor interventies die zijn gericht op achterliggende problemen binnen het leefsysteem van de jongere, met name in het gezin en op school. De auteurs noemen hierbij schoolprogramma's, gezinsinterventies en het inzetten van positieve rolmodellen.

Het 'barrièremodel' dat is opgesteld door het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV, 2024) is gebaseerd op twee werksessies met verschillende partijen uit de strafrechtsheten, alsmede jongeren en ouders. Tijdens deze sessies is een model opgesteld voor de manier waarop jongeren de gelegenheid hebben om aan wapens te komen en die te gebruiken, welke signalen zich daarvoor voordoen, wat de faciliterende factoren zijn voor het verkrijgen van wapens en welke 'barrières' kunnen worden opgeworpen. Het is dus gebaseerd op de ervaringen, interpretatie en praktijkkennis van deskundigen en betrokkenen, en niet op wetenschappelijk onderzoek. Het opgestelde model gaat uit van een lineair verloop waarbij jongeren verschillende stappen doorlopen dat begint met het in aanraking komen met wapens, via het maken van keuzes naar verwerven, dragen en gebruiken van wapens. Voor elke stap zijn een aantal *mogelijke* barrières genoemd, die bestaan uit algemene aanbevelingen voor beleid, bepaalde werkwijzen voor de praktijk en een inventarisatie van bestaande interventies en werkwijzen die relevant kunnen zijn. Voorbeelden daarvan zijn interventies die gericht zijn op bewustwording, het tegengaan van normaliserende en angst verhogende online content, het

zorgen voor aanspreekpunten voor jongeren die onveiligheid ervaren, het vergroten van het zicht op risicosignalen bij ouders en professionals, het controleren op wapens op straat en op school, en het tegengaan van de beschikbaarheid van wapens via regelgeving (CCV, 2024). Een deel van deze voorbeelden betreft overigens aanbevelingen die in het QuickScan rapport van Wolsink en Ferwerda over steekwapens als minder of niet effectief worden benoemd.

Al veel bekend over factoren die zijn gerelateerd aan jeugdcriminaliteit in het algemeen

Inmiddels is al heel veel onderzoek verricht naar de factoren die zijn gerelateerd aan jeugdcriminaliteit in het algemeen. Deze zijn beschreven in allerlei artikelen, boeken en bundels (zie bijvoorbeeld Ellis e.a., 2019). Een beknopt overzicht is te vinden in een recent globaal overzicht van de factoren die zijn gerelateerd aan verschillende soorten van criminaliteit, waaronder jeugdcriminaliteit en geweld (Servaas e.a., 2021). Deze literatuur biedt al veel informatie over de factoren die mogelijk ook van belang zijn voor betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Duidelijk wordt dat verbanden te vinden zijn met factoren in het persoonlijke domein, bij ouders en binnen het gezin, op school, bij leeftijdsgenoten en in de (buurt-) omgeving. Er kan daarbij onderscheid worden gemaakt in risicofactoren, versterkende factoren en beschermende factoren. *Risicofactoren* zijn gerelateerd aan een grotere kans op betrokkenheid bij jeugdcriminaliteit, *versterkende (risicoverlagende) factoren* aan een kleinere kans, en *beschermende factoren* zorgen voor een minder sterk effect van risicofactoren (Servaas e.a. 2021). Beschermende factoren zijn dus niet het tegenovergestelde van risicofactoren, maar kunnen de werking van risicofactoren, als die aanwezig zijn, dempen. Over deze beschermende factoren wordt uit onderzoek steeds meer bekend (zie Gubbels e.a, 2024). Zo blijken persoonlijke factoren zoals een hoge mate van zelfbeheersing of omgevingsfactoren zoals een sterke band met ouders in de adolescentie jongeren weerbaarder te maken tegen criminaliteitsbevorderende invloeden van buitenaf (Hirtenlehner e.a., 2022; Janssen e.a., 2017).

Veel van de studies naar jeugdcriminaliteit en jeugdgeweld in het algemeen zijn verricht in het buitenland (met name de Verenigde Staten), en de situatie en cultuur van die landen kan uiteraard verschillen met die in Nederland. Een belangrijke vraag is daarbij in hoeverre onderzoeksresultaten over de oorzaken van jeugdcriminaliteit generaliseerbaar zijn en in welke mate ze overeenkomen of verschillen tussen landen. Een belangrijk initiatief om dit te onderzoeken, is de International Self Report Delinquency studie (ISRD). Dit is een samenwerkingsverband van onderzoekers uit een groot aantal landen (op het moment bijna 40) uit vooral Europa, Noord- en Zuid-Amerika. Uit meerdere publicaties die zijn verschenen vanuit dit samenwerkingsverband, blijkt dat er vooral overeenkomsten zijn tussen landen in de factoren die zijn gerelateerd aan delinquent gedrag (zie bijvoorbeeld Junger-Tas e.a., 1994; Enzmann e.a., 2010; Haen Marshall e.a., 2024). Voor de belangrijkste factoren uit de criminologie worden in de meeste landen verbanden gevonden met delinquent gedrag van jongeren, al zijn er verschillen in de sterkte van die verbanden. Wel zijn er verschillen in het

belang van gezins- en schoolfactoren, die mede bepaald kunnen worden door culturele verschillen tussen landen.

Een ander relevant initiatief is dat van het Eurogang netwerk, waarin onderzoekers uit Europa samenwerken met wetenschappers uit de Verenigde Staten en een aantal andere landen om meer te weten te komen over de kenmerken en achtergronden van 'street gangs' en problematische jeugdgroepen in verschillende landen. Hoewel de uitingsvormen en organisatie van deze groepen sterk kunnen verschillen, blijken er toch ook substantiële overeenkomsten te zijn in de kenmerken van de groepen en de jongeren die hierbij zijn betrokken (zie o.a. Klein e.a., 2000). Belangrijker voor dit rapport is dat ook veel van de factoren die zijn gerelateerd aan lidmaatschap van gangs of problematische jeugdgroepen overeenkomen (zie bijvoorbeeld Esbensen & Maxson, 2011; Decker e.a., 2013). Dat komt ook naar voren uit een vergelijking tussen scholieren die lid zijn van Amerikaanse gangs en Nederlandse scholieren die deelnemen aan problematische jeugdgroepen. Ondanks de culturele verschillen blijken er opmerkelijke overeenkomsten te zijn tussen de verbanden die worden gevonden met delinquent gedrag, en met oorzakelijke factoren zoals bindingen met ouders en school, en omgang met delinquent vrienden (Esbensen & Weerman, 2005). Dit past bij de eerdere bevindingen dat veel factoren die in onderzoek worden gevonden in het buitenland tot op zekere hoogte kunnen worden doorgetrokken naar Nederland.

Onderscheid tussen verbanden, directe en indirecte oorzaken

Het is cruciaal om te beseffen dat een *factor* niet hetzelfde als een *oorzaak* is. Zo kan er sprake zijn van een schijnverband, wanneer de relatie tussen twee factoren verdwijnt als er rekening wordt gehouden met iets anders. Veel risicofactoren voor jeugdcriminaliteit, zoals andere vormen van probleemgedrag en middelengebruik, kunnen ook het gevolg zijn van andere factoren. Ze zijn dan eerder te beschouwen als een signaal voor mogelijke criminaliteit dan als een oorzaak daarvan. Sommige factoren zijn ook deels het gevolg in plaats van oorzaak van crimineel gedrag, zoals het hebben van politiecontacten of het deel uitmaken van een criminele groep.

Om de oorzakelijke factoren te onderscheiden van schijnverbanden en gevolgrelaties, is meer nodig dan alleen het vaststellen van verbanden. In sommige onderzoeksdesigns worden daarom meerdere factoren tegelijk geanalyseerd, waardoor kan worden nagegaan welke verbanden onafhankelijk van de andere factoren naar voren komen. In deze 'multivariate analyses' kunnen een reeks van controlefactoren en alternatieve verklaringen worden meegenomen. Om ook iets te kunnen zeggen over de volgtijdelijkheid van een verband (wat komt eerst in de tijd, is een verandering in delinquent gedrag gerelateerd aan een bepaalde factor) is ook langlopend (longitudinaal) onderzoek nodig, met meerdere meetmomenten. Beide manieren van onderzoeken (multivariaat en longitudinaal) bieden een betere indicatie van oorzakelijkheid dan alleen het vaststellen van een verband. Zekerheid biedt het echter nog

steeds niet, omdat het verband ook zou kunnen worden verklaard door zaken die niet zijn meegenomen in het onderzoek. Experimentele methodes kunnen wel uitsluitend geven, maar die zijn vooral geschikt voor het vaststellen van eventuele effecten van interventies en niet voor het onderzoek naar oorzakelijke factoren die voortkomen uit de persoonlijke kenmerken, achtergrond of leefomgeving van de jongeren.

Het is ook van belang om te begrijpen waarom factoren een oorzakelijke verband hebben met delinquent gedrag. Binnen de criminologie bestaan daarover verschillende opvattingen, theorieën over het ontstaan van crimineel gedrag, en de mechanismen die daarbij betrokken zijn (zie bijvoorbeeld Cullen & Wilcox, 2010; Weijers, 2022). Sommige theorieën leggen de nadruk op sociale leerprocessen, andere op sociale binding of persoonlijke kenmerken, en weer anderen beschrijven hoe maatschappelijke en persoonlijke tegenslagen kunnen leiden tot wetsovertreding. Recente perspectieven proberen bestaande theorieën met elkaar te integreren en ook gebruik te maken van inzichten uit andere vakgebieden, zoals de psychologie. Een voorbeeld daarvan is de Situationele Actie Theorie (zie o.a. Wikström, 2010). Deze theorie maakt een onderscheid tussen *directe oorzaken* van wetsovertreding en verder gelegen, *indirecte oorzaken* ('causes of the causes'). Bij de directe oorzaken gaat het enerzijds om de *persoonlijke kenmerken* die ervoor zorgen dat iemand een bepaalde (illegale) beslissing neemt, zoals iemands houding over dat gedrag en iemands zelfbeheersing. Anderzijds gaat het om *situationele kenmerken*: directe aanleidingen, uitdagingen en gelegenheden. Deze directe oorzaken worden op hun beurt weer beïnvloed door indirecte oorzaken die zijn gelegen in de *sociale omgeving* van iemand (zoals ouders en leeftijdsgenoten) en nog indirecter door de *maatschappelijke omstandigheden* waarin iemand zich bevindt of is opgegroeid.

Deze basisgedachten van de Situationele Actie Theorie zijn ook bruikbaar voor het duiden van de resultaten over wapens onder jongeren. Ook hier is het goed om onderscheid te maken in factoren (en motieven) die direct van invloed kunnen zijn en factoren die indirect van invloed zijn op de meer directe oorzaken. Bij wapens onder jongeren zal er ook sprake zijn van *wisselwerking* tussen de persoonlijke kenmerken van de jongere zelf en de situatie waarin die zich bevindt.

Al veel onderzoek naar interventies: effecten zijn niet altijd even duidelijk

Onderzoek naar preventieve interventies voor (jeugd)criminaliteit in het algemeen kent een lange geschiedenis. Sherman e.a. (1998) hebben met de introductie van de 'What works' gedachte veel invloed gehad op dit onderzoek. Zij constateerden dat er vooral veel onderzoek bestond naar wat er in de interventies gebeurde (procesevaluaties) en niet welk effect interventies daadwerkelijk hadden. Zij riepen daarom op tot meer impact- of effectevaluaties. Om het wetenschappelijk fundament hiervan te vergroten, ontwikkelden zij de Maryland Scale of Scientific Methods (Sherman e.a., 1998, p.3). Deze schaal geeft een indeling van onderzoek in vijf categorieën van interne validiteit. Deze lopen op in de mate waarin uitspraken kunnen

worden gedaan over de oorzakelijke relatie tussen de interventie en de onderzochte uitspraken, ofwel het antwoord op de vraag of een gevonden uitkomst ook echt het gevolg is van de interventie of dat er andere redenen zijn dat de uitkomsten gunstig zijn (bijvoorbeeld dat de doelgroep ouder geworden is en vanzelf met het criminele gedrag gestopt is). Met behulp van deze Maryland Scale presenteerden Sherman e.a. een overzicht van bevindingen voor een grote diversiteit aan interventies. Deze interventies kunnen worden ingedeeld in primaire, secundaire en tertiaire interventies. Primaire interventies richten zich op de algemene populatie, secundaire interventies op specifieke personen die een hoger risico lopen het gedrag te gaan vertonen (in dit geval bezit, dragen of gebruik van wapens), en tertiaire interventies richten zich op individuen die al een strafbaar feit hebben gepleegd.

De interventies werden uitgevoerd binnen verschillende domeinen waaronder gemeenschappen, gezinnen, scholen, de arbeidsmarkt, buurten, de politie en andere strafrechtelijke ketenpartners (na arrestatie). Zij verdeelden de (typen) interventies in drie categorieën die nu ook nog vaak worden gebruikt: 'werkt', 'werkt niet' en 'veelbelovend'.

Hoewel er binnen deze onderzoeken vaak wel aandacht was voor wie en in welke omstandigheden de interventies effectief konden zijn, waren de gebruikte onderzoeksmethoden minder goed in staat inzicht te geven in hoe en waarom interventies wel of niet werkten. Er werd vooral gebruik gemaakt van kwantitatieve gegevens uit registraties en gesystematiseerde diagnoses, maar daardoor was er minder zicht op de daadwerkelijke mechanismen die plaatsvinden tijdens de interventies. De stroming van 'realistische evaluatie' is daarom een belangrijke toevoeging aan het evaluatieonderzoek (Pawson & Tiley, 1997). Deze stroming onderscheidt zich door zich specifiek te richten op het waarom van de (mogelijke)effectiviteit van een interventie. Daartoe staan realistische evaluatieonderzoekers uitgebreid stil bij de programmatheorie achter de interventie en gaan zij na welke mechanismen door de interventie tot stand komen in de specifieke context waarin de interventie wordt ingezet en tot welke uitkomsten dat dan uiteindelijk leidt. Doordat onderzoek in de realistische evaluatie traditie voornamelijk kwalitatief van aard is, met gebruik van onder meer interviews en observaties, kan er beter nagegaan worden welke processen er tijdens de interventies tot stand komen en kan een beter begrip ontstaan van de wisselwerking tussen de context van de interventies en die processen. Het is echter vaak niet mogelijk om robuuste uitspraken over oorzakelijke relaties tussen interventie en de uitkomst te doen, omdat de realistische evaluatie onderzoeken in veel gevallen geen gebruik maken van een (goed vergelijkbare) controlegroep en uitgebreide voor- en nametingen.

Elementen van effectieve interventies voor daders

Voordat Sherman en collega's hun Scientific Methode Scale ontwikkelden, zetten Andrews en anderen (1990) al belangrijke stappen in het onderzoek naar interventies gericht op het voorkomen van recidive bij daders. Met behulp van uitgebreide meta-analyses met grote

aantallen studies naar interventies in verschillende omstandigheden en met verschillende populaties konden zij belangrijke algemene uitspraken doen over de voorwaarden waaraan interventies moeten voldoen om effectief te kunnen zijn. Die voorwaarden zijn samengevat in het Risk-Needs-Responsivity (RNR) model. Dit model beschrijft ten eerste dat interventies moeten aansluiten bij het recidive-risico (waarschijnlijkheid en ernst van recidive) van de betrokken personen. Intensieve interventies zouden alleen bij hoge risico's moeten worden ingezet (Risk principe). In de tweede plaats moeten interventies zich uitsluitend richten op risicofactoren waarvan duidelijk is dat ze directe invloed hebben op het delictgedrag (Needs principe), dit worden de criminogene behoeften genoemd. Waar in het begin vooral aandacht was voor risicofactoren kwam in latere studies binnen het model ook aandacht voor beschermende- en versterkende factoren (Vries Robbé, e.a., 2013). Ook hiervoor geldt dat het belangrijk is dat er sprake is van een oorzakelijke relatie met het delictgedrag. Een derde belangrijk principe is dat van de responsiviteit (Responsivity principe). Dit principe geeft aan dat de interventie aan moet sluiten bij de motivaties en capaciteiten van betrokken personen om gedragsverandering te bereiken.

In reactie op het sterk door risicofactoren gestuurde RNR-model ontwikkelde zich op het gebied van de dadergerichte interventies, aan het begin van de 21ste eeuw een meer holistische benadering. Deze benadering was geïnspireerd door theorieën (bijvoorbeeld die van Laub & Sampson, 1993) over het natuurlijke stopproces bij criminaliteit ('desistance') en richtte zich op de vraag hoe met interventies dit proces versneld kan worden. Daarbij werd ook kritiek uitgeoefend op de beperkte uitwerking van het 'Needs'-principe uit het RNR-model, dat beschrijft dat interventies zich uitsluitend op criminogene behoeften zouden moeten richten (Ward & Steward, 2003). In plaats daarvan zou er juist ook aandacht moeten zijn voor de algemene menselijke behoeften 'human needs' of 'primary human goods' en moeten interventies zich richten op de manieren waarop die behoeften op een pro-sociale manier kunnen worden vervuld. In het Good Lives Model (Ward, 2002) is dit verder uitgewerkt met als belangrijke uitgangspunten dat daders zelf een belangrijke rol spelen bij het bepalen van de resocialisatie doelen en dat voor het bereiken van die doelen naar de mogelijkheden en talenten ('strengths') van de dader en de omgeving gekeken wordt en niet uitsluitend naar risicofactoren. Er zijn verschillende interventies en interventieprincipes ontwikkeld binnen het Good Lives Model (Prescott & Willies, 2022). Het schaarse onderzoek dat tot nu toe is verricht, biedt eerste aanwijzingen voor de geldigheid van aannames onder het model en de potentiële effectiviteit van de uit het model voortgekomen interventies (Mallion e.a., 2020).

Het evaluatieonderzoek naar effectieve interventies heeft in de beginjaren voor een groot deel plaatsgevonden in de Angelsaksische landen, met name de VS en Canada. De interventies die uit dat onderzoek als bewezen effectief naar voren kwamen bleken in de Europese context vaak minder grote of geen effecten op de recidive te hebben (zie o.a. Berghuis, 2018). Er zijn verschillende verklaringen mogelijk voor het uitblijven van effectiviteit. De

belangrijkste daarvan zijn de wijze waarop de interventies uitgevoerd werden en de behandeling die de controlegroepen in de onderzoeken kregen (deze zijn in de West-Europese context mogelijk minder criminogeen, dus minder criminaliteit versterkend dan in de VS). Het is belangrijk dit mee te nemen bij de vertaling van internationale resultaten naar verwachtingen in de Nederlandse context.

Hoofdstuk 3: Opzet en methode van onderzoek

De eerste onderzoeksvraag luidt: *Wat is uit onderzoek bekend over de motieven en oorzakelijke (risico)factoren die zijn gerelateerd aan het bezitten, dragen en gebruiken van wapens bij jongeren?* Deze vraag is onderzocht op basis van literatuur die in al bestaande overzichten bijeen is gebracht. Dit is inclusief het recent verschenen rapport over steekwapens (de QuickScan), maar daarnaast ook zes reviews over wapens en jongeren uit het buitenland. Gezien de omvang en compleetheid van de bestaande overzichten, vonden wij nog eens een aparte zoektocht in wetenschappelijke databases hiervoor minder nodig en zinvol. Een overzicht van de zeven reviews waarin is gezocht naar relevante studies om te includeren in ons onderzoek is te vinden in Bijlage 1. Een zeer recente buitenlandse review (Figuera e.a., 2024) die verscheen na afsluiting van dit onderzoek, kon niet meer worden meegenomen in de analyse.

De tweede onderzoeksvraag luidt: *Wat is uit onderzoek bekend over de effecten van interventies met betrekking tot wapens onder jongeren?* Dit is door ons onderzocht door middel van een systematische literatuursearch volgens de methodiek van de Campbell Collaboration. Dat houdt in dat we aan de hand van zorgvuldig gekozen zoektermen hebben gezocht in meerdere databases. Hiervoor zijn we dus primair op zoek gegaan naar afzonderlijke evaluatiestudies en hebben we niet voortgebouwd op bestaande reviews. Voor dit onderwerp was er namelijk, naast de QuickScan over steekwapens, ons nog maar één overzicht bekend (Browne e.a., 2022). Wij wilden met een uitgebreider literatuuronderzoek nog meer interventies vinden die mogelijk relevant zijn, en ook leren van interventies die zijn ingezet om andere soorten wapens tegen te gaan.

De derde onderzoeksvraag luidt: *Wat kan worden geconcludeerd over de zinvolheid en bruikbaarheid van onderzochte interventies in de Nederlandse situatie?* Om dit te kunnen beantwoorden is, naast de resultaten met betrekking tot de eerste en tweede onderzoeksvraag, ook gebruik gemaakt van de resultaten van een consultatieronde met behulp van een verkennende vragenlijst. Deze is verzonden naar 35 professionals en beleidsmakers uit het netwerk rond het Actieplan Wapens en Jongeren. Daarbij hebben we ons gericht op een representatie van verschillende partners met overzicht en inzicht in bestaande interventies en maatregelen op het gebied van wapens onder jongeren. De deelnemers werd gevraagd om een korte vragenlijst in te vullen over een selectie van drie interventies uit het buitenland waarover positieve effecten zijn gerapporteerd maar die in Nederland nog niet zijn toegepast.

In- en exclusiecriteria

Op voorhand is een aantal in- en exclusiecriteria opgesteld voor studies die in aanmerking kwamen voor analyse met betrekking tot het literatuuronderzoek ten behoeve van

onderzoeksvraag 1 en 2. Aan de hand hiervan is een selectie gemaakt uit de gevonden studies in bestaande overzichten (deelvraag 1) en databases (deelvraag 2). De in- en exclusiecriteria zijn als volgt:

1. Het onderzoek richt zich specifiek op de motieven en oorzakelijke factoren voor betrokkenheid bij wapens, of op interventies met betrekking tot wapens onder jongeren. Dit onderzoek richt zich niet op geweld of jeugdcriminaliteit in het algemeen.
2. Het onderzoek richt zich op jongeren in brede zin, dus de leeftijdsgroep van 12 t/m 24 jaar. Waar mogelijk wordt onderscheid gemaakt tussen adolescenten/ minderjarigen (12 t/m 17 jaar) en jongvolwassenen (18 t/m 24 jaar), en wordt ook nagegaan wat bekend is over de groep van 12-minners en vroege adolescenten (12 tot 15 jaar).
3. Het onderzoek gaat over wapens in het algemeen, of specifiek steekwapens (knife crime), vuurwapens en andere wapens. Ook studies naar de betrokkenheid van jongeren bij het bezitten en plaatsen van explosieven kunnen worden meegenomen.
4. Het onderzoek richt zich primair op de 'daderkant' van wapens (bezit, dragen en gebruik), en interventies gericht op daderschap of aantal incidenten. Slachtofferschap wordt alleen meegenomen als een mogelijke oorzaak van betrokkenheid bij wapens onder jongeren.
5. We richten ons op studies die zijn gedaan vanaf 1980 tot en met nu. Deze keuze is gebaseerd op de verwachting dat er in de jaren tachtig en negentig in de Verenigde Staten interessante studies beschikbaar zijn over (vuur)wapens vanwege de piek van *street gang* rivaliteit in die periode, en omdat in Nederland het niveau van jeugdcriminaliteit toen relatief hoog was, en er mogelijk ook aandacht was voor wapens onder jongeren.
6. Er wordt primair gefocust op studies die zijn gepubliceerd in het Engels of in het Nederlands. Het is mogelijk dat er ook studies worden geselecteerd met een Engelstalige abstract maar een anderstalige tekst.
7. Zowel onderzoek met kwantitatieve methoden als kwalitatieve studies (interviews, veldwerk) kunnen worden geïncludeerd. Kwantitatieve studies waar is gecontroleerd voor versturende variabelen of waarbij een controlegroep is gebruikt (vanaf niveau 3 van de zogenaamde Maryland Scientific Methods Scale voor wetenschappelijke kwaliteit) kunnen enig inzicht geven in oorzakelijke factoren en/of de mate waarin interventies effect hebben.
8. Grijze literatuur (publicaties die niet in een wetenschappelijk tijdschrift verschenen of door een uitgever zijn verspreid, zoals beleidsstukken, congresbijdragen of scripties van studenten) kan worden meegenomen. Het bestuderen hiervan levert mogelijk bruikbare informatie over lokale verschillen in Nederland op. Daarbij zal wel worden gekeken naar

de kwaliteit van deze studies, er moet sprake zijn van onafhankelijk onderzoek en voldoende betrouwbare en valide dataverzameling.

Zoekstrategie en selectieprocedure bij onderzoeksvraag 1 over motieven en factoren

Om de bestaande systematische literatuuroverzichten over motieven en factoren te vinden, zijn eerst drie elektronische databanken geraadpleegd: Google Scholar, Web of Science (WoS) en de online bibliotheek van de Universiteit Leiden. Deze databases zijn in maart 2024 doorzocht aan de hand van meerdere zoektermen zoals '*systematic review*', '*scoping review*', '*meta-analysis*', in combinatie met '*youth*', '*adolescents*', '*children*', '*weapons*', '*gun*', '*knife*', '*risk*', '*motives*', '*factors*' en Nederlandse vertalingen hiervan. Deze zoekstrategie leverde ons de zeven reviews op, met in totaal 272 geïnccludeerde studies. Na ontdebellen bleven er 149 studies over. Verder is er nog een handmatige search gedaan in verschillende universitaire scriptiedatabanken naar grijze literatuur. Dit leverde zeven scripties op van zowel bachelor- als masterniveau. Daarnaast waren ons twee eerdere studies bekend uit Nederland die niet in de bestaande reviews waren opgenomen. Deze toevoegingen brengen ons op een totaal van 158 studies. Deze totstandkoming van de selectie van publicaties is schematisch weergegeven in Bijlage 2.

De tweede stap omvatte het handmatig controleren van deze 158 studies op relevantie door beoordeling van de titel en het abstract. Bij deze beoordeling door twee onderzoekers zijn tevens de in- en exclusiecriteria geraadpleegd, welke in de vorige paragraaf zijn uitgelicht. Mocht bijvoorbeeld uit het abstract al blijken dat de steekproef van een studie ook 24-plussers had meegenomen, of als duidelijk werd dat de studie zich enkel richtte op de slachtofferkant van wapengebruik, dan werd de keuze gemaakt deze studie uit te sluiten. In geval van twijfel werd de studie meegenomen naar de volgende stap.

In de derde stap zijn vervolgens alle studies volledig (full-text) gescreend. Hierbij werd vooral gekeken naar de methodeparagraaf van het onderzoek en de tabellen waarin de resultaten werden gepresenteerd. Tijdens de tweede en derde stap zijn op basis van de in- en exclusiecriteria 43 studies uitgesloten, waarna er in totaal 115 studies overbleven.

Zoekstrategie en selectieprocedure bij onderzoeksvraag 2 over interventies

Voor de beantwoording van onderzoeksvraag 2 is er met behulp van zorgvuldig gekozen zoektermen gezocht in acht elektronische literatuurdatabases, namelijk: PSYCHINFO, Criminal Justice Abstracts, Scopus, Web of Science, International Bibliography of Social Sciences (IBSS), NJI databank en de WODC Kennisbank. Verder is er ook gekeken naar literatuur die wordt genoemd in bestaande overzichten voor zover die nog niet uit de literatuursearch naar voren komen. Met deze werkwijze probeerden we zoveel mogelijk publicaties te vinden in zowel academische literatuur (artikelen, hoofdstukken en boeken) als in de grijze literatuur (rapporten, scripties en proefschriften). Bijlage 3 geeft een overzicht van de zoektermen die uiteindelijk zijn gebruikt. Het is van belang te benadrukken dat niet alleen naar *gedrags*interventies is gezocht,

maar in het algemeen naar interventies die gericht zijn op het terugdringen van wapens bij jongeren.

In eerste instantie leidden de gebruikte zoektermen tot meer dan 20.000 treffers. Nadere beschouwing leerde ons dat dit vooral te wijten was aan de Nederlandse zoektermen, zoals 'mes' die mogelijk een te breed werkterrein omvatten (waaronder medische artikelen), of in Engelse woorden voorkwamen die erg algemeen zijn (zoals 'message'). Daarom is besloten om in de internationale databases alleen Engelstalige zoektermen te gebruiken, en in de Nederlandse interventiedatabases de Nederlandstalige.

Uiteindelijk leidde deze werkwijze tot 3095 resultaten, verdeeld over de volgende databases: 719 uit PSYCHINFO, 224 uit Criminal Justice Abstracts, 1191 uit Scopus, 513 uit Web of Science, 448 uit International Bibliography of Social Sciences (IBSS) en 1 uit WODC Kennisbank. Deze documenten zijn samengevoegd, waarna via EndNote is gecontroleerd op mogelijke dubbele studies. Na het ontdubbelen bleven er 2212 documenten over, die elk zijn geüpload in het softwareprogramma ASReview. Een artikel dat was gevonden in WODC Kennisbank werd niet geüpload in ASReview omdat de relevantie daarvan al duidelijk was. Op dit punt in de literatuursearch waren er dus 2213 artikelen, die moesten worden gescreend op relevantie.

ASReview is een gratis open-source softwareprogramma dat met behulp van machine learning technieken het screeningsproces versnelt. Op basis van de input van de onderzoeker, presenteert ASReview telkens wat het voorspelt als het meest relevante document. De onderzoeker kiest vervolgens of het als relevant voorspelde document van ASReview inderdaad relevant is. Door gebruik te maken van dit programma, hoeven de onderzoekers niet de hele set aan documenten te screenen, maar kan doorgaans worden gestopt na het screenen van 10 tot 20% van de documenten (Van de Schoot e.a., 2021).

In het onderzoeksproces is de richtlijn gevolgd om te stoppen met screenen nadat 100 studies die door ASReview waren voorgelegd als onbruikbaar waren gelabeld (en het identificeren van nieuwe relevante studies dus erg onwaarschijnlijk was geworden). Dit resulteerde in een totaal van 56 relevante studies. Deze 56 studies zijn vervolgens door een andere onderzoeker gescreend en beoordeeld op relevantie, waarna uiteindelijk 16 van de 56 studies als niet-relevant zijn bestempeld. Redenen voor uitsluiting waren bijvoorbeeld dat de interventie zich niet specifiek richtte op jongeren, of dat de interventie ging over geweld in het algemeen in plaats van bezit, dragen of gebruik van wapens. Daarnaast was er voor 5 studies geen volledige tekst beschikbaar (voornamelijk scripties en PhD theses). Daarmee bleven er 35 studies over. De verschillende stappen die hebben geleid tot de totstandkoming van deze selectie zijn weergegeven in Bijlage 4.

Deze 35 studies zijn aangevuld met een studie die werd genoemd in het overzicht van Browne (2022), maar niet uit de literatuursearch naar voren kwam, én nog eens 13 onderzoeken die werden genoemd in een recent literatuuroverzicht dat ook naar voren kwam via ASReview,

maar waar wij nog niet mee bekend waren, namelijk die van Wilkinson e.a. (2024). Dat bracht het totaal op 49, maar daarvan werden er na nadere bestudering nog eens 20 geëxcludeerd, omdat daarin de uitkomstmaat niet ging over wapens onder jongeren, of omdat er geen sprake was van een evaluatie van de effectiviteit. Uiteindelijk zijn er 29 evaluatiestudies meegenomen in de analyse.

Analyse van de gevonden studies bij onderzoeksvraag 1 en 2

Voor de analyse van de gevonden studies is een gestandaardiseerde aanpak toegepast. Voor beide onderzoeksvragen zijn codeerformulieren opgesteld om de relevante kenmerken van de verschillende studies te kunnen coderen (scoren). Dit had betrekking op beschrijvende en methodologische informatie, zoals de categorieën betrokkenheid bij wapens en de doelgroep waarop het onderzoek betrekking had, jaar en land van de studie, en het soort onderzoek en analysemethode. Naast het invullen van de studiekekenmerken aan de hand van het codeerhandboek, zijn ook de belangrijkste uitkomsten van de studies gecodeerd.

Voor onderzoeksvraag 1 bestond dit uit een extra formulier, met een groot scala aan mogelijke motieven en factoren die kunnen bijdragen aan wapenbezit, wapendracht of wapengebruik onder jongeren. De keuze van deze motieven en factoren was gebaseerd op eerder literatuuronderzoek naar wapens en naar jeugdcriminaliteit in het algemeen. De tabel bevat ook een 'overige' categorie, waarin alle motieven en/of factoren kunnen worden geplaatst die in de studies naar voren komen, maar niet onder een van de vooraf gedefinieerde motieven en factoren kunnen worden geschaald. Deze zijn later heringedeeld waarbij ook enkele nieuwe factoren zijn onderscheiden. Per studie werd in de tabel ingevuld of het verband is onderzocht, en of dit verband (statistisch significant) werd gevonden, met de codering voor geen verband, 1 voor een verwacht verband en 2 voor een onverwacht verband. Verder is aangegeven of er sprake is van een verband dat is gecontroleerd voor andere factoren in een multivariate analyse) en/of een verband over de tijd is gevonden met longitudinale gegevens, en tot slot de statistische maat die is gebruikt om een verband of effect vast te stellen.

De 158 studies die waren gevonden voor onderzoeksvraag 1 zijn door twee leden van het onderzoeksteam gecodeerd. Deze hebben voorafgaand aan het data-extractieproces een aantal studies samen gecodeerd om de consistentie en betrouwbaarheid van de codering te bevorderen. Bij twijfelgevallen of onduidelijkheden werd er overlegd om consensus te bereiken over de keuze een studie wel of niet te includeren of over hoe bepaalde informatie moest worden geïnterpreteerd.

In de uiteindelijke analyse is per motief en factor met behulp van Excel geteld hoe vaak elke factor en/of motief is onderzocht, hoe vaak een verband is gevonden in de verwachte richting, en hoe vaak dit is gevonden in studies van hogere kwaliteit (met multivariate of longitudinale analyses). Dit zorgde voor een gestructureerd inzicht in de prevalentie van de verschillende motieven en factoren. Tijdens deze stap van het analyseproces zijn ook de factoren

in de categorieën 'overig' in kaart gebracht en werd opnieuw geëvalueerd om vast te stellen of deze niet toch onder een al bestaande categorie konden worden geschaald. Deze stap resulteerde uiteindelijk in de vorming van 22 nieuwe factoren die meerdere keren waren onderzocht, maar die we bij het opstellen van de lijst niet hadden verwacht of over het hoofd gezien. Factoren die maar in een enkele studie waren bekeken en nergens anders in konden worden ondergebracht zijn als 'overig' gecategoriseerd (zie Bijlage 5 voor een complete lijst met oorspronkelijke en nieuwe factoren)

Voor onderzoeksvraag 2 werd door drie onderzoekers voor de 29 studies gecodeerd wat de methodologische kwaliteit van de gevonden evaluatiestudies was (aan de hand van de Maryland Scientific Methods Scale), welke uitkomstmaat was gebruikt om de effectiviteit te onderzoeken, wat de conclusie was van de onderzoekers over de effectiviteit van de studie, en ook of er implementatieproblemen waren geconstateerd en welke. Daarnaast is beschreven op welke factoren de interventie zich richtte aan de hand van de tabel met motieven en factoren die opgesteld was voor onderzoeksvraag 1. Bij twijfel werd onderling overlegd om tot uiteindelijke consensus te komen. In de uiteindelijke analyse is met behulp van Excel per type interventie geteld hoeveel studies zijn verricht, hoeveel daarvan op een kwalitatief acceptabel niveau (van 3 of meer op de Maryland schaal), hoeveel daarvan concluderen dat een interventie effectiviteit, veelbelovend, niet effectief of contra-effectief zijn, of er verschillen zijn gevonden tussen subgroepen en of er implementatieproblemen zijn signaleerd.

Hoofdstuk 4: Resultaten met betrekking tot motieven en factoren

Dit hoofdstuk beschrijft de resultaten met betrekking tot de eerste onderzoeksvraag, die luidt: *Wat is uit onderzoek bekend over de motieven en oorzakelijke (risico)factoren die zijn gerelateerd aan het bezitten, dragen en gebruiken van wapens bij jongeren?* De gevonden factoren zijn ingedeeld in verschillende domeinen: individueel, gezinsomgeving, functioneren op school, offline en online omgang met leeftijdsgenoten, buurtomstandigheden en maatschappelijke positie. Naar voren komt wat is onderzocht, hoe vaak een verband is gevonden en hoe sterk de aanwijzingen zijn dat dit een oorzakelijk verband is. In dit hoofdstuk wordt ook aangegeven welke verbanden zijn gevonden voor verschillende soorten wapens en verschillende soorten betrokkenheid daarbij. Verder is beschreven of er verschillen zijn gevonden in de resultaten tussen verschillende leeftijdsgroepen. Tot slot wordt in dit hoofdstuk aangegeven welke resultaten betrekking hebben op de Nederlandse situatie en wat bekend is over lokale verschillen daarbinnen.

Kenmerken van de studies

In Tabel 1 staan de belangrijkste kenmerken van de onderzochte studies vermeld. Van de 115 onderzochte studies waren de meeste op basis van kwantitatieve gegevens (cijfermatig), meestal op basis van vragenlijstonderzoek onder jongeren, in enkele gevallen op basis van geregistreerde gegevens. De omvang van de vragenlijstonderzoeken varieert van enkele tientallen deelnemers tot meer dan 100.000 jongeren die deelnamen aan een gezondheidsmonitor. Hiernaast zijn er ook enkele kwalitatieve studies op basis van interviews met jongeren of experts, en in een enkel geval op basis van jarenlang veldwerk. Sommige studies combineren beide vormen van onderzoek. In iets meer dan helft van de onderzoeken is alleen gekeken naar het verband tussen bepaalde factoren en het bezit, dragen en gebruik van wapens op een eenvoudige manier, zonder te controleren voor versturende factoren (bivariate analyse). Daarnaast is er ook een flink aantal studies gebruikt gemaakt van meer geavanceerde analyses, waarbij is gecontroleerd voor andere factoren (multivariate analyse) of waarbij jongeren zijn gevolgd over de tijd (longitudinaal).

In de meeste studies zijn wapens in het algemeen onderzocht (zonder specificatie) of is gevraagd naar verschillende typen wapens zonder dit apart te bekijken. Verder zijn er veel studies verricht (vooral uit de Verenigde Staten) naar vuurwapens onder jongeren. Er zijn maar 11 studies die specifiek hebben gekeken naar steekwapens, en slechts 2 studies hebben apart geanalyseerd welke factoren verband houden met steekwapens of vuurwapens. Wat betreft het soort betrokkenheid bij wapens heeft de grote meerderheid van de studies vooral gekeken naar het dragen van wapens. Slechts een kleine aantal studies onderzochten specifiek het bezitten of gebruiken van wapens, en slechts drie studies deden aparte analyses voor bezit, dragen en/of gebruik.

Tabel 1: Kenmerken van de onderzochte studies naar motieven en factoren

Kenmerk	Aantal
Totaal aantal studies	115
Type onderzoek	
Kwantitatief (vragenlijsten of registraties)	94
Kwalitatief (interviews of veldwerk)	11
Mixed methods	10
Type analyse	
Bivariaat of ongespecificeerd (enkelvoudige verbanden)	65
Multivariaat (voor andere factoren gecontroleerd)	28
Longitudinaal (verandering of volgtijdelijke relatie bekeken)	22
Soort wapen onderzocht	
Wapens algemeen of combinatie	61
Alleen steekwapens	11
Alleen vuurwapens	41
Alleen overige wapens	0
Steekwapens en vuurwapens afzonderlijk bekeken	2
Soort betrokkenheid	
Geen onderscheid of combinatie bezit/dragen en gebruik	8
Alleen bezit	4
Alleen dragen (of bezit en dragen)	91
Alleen gebruik	9
Bezit, dragen en/of gebruik afzonderlijk bekeken	3
Land waar studie is verricht	
Verenigde Staten of ongespecificeerd	90
Verenigd Koninkrijk	6
Ander land elders	8
Nederland	11
Leeftijdscategorie	
Twaalfminners (10-12)	1
Kinderen en vroege adolescenten (10-15)	28
Vooraf adolescenten (12-18)	72
Jongvolwassenen of vooral jongvolwassenen (18-25)	4
Bredere groep of ongespecificeerd	10
Onderzoekspopulatie	
Geen speciale groep, scholieren of jeugd algemeen	89
Wel een speciale onderzoeksgroep	26

Verreweg de meeste studies zijn verricht in de Verenigde Staten of werden gepubliceerd in tijdschriften uit de V.S. zonder dat werd gespecificeerd waar het was verricht maar waaruit de context was af te leiden dat het in dat land was uitgevoerd. Daarnaast zijn uit het Verenigd Koninkrijk zes onderzoeken gevonden, en acht uit verschillende andere landen. Voor Nederland hebben we 11 studies meegenomen, waarvan zeven scripties. Het overgrote deel van de onderzoeken is dus uitgevoerd in landen met een andere cultuur en context dan in Nederland, waarbij met name in de V.S. de situatie en regelgeving met betrekking tot vuurwapens sterk verschilt van die in Europa. Dat betekent niet dat de resultaten van die onderzoek irrelevant zijn. We bespraken in hoofdstuk 2 dat er juist veel overeenkomsten zijn tussen landen in welke factoren samenhangen met delinquent gedrag van jongeren, en dat zal tot op zekere hoogte ook gelden voor de resultaten met betrekking tot wapens onder jongeren. Maar de conclusies die getrokken kunnen worden zijn daardoor wel omgeven met onzekerheden en beperkingen, die verder worden besproken in het slothoofdstuk van dit rapport.

Verder blijkt uit Tabel 1 dat de meeste studies zijn verricht onder adolescenten (in of rond de leeftijdsrange van 12-18 jaar). Daarnaast zijn er ook een behoorlijk aantal onderzoeken gedaan bij een relatief jonge groep (kinderen en adolescenten tussen (10 en 15 jaar), en er is een studie bij kinderen tussen 10 en 12 jaar verricht. De verschillen tussen deze leeftijdsgroepen worden verderop in dit hoofdstuk behandeld. Tot slot kan worden vermeld dat de meeste studies mikten op een brede steekproef van jongeren of scholieren, maar er zijn ook onderzoeken verricht bij specifieke groepen, zoals meisjes, bepaalde bevolkingsgroepen (zoals Hispanics in de VS), of veroordeelde jongeren.

Analyse met behulp van cijfers en kleuren

In de paragrafen hieronder worden de resultaten weergegeven met betrekking tot motieven en factoren. Dat doen we aan de hand van tabellen waarin is aangegeven hoe vaak iets is onderzocht binnen de door ons verzamelde publicaties, in welk deel daarvan een motief of verband is aangetroffen, bij welk soort wapen dat is aangetroffen (algemeen en/of specifiek vuur- of steekwapen) en bij wat voor type betrokkenheid (bezit, dragen en/of gebruik). Bij de tabellen over de factoren bespreken we ook hoe vaak een verband is onderzocht met behulp van methoden die aanwijzingen geven dat het gaat om een oorzakelijk verband (methoden waarbij wordt gecontroleerd voor versturende factoren en/of het verband over de tijd wordt onderzocht).

Met kleuren is aangegeven hoe sterk de aanwijzingen zijn dat een bepaald motief of een bepaalde factor van belang is. Bij 'aantal studies' beschouwen we tien of meer als veel: die heeft de kleur rood. Daaronder onderscheiden we de categorieën 5 tot 10 (oranje), 1 tot 5 (geel) en 0 (wit). Bij 'aangetroffen' (deel van de studies waar een motief of een verband is aangetroffen) beschouwen we 90% of meer (dus in alle of bijna alle studies) als veel (aangegeven met rood), en onderscheiden we daarnaast de categorieën 75-90% (oranje), 50-75% (geel) en minder dan

50% (wit). Bij de laatste categorie is een verband of motief in de minderheid van de studies waarin het is onderzocht aangetroffen, dat wordt gezien we als onvoldoende ondersteuning. Het kan bij wit overigens ook gaan om het ontbreken van onderzoek, in dat geval is er automatisch ook geen ondersteuning voor het verband. De grenzen tussen de categorieën zijn niet gebaseerd op een bepaalde standaard, maar enigszins willekeurig gekozen. Ze zijn bedoeld als globaal hulpmiddel om de verschillende motieven en factoren te vergelijken: hoe meer kleuren te zien zijn richting rood, hoe meer aanwijzingen er zijn dat een motief of factor van belang is.

Voor de verschillende 'soorten wapen' en 'types betrokkenheid' hebben we alleen met groen aangegeven of een motief of verband daar is aangetroffen. Wel maken we daarbij een onderscheid tussen enkele keren (1 tot 5 keer) aangetroffen (lichtgroen) en meermaals (meer dan 5 keer) aangetroffen (donkergroen).

Meerdere typen motieven: vooral ter verdediging, daarnaast ook voor criminaliteit, om te imponeren, uit interesse, en voor conflictbeslechting

Relatief weinig studies (acht) hebben onderzocht welke motieven jongeren aangeven voor het bezit, dragen of gebruik van wapens. De uitkomsten hiervan zijn weergegeven in Tabel 2. De tabel bevestigt dat overwegingen die te maken hebben met veiligheid de belangrijkste reden zijn voor jongeren om een wapen te bezitten of te dragen. In vrijwel alle studies die naar motieven hebben gekeken, komt dit naar voren als een belangrijk motief. Het sluit ook aan bij de bevindingen uit het recente rapport over Rotterdamse jongeren (Weerman e.a., 2022), waarbij deze overwegingen veruit het vaakst werden onderschreven. Binnen deze groep zijn twee varianten te onderscheiden: jongeren met een wapen vanuit algemene gevoelens van onveiligheid en jongeren die zich concreet bedreigd voelen en zich daartegen willen beschermen. Ook in andere onderzoeken kwam naar voren dat overwegingen met betrekking tot veiligheid en verdediging relatief vaak worden genoemd door jongeren die een wapen dragen of bezitten, zelfs onder jongeren die betrokken waren bij het plegen van ernstige delicten (Sheley e.a. 1993).

Hiernaast worden regelmatig verschillende instrumentele motieven aangetroffen, waarvan het gebruiken bij een beroving het meest is vermeld. Letsel toebrengen en het gebruiken van een wapen bij een conflict worden relatief weinig gerapporteerd, maar vormen wellicht een belangrijke afzonderlijke categorie die met name van belang zal zijn bij het gebruik van wapens.

Het motief dat te maken heeft met het beslechten van een conflict is ook het enige motief dat is gerelateerd aan daadwerkelijk gebruik van wapens (zie bijvoorbeeld Carter e.a., 2017). Conflicten komen naar voren als centraal element in de politieregistraties van steekincidenten die zijn bestudeerd binnen het onderzoek onder Rotterdamse jongeren (Weerman e.a., 2022).

Minder vaak vermeld in de literatuur zijn de meer symbolische en intrinsieke motieven voor wapens. In twee onderzoeken werd gevonden dat vuurwapens gedragen worden om te imponeren (Beke & Schreuder, 2002; Williams e.a., 2002), en in één studie kwam naar voren dat jongeren ook wapens hebben omdat ze die interessant vinden of verzamelen (Weerman e.a., 2022). Status verhogen als motief is in drie studies onderzocht en komt in één studie van die studies daadwerkelijk naar voren als motief. Het motief om wapens te hebben of te dragen om een straatidentiteit te laten zien of te tonen dat je bij een gang of andere groep hoort, wordt wel gesuggereerd in de literatuur hierover (zie Wolsink & Ferwerda, 2024), maar is in onderzoek niet expliciet onderzocht.

Tabel 2: Motieven voor wapens die worden aangetroffen in de onderzochte studies

	Aantal studies	Aangetroffen	Soort wapen?			Hoe betrokken?		
			W	V	S	B	D	G
Motieven i.v.m. veiligheid								
Onveiligheid verminderen	8	7/8						
Bescherming / verdedigen	8	8/8						
Motieven instrumenteel								
Hulpmiddel bij beroving	5	5/5						
Intimideren	2	2/2						
Iemand dwingen	1	1/1						
Letsel toebrengen	3	3/3						
Conflict als motief	2	2/2						
Motieven symbolisch								
Imponeren / stoer doen	2	2/2						
Straatidentiteit / groepslid	0	-						
Status verhogen	3	1/3						
Motieven intrinsiek								
Wapens leuk / interessant	1	1/1						
Verzamelen	1	1/1						

Kleuren Aantal studies: wit = 0 geel = 1 tot 5 oranje = 5 tot 10 rood = 10 of meer	Type wapen: W = Wapen algemeen V = Vuurwapen S = Steekwapen
Kleuren Aangetroffen: wit = niet/onder de 50 % geel = 50 tot 75 % oranje = bij 75 tot 90% rood = bij meer dan 90%	Type betrokken: B = Bezit D = Dragen G = Gebruik
= aangetroffen	

Omdat er zo weinig naar motieven is gekeken, is ook nauwelijks specifiek gekeken naar verschillen in motief bij bezit of gebruik, of naar vuurwapens of steekwapens. De meeste studies gaan over het dragen van wapens in het algemeen. Wel valt op dat de instrumentele motieven vooral naar voren komen in studies die specifiek hebben gekeken naar vuurwapens. Bij de studies die alleen naar steekwapens hebben gevraagd, komen vooral de veiligheidsmotieven naar voren.

Individuele en persoonlijke kenmerken die samenhangen met bezit, dragen en gebruik van wapens: bekende verbanden maar ook relatief onbekende factoren

Tabel 3 geeft een overzicht van een deel van de onderzochte individuele factoren: demografische basiskkenmerken, ervaringen met slachtofferschap en geweld, en individuele gedragingen. Daarbij is steeds vermeld het aantal studies, het aantal studies waarin een verband is aangetroffen, het aantal studies waarin met verdergaande analyses is onderzocht of er aanwijzingen zijn voor een oorzakelijk verband en het aandeel studies waarin daarbij een verband is aangetroffen. Ook hier is aangegeven bij welk type wapen en betrokkenheid een verband is gevonden. In Bijlage 6 is nog verder uitgesplitst hoe vaak een verband is gevonden in studies die hebben gecontroleerd voor andere factoren (multivariate analyses) en in studies die naar veranderingen over de tijd hebben gekeken (longitudinale analyses).

Uit de tabel blijkt ten eerste dat in het merendeel van de onderzoeken is nagegaan wat de demografische basiskkenmerken zijn van jongeren die betrokken zijn bij wapens. In de meeste van deze studies (maar niet alle) wordt gevonden dat jongens vaker wapens bezitten, dragen of gebruiken dan meisjes. De bevindingen met betrekking tot etniciteit zijn minder eenduidig: in iets meer dan de helft van de studies wordt een verband gevonden met afkomst of etnische groep, maar in iets minder dan de helft van de studies ook niet, ook in de studies die gebruik hebben gemaakt van relatief goede analysemethoden. Zo bleek in een onderzoek uit Frankrijk het (al zwakke) verband tussen nationaliteit van ouders en het dragen van een wapen niet meer significant als andere factoren werden meegenomen (Bégué e.a., 2016). Ook in het recente onderzoek in Rotterdam (Weerman e.a., 2022) werd geen duidelijk verband gevonden tussen betrokkenheid bij wapens en de eigen etnische identiteit (in hoeverre jongeren zich rekenden tot de groep Nederlanders of niet of deels). Verder blijkt in meerdere studies dat het dragen van wapens het meest voorkomt in de leeftijdsgroep tussen 15 en 18 jaar en daarna weer lijkt te dalen. Dit past overigens goed bij de algemene relatie tussen leeftijd en delinquent gedrag, ook hier is een toename te zien tot het eind van de adolescentie en daarna weer een afname, de zogenaamde 'age-crime curve' (zie bijvoorbeeld Van der Laan e.a., 2021).

Tabel 3: Demografische kenmerken, onveiligheidservaringen, individueel gedrag en het verband met wapens onder jongeren

	Verbanden		Indicaties oorzakelijk		Soort wapen?			Hoe betrokken?		
	Aantal studies	Aange-troffen	Aantal studies	Aange-troffen	W	V	S	B	D	G
Demografische factoren										
Geslacht	58	50/58	29	24/29						
Etniciteit	41	24/41	20	12/20						
Leeftijd	35	17/35	17	6/17						
Onveilig/slachtofferschap										
Onveiligheidsgevoelens	13	6/13	8	2/8						
Bedreigd worden	10	6/10	5	1/5						
Slachtofferschap geweld	35	27/35	17	11/17						
Slachtoffer seks. geweld	5	5/5	1	1/1						
Getuige van geweld	16	13/16	11	9/11						
Gepest zijn	32	27/32	12	11/12						
Individueel gedrag										
Delinquent gedrag	23	16/23	15	9/15						
Betrokken bij drugshandel	8	8/8	4	4/4						
Gevochten	21	19/21	8	7/8						
Conflicten op straat	2	2/2	0	0/0						
Pestgedrag vertonen	19	17/19	5	5/5						
Pesten en gepest worden	7	7/7	1	1/1						
Alcohol / drugsgebruik	35	32/35	17	14/17						
Vroeg 'daten'	5	3/5	2	1/2						

Kleuren Aantal studies: wit = 0 geel = 1 tot 5 oranje = 5 tot 10 rood = 10 of meer	Type wapen: W = Wapen algemeen V = Vuurwapen S = Steekwapen
Kleuren Aange-troffen: wit = niet/onder de 50 % geel = 50 tot 75 % oranje = bij 75 tot 90% rood = bij meer dan 90%	Type betrokken: B = Bezit D = Dragen G = Gebruik
= 1 tot 5 keer aangetroffen = meer dan 5 keer aangetroffen	

Wat betreft onveiligheidsgevoelens en slachtofferschap komt een aantal interessante bevindingen naar voren. Voor algemene gevoelens van onveiligheid en bedreiging wordt niet in alle studies een verband gevonden, en ook de aanwijzingen voor een oorzakelijke rol zijn erg zwak. Dit sluit aan bij de studie onder Rotterdamse jongeren (Weerman e.a., 2022), waar ook

geen sterk verband werd gevonden voor deze factoren, hoewel een gevoel van onveiligheid daarin wel naar voren kwam als belangrijk motief voor het dragen van wapens en ook groeps gesprekken onder jongeren naar voren kwam. Het lijkt er echter op dat een gevoel van onveiligheid vaak niet doorslaggevend is voor het gaan aanschaffen of dragen van een wapen.

Het onderzoek bevestigt wel duidelijk de *belangrijke rol van slachtofferschap*, en voegt hier nog een aantal belangrijke elementen aan toe. In veel studies is het verband van slachtofferschap van geweld in het algemeen onderzocht en in enkele studies ook van seksueel geweld (het ging daarbij vooral over de aanwezigheid van slachtofferschap, er is niet specifiek naar herhaald slachtofferschap gekeken). In het merendeel van die onderzoeken is een verband gevonden, met name met wapens in het algemeen en vuurwapens, en met het dragen en ook het gebruik. Ook zijn er behoorlijk sterke aanwijzingen voor een oorzakelijke rol als rekening wordt gehouden met andere factoren of gekeken wordt naar veranderingen in de tijd. Zo vond een grote Amerikaanse studie dat slachtofferschap van wapengeweld daadwerkelijk de kans verhoogt dat iemand een jaar later zelf een wapen (in het algemeen) had gebruikt, ook als wordt gecontroleerd voor eerder wapengebruik (Henrich e.a., 2005). In een deel van de studies die jongeren hebben gevolgd over de tijd werd geen relatie gevonden met slachtofferschap van geweld, hierbij ging het deels om speciale subgroepen jongeren. Het overall beeld is echter dat slachtofferschap een belangrijke factor is dat kan bijdragen aan het gaan dragen van een wapen, meer dan een algemeen gevoel van onveiligheid.

Verder komen uit de literatuurstudie twee belangrijke factoren naar voren die nog niet zo duidelijk waren benoemd in de recente literatuurstudie over steekwapens. Zo blijken er veel aanwijzingen te zijn dat het *getuige zijn* van geweld (in de zin van aanwezig zijn wanneer het bij anderen gebeurt) een belangrijke samenhang kent met alle vormen van betrokkenheid bij wapens in het algemeen, en specifiek ook bij vuurwapens. De aanwijzingen voor een oorzakelijke rol van deze factor zijn ook sterk. Zo vond een studie dat het getuige zijn van geweld de kansen op het dragen van een (vuur)wapen verhoogde in de twee jaren daarna, ook als rekening werd gehouden met eigen slachtofferschap van geweld en andere factoren (Reid e.a., 2017). Daarnaast zijn er veel studies verricht (met name in de Verenigde Staten) waarin een verband wordt gevonden tussen *gepest zijn* en het bezit en dragen van een wapen (het verband met gebruik is niet onderzocht), en ook hier zijn weer sterke aanwijzingen voor een oorzakelijke rol (zie bijvoorbeeld de reviews daarover van Van Geel e.a., 2014 en Valdebenito e.a., 2017). Ook dit is een factor waarvoor in Nederland nog weinig aandacht is geweest in verband met wapens.

Veel factoren die te maken hebben met individueel wetsovertredend of afwijkend gedrag hangen samen met betrokkenheid bij wapens, met name het dragen ervan. Dat geldt in de eerste plaats voor *delinquent gedrag*, dat in de meeste studies samenhangt met het dragen van (alle soorten) wapens. Hier zijn ook aanwijzingen voor een oorzakelijke rol (bijvoorbeeld Spano & Bolland, 2011), maar in een deel van de onderzoeken wordt dit ook niet of deels gevonden (bijvoorbeeld wel voor het dragen maar niet voor het bezit van vuurwapens, Sheley & Brewer,

1995) Verder zijn er meerdere studies die een verband leggen tussen betrokkenheid bij drugshandel en het dragen van een wapen (alleen wapens in het algemeen en vuurwapens). Hier vonden de paar studies die het onderzochten wel aanwijzingen voor een oorzakelijke rol (bijvoorbeeld Lizotte e.a., 2000).

Daarnaast wordt voor *vechten* (of geweld / mishandeling zonder wapens) in veel studies een verband gevonden met het dragen van wapens en ook worden hiervoor relatief veel aanwijzingen gevonden voor een oorzakelijke rol (bijvoorbeeld Steinman & Zimmermann, 2003). Twee studies onderzochten en vonden ook een verband tussen conflicten op straat en wapens. Verder zijn er opmerkelijk veel studies die een verband vinden tussen het *uitvoeren van pestgedrag* (al dan niet samen met slachtofferschap van pesten) en het dragen van een wapen, en een paar studies vonden ook aanwijzingen voor een oorzakelijke rol (zie bijvoorbeeld Hemphill e.a., 2011, en de overzichten van Valdebenito e.a., 2017 en Van Geel, 2014).

Er zijn opvallend veel studies die een verband rapporteren tussen *alcohol / drugsgebruik* en zowel dragen als bezit en gebruik van een wapen. Studies die hebben gecontroleerd voor andere factoren of hebben gekeken over de tijd bevestigen dit verband (bijvoorbeeld Stayton e.a., 2011). Dit geldt voor zowel overmatig alcoholgebruik, drugsgebruik als vroegtijdig alcoholgebruik. Ook is bij een hoog-risicogroep jongeren gevonden dat op dagen dat er middelen werden gebruikt, de kans op het gebruik van (vuur)wapens ook aanmerkelijk groter was (Carter e.a., 2017). Verder leggen enkele Amerikaanse studies een verband tussen *vroeg 'daten'* (in de V.S. de term voor het hebben van romantische afspraken en het beginnen van een relatie) en het dragen van een wapen.

In Tabel 4 zijn verbanden weergegeven voor de rest van de onderzochte persoonlijke factoren: houdingen en attitudes, persoonlijkheidskenmerken, en (psychosociale) problemen.

Houdingen en attitudes zijn relatief weinig onderzocht in relatie tot wapens. Zowel een positieve houding ten opzichte van wapens, ten opzichte van criminaliteit en ten opzichte van geweld in het algemeen hangen in de meeste van die studies samen met wapens, niet alleen dragen maar ook bezit en gebruik, en ook steekwapens (zie bijvoorbeeld Webster e.a., 1993). Een negatieve houding ten opzichte van wapens hangt weer samen met minder dragen van wapens. Twee studies vonden een verband met het hebben van 'straatwaarden' zoals lef tonen, voor jezelf zorgen en hard reageren op beledigingen, en er is ook een studie die een verband legt tussen het dragen van een wapen en interesses in het leger.

Verschillende persoonlijkheidskenmerken hangen ook samen met wapens. Dat geldt niet zozeer voor impulsiviteit maar wel duidelijk voor *risicogeneigdheid* en het hebben van een *agressief temperament*. Wanneer deze kenmerken zijn onderzocht, hangen ze steeds samen met wapens onder jongeren (ook met gebruik), en hierbij zijn er ook duidelijke aanwijzingen voor een oorzakelijk verband (zie bijvoorbeeld Simon e.a., 1998). Opmerkelijk is dat twee belangrijke factoren met betrekking tot jeugdcriminaliteit, zelfcontrole en IQ niet zijn onderzocht in verband

met wapens. Wel is in twee studies een verband vastgesteld tussen LVB (het hebben van een Licht Verstandelijke Beperking) en het bezit of dragen van een wapen. Tot slot blijkt gevoeligheid voor groepsdruk maar in de helft van de onderzochte gevallen een verband te hebben met bezit of dragen van een wapen, en is ook nog niet onderzocht welke aanwijzingen er zijn voor een oorzakelijk verband.

Tabel 4: Andere persoonlijke kenmerken en het verband met wapens onder jongeren

	Verbanden		Indicaties oorzakelijk		Soort wapen?			Hoe betrokken?		
	Aantal studies	Aange- troffen	Aantal studies	Aange- troffen	W	V	S	B	D	G
Houdingen en opvattingen										
Attitude wapens	7	5/7	4	3/4						
Attitude geen wapens	2	2/3	2	1/2						
Attitude geweld	7	5/7	3	1/3						
Attitudes criminaliteit	5	5/5	1	1/1						
Kennis over wapens	2	1/2	2	1/2						
Interesse leger	1	1/1	0	0/0						
Straatidentiteit / waarden	2	2/2	0	0/0						
Persoonlijkheid										
Zelfcontrole algemeen	0	-	-	-						
Impulsiviteit	5	2/5	1	0/0						
Risicogeneïdheid	6	6/6	3	3/3						
Agressiviteit	9	9/9	4	4/4						
IQ	0	-	-	-						
LVB	2	2/2	0	0/0						
Gevoeligheid groepsdruk	6	3/6	0	0/0						
Persoonlijke problemen										
Mentale gezondheid	23	16/23	13	7/13						
Gedragsproblemen	5	5/5	4	4/4						
Trauma / ACE's	2	1/2	2	1/2						

Kleuren Aantal studies: wit = 0 geel = 1 tot 5 oranje = 5 tot 10 rood = 10 of meer	Type wapen: W = Wapen algemeen V = Vuurwapen S = Steekwapen
Kleuren Aangeetroffen: wit = niet/onder de 50 % geel = 50 tot 75 % oranje = bij 75 tot 90% rood = bij meer dan 90%	Type betrokken: B = Bezit D = Dragen G = Gebruik
= 1 tot 5 keer aangetroffen = meer dan 5 keer aangetroffen	

Tot slot zijn er ook studies die wijzen op het belang van persoonlijke problemen. Zo zijn er veel studies verricht waarbij het verband is bekeken tussen de *mentale gezondheid* van jongeren en betrokkenheid bij wapens, met name het dragen van vuurwapens. Dit verband wordt niet altijd gevonden, in ongeveer twee derde van de studies wordt het gerapporteerd. In meerdere onderzoeken, ook longitudinaal, zijn er ook aanwijzingen dat het hier gaat om een oorzakelijk verband (bijvoorbeeld Reid e.a., 2007), maar er zijn ook een aantal studies waarin het effect verdwijnt wanneer voor andere factoren wordt gecontroleerd. Deze variatie heeft deels te maken met de verschillende aspecten van mentale gezondheidsproblemen (van licht tot ernstig, inclusief suïcidaliteit) die zijn onderzocht. Verder blijkt dat *gedragsproblemen* (anders dan delinquentie) in alle onderzochte gevallen samenhangen met wapens en zijn er ook aanwijzingen dat het gaat om een oorzakelijk verband (bijvoorbeeld Loeber e.a., 2004). Het hebben van een trauma in relatie tot wapens is nog slechts twee keer onderzocht, waarvan in een geval een verband werd gevonden (gecontroleerd voor andere factoren). Hoe belangrijk deze factor is, valt daarom moeilijk te zeggen.

Al met al worden veel van de individuele kenmerken die eerder zijn gerapporteerd in het rapport van de QuickScan bevestigd. Dat gaat met name om het mannelijk geslacht, slachtoffer of getuige zijn geweest van geweld of pestgedrag en alcohol en drugsgebruik. Voor een aantal elementen is minder sterke evidentie gevonden waarvan de belangrijkste etniciteit, hogere leeftijd, onveiligheidsgevoelens en impulsiviteit zijn. Daarnaast is voor een aantal relatief nieuwe factoren duidelijk geworden dat ze van groot belang lijken voor wapens onder jongeren. Daarbij gaat het om zelf gevochten hebben en pestgedrag vertonen of vertoond hebben.

Omgevingskenmerken die samenhangen met bezit, dragen en gebruik van wapens: het belang van gezin, school, leeftijdsgenoten, sociale media en de buurt

Tabel 5 geeft een overzicht van een deel van de onderzochte omgevingskenmerken: kenmerken die te maken hebben met het gezin en school.

In veel studies zijn gezinsfactoren onderzocht in relatie tot wapens onder jongeren. Voor een deel daarvan wordt een verband gevonden met het bezit, dragen of gebruik van de verschillende soorten wapens, maar voor sommige factoren niet. Zo blijkt de sociaaleconomische status (SES) van het gezin in de meerderheid van de studies *niet* gerelateerd aan betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Dat geldt ook voor de samenstelling van het gezin (aantal kinderen) en voor het (niet) opgroeien in een huishouden met twee ouders.

Voor de relatie tussen ouder en kind wordt in de meerderheid van de studies wel een verband gevonden met betrokkenheid bij wapens onder jongeren, en ook is er behoorlijk wat ondersteuning gevonden voor een oorzakelijke rol van deze gezinsfactor. Een goede band met ouders kan de kans op later gebruik van wapens verkleinen (Henrich e.a., 2005), maar er zijn nog geen aanwijzingen dat het ook beschermt tegen andere risicofactoren. Er wordt verder in een kleine meerderheid van de studies een verband gevonden tussen ouderlijke supervisie (toezicht

en monitoring door ouders) en betrokkenheid bij wapens, ook in de meer geavanceerde onderzoeken.

Tabel 5: Gezinskenmerken, schoolomgeving en het verband met wapens onder jongeren

	Verbanden		Indicaties oorzakelijk		Soort wapen?			Hoe betrokken?		
	Aantal studies	Aange-troffen	Aantal Studies	Aange-troffen	W	V	S	B	D	G
Gezinsfactoren										
SES gezin	23	8/23	13	3/13						
Laag inkomen / armoede	9	5/9	4	1/4						
Gezinssamenstelling	6	3/6	5	2/5						
Relatie ouders en kind	14	10/14	9	7/9						
Huishouden twee ouders	13	6/13	5	2/5						
Ouderlijke supervisie	13	9/13	8	5/8						
Criminele ouders/familie	5	5/5	4	4/4						
Steun ouders wapen	2	2/2	0	0/0						
(Vuur)wapens in huis	5	4/5	4	3/4						
Thuis geweld / conflicten	8	4/8	4	2/4						
Opvoedingstekorten	6	3/6	4	1/4						
Gezin overig	3	0/3	3	0/3						
Schoolfactoren										
Opleidingsniveau	6	4/5	1	0/1						
Schoolprestaties	10	5/10	5	1/5						
Inzet voor school	5	3/5	2	0/2						
Band met school	8	5/8	3	1/3						
Probleemgedrag school	5	5/5	2	2/2						
Spijbelen	9	9/9	2	2/2						
Vroegtijdig schoolverlaten	3	2/3	1	0/1						
Hebben van werk	2	0/2	0	0/0						
Overig school	5	4/5	1	1/1						

Kleuren Aantal studies: wit = 0 geel = 1 tot 5 oranje = 5 tot 10 rood = 10 of meer	Type wapen: W = Wapen algemeen V = Vuurwapen S = Steekwapen
Kleuren Aange-troffen: wit = niet/onder de 50 % geel = 50 tot 75 % oranje = bij 75 tot 90% rood = bij meer dan 90%	Type betrokken: B = Bezit D = Dragen G = Gebruik
= 1 tot 5 keer aangetroffen = meer dan 5 keer aangetroffen	

Laag inkomen / armoede in het gezin, conflicten thuis en andere opvoedingstekorten zijn in ongeveer de helft van de studies wel en in de ander helft niet gerelateerd aan wapens onder jongeren. Bij de meer geavanceerde studies waarmee iets over oorzakelijkheid kan worden gezegd wordt ook slechts in een deel van de studies aanwijzingen gevonden voor zo'n oorzakelijk verband. Mogelijk gaat het hier om meer indirecte factoren, die op zichzelf niet voldoende zijn voor een effect maar die wel andere processen in gang kunnen zetten of versterken. Het hangt er dan vanaf welke andere factoren in de analyses zijn meegenomen of er al dan ook nog een verband voor deze gezinsfactoren gevonden wordt. Van belang is ook om te vermelden dat er nog geen geavanceerde studies zijn geweest die armoede hebben onderzocht aan de hand van concrete indicatoren voor armoede, zoals het niet kunnen verzorgen van basale levensbehoeften.

Verder valt op dat er weliswaar niet veel studies zijn verricht naar *criminele ouders of gezinsleden* en steun van ouders voor vechten of wapens, maar dat deze wel alle een verband constateren met bezit, dragen of gebruik van wapens op de jongeren. Dat geldt ook voor de aanwezigheid van een (vuur)wapen in het huishouden. Hierbij worden in enkele studies ook aanwijzingen gevonden voor een oorzakelijk verband (bijvoorbeeld Stevens e.a., 2001). Er zijn ook meer geavanceerde studies die suggereren dat criminaliteit binnen het gezin en wapens in huis factoren zijn die zelfstandig bijdragen aan dragen als gebruik van wapens.

Er zijn ook verschillende schoolgerelateerde factoren onderzocht. Opleidingsniveau is in de meeste studies gerelateerd aan betrokkenheid bij wapens, maar of dit als oorzakelijke factor kan worden gezien is niet goed onderzocht. Het ligt meer voor de hand dat het een kenmerk is dat samenhangt met een scala aan andere factoren die als oorzaak zijn te beschouwen. Opmerkelijk is verder dat voor een verband en oorzakelijke rol van schoolprestaties en de inzet voor school geen sterke ondersteuning wordt gevonden. Dat geldt ook voor het hebben van werk. Iets vaker wordt een verband gevonden voor de band tussen leerling en school, in een van de studies ook met een lagere kans op later wapengebruik. De meeste aanwijzingen voor verbanden met betrekking tot school zijn geconstateerd voor *probleemgedrag op school, spijbelen* en *voortijdig schoolverlaten*. Daarbij zijn er ook enkele studies die een onafhankelijk of volgtijdelijk verband hebben vastgesteld (bijvoorbeeld Simon e.a., 1998).

Tabel 6: Leeftijdsgenoten, buurt, maatschappij en het verband met wapens onder jongeren

	Verbanden		Indicaties oorzakelijk		Soort wapen?			Hoe betrokken?		
	Aantal studies	Aange- troffen	Aantal studies	Aange- troffen	W	V	S	B	D	G
Factoren leeftijdsgenoten										
Delinquente vrienden	21	21/21	13	13/13						
In gang / probl jeugdgroep	19	18/19	8	7/8						
Peer victimisatie	4	3/4	4	3/4						
Hoeveelheid vrienden	3	3/3	0	0/0						
Tijd met peers	5	2/5	1	1/1						
Overig peers	3	1/3	2	0/2						
Online / sociale media										
Tijd beeldscherm	5	2/5	2	2/2						
Conflicten op sociale media	2	2/2	0	0/0						
Online observatie wapens	4	3/4	2	2/2						
Online observatie geweld	1	1/1	1	1/1						
Drillrap	3	2/3	0	0/0						

Kleuren Aantal studies: wit = 0 geel = 1 tot 5 oranje = 5 tot 10 rood = 10 of meer	Type wapen: W = Wapen algemeen V = Vuurwapen S = Steekwapen
Kleuren Aangeetroffen: wit = niet/onder de 50 % geel = 50 tot 75 % oranje = bij 75 tot 90% rood = bij meer dan 90%	Type betrokken: B = Bezit D = Dragen G = Gebruik
= 1 tot 5 keer aangetroffen = meer dan 5 keer aangetroffen	

In Tabel 6 zijn de resultaten weergegeven met betrekking tot leeftijdsgenoten en sociale media.

Bij factoren binnen de categorie leeftijdsgenoten valt vooral op dat er veel ondersteuning is voor een verband en een oorzakelijke rol van zowel het hebben van *delinquente vrienden* als voor het onderdeel uitmaken van een *street gang* of *problematische jeugdgroep*. Beide factoren zijn veelvuldig onderzocht, en daarbij is bijna altijd een verband gevonden met zowel bezit, dragen als gebruik van alle soorten wapens. Belangrijk daarbij is dat er ook veel aanwijzingen zijn dat dit geen schijnverband is en dat veranderingen in deze factoren ook gerelateerd zijn aan individuele veranderingen met betrekking tot wapens. Zo vonden Dijkstra e.a. (2010) dat scholieren vaker een wapen gingen dragen als hun vrienden dat ook deden, en vonden Spano & Bolland (2011) dat lid worden van een gang de kans op het gaan dragen van een vuurwapen vergrootte, vooral in combinatie met eerdere betrokkenheid en blootstelling aan geweld.

Hiernaast zijn ook verbanden gevonden met slachtofferschap bij vrienden van geweld, met het aantal vrienden, en soms met de hoeveelheid tijd die wordt doorgebracht met vrienden.

De rol van online interacties en sociale media is wereldwijd nog weinig onderzocht in relatie tot wapens onder jongeren. Voor de hoeveelheid tijd op een beeldscherm of op sociale media wordt in de meerderheid van de studies geen verband gevonden met wapens, maar in twee longitudinale studies wel (bijvoorbeeld Ybarra e.a., 2014). Voor conflicten op sociale media, het veel zien van wapens of geweld op sociale media, en voor drillrap worden wel verbanden gevonden met vooral het dragen van wapens, maar onduidelijk is vooralsnog in hoeverre hier sprake is van een oorzakelijk verband. Kwalitatief onderzoek naar drillrap interpreteert het tonen van wapens op sociale media vooral als symbolisch (zie bijvoorbeeld Douwes, 2023), maar in enkele onderzoeken zijn er ook aanwijzingen dat online uitingen van geweld de kans op betrokkenheid bij wapens kan vergroten (o.a. Huesmann e.a., 2021).

Tabel 7: Buurt, maatschappijbeleving en het verband met wapens onder jongeren

	Vebanden		Indicaties oorzakelijk		Soort wapen?			Hoe betrokken?		
	Aantal	Aange-troffen	Aantal	Aange-troffen	W	V	S	B	D	G
Factoren buurt										
SES buurt	7	5/7	2	0/2						
Stedelijkheid omgeving	8	5/8	5	3/5						
Sociale cohesie buurt	7	3/7	3	3/3						
Criminele buurt / geweld	13	7/13	7	3/7						
Straatcultuur in de buurt	1	1/1	0	0/0						
Gangs/groepen in de buurt	1	1/1	1	1/1						
Buurt anders	1	0/1	1	0/1						
Maatschappijbeleving										
Ervaren achterstelling	1	0/1	0	0/0						
Vertrouwen in instanties	0	-	-	-						

Kleuren Aantal studies: wit = 0 geel = 1 tot 5 oranje = 5 tot 10 rood = 10 of meer	Type wapen: W = Wapen algemeen V = Vuurwapen S = Steekwapen
Kleuren Aangetroffen: wit = niet/onder de 50 % geel = 50 tot 75 % oranje = bij 75 tot 90% rood = bij meer dan 90%	Type betrokken: B = Bezit D = Dragen G = Gebruik
= 1 tot 5 keer aangetroffen = meer dan 5 keer aangetroffen	

Tabel 7 bevat de resultaten met betrekking tot de bredere leefomgeving van de buurt en de maatschappij in de beleving van jongeren.

In een aantal studies worden verbanden gevonden met buurtkenmerken. Er is meestal een verband met de sociaaleconomische status van de buurt, maar onduidelijk is in hoeverre dit ook een onafhankelijk effect heeft op betrokkenheid bij wapens. Er is vaak ook een verband gevonden met de stedelijkheid van de omgeving en hierbij zijn er meer aanwijzingen voor een oorzakelijk verband. Een klein aantal studies vindt een verband tussen de sociale cohesie (onderlinge banden en controle) binnen de buurt en wapens onder jongeren, maar die studies suggereren wel dat het gaat om een onafhankelijk effect (bijvoorbeeld Molnar e.a., 2004). Verder zijn er verschillende studies gedaan naar het verband tussen wapens en het wonen in een *criminele of gewelddadige buurt*: daarvan wordt in ongeveer de helft van de studies een verband gevonden, ook wat betreft de aanwijzingen dat dit een oorzakelijke rol kan spelen (bijvoorbeeld Beardslee e.a., 2018).

Naar bredere maatschappelijke factoren die zich zouden kunnen uiten in ervaringen van achterstelling (waaronder discriminatie of stigmatisering), of een gebrek aan vertrouwen in overheidsinstanties, is nog nauwelijks onderzoek gedaan. De enige studie die we vonden is een onderzoek onder jongeren uit Turkije, waarin geen verband werd gevonden met 'feelings of neglect' (Güney, 2018).

Vergelijking van verbanden met wapens algemeen, vuurwapens en steekwapens, en met bezit, dragen en gebruiken van wapens

In Tabel 3 t/m 7 is al weergegeven welke verbanden zijn gevonden bij de verschillende soorten wapens en typen betrokkenheid. Over het geheel genomen blijken de meeste verbanden te worden gevonden bij meerdere soorten wapens en betrokkenheid.

Als we kijken naar verschillen tussen soorten wapens, dan blijken de meeste verbanden te worden gerapporteerd in onderzoek dat geen onderscheid heeft gemaakt naar soort wapen. Voor een aantal factoren wordt wel een verband gevonden in onderzoek naar alleen vuurwapens, maar niet in onderzoek naar alleen steekwapens. Dat zijn deels ernstige zaken, zoals slachtofferschap van seksueel geweld, getuige zijn van geweld, betrokkenheid bij drugshandel en wapenhandel, en het hebben van een criminele familie. Verder valt op dat de toegang tot wapens alleen een factor is die onderzocht is voor vuurwapens, wat wellicht begrijpelijk is omdat dat daar eerder een beperking zal zijn dan voor steekwapens. Factoren die in het bijzonder naar voren komen in onderzoek dat zich specifiek richt op steekwapens zijn: houdingen die te maken hebben met wapens, interesse in drillrap, LVB, laag opleidingsniveau en vroegtijdig schoolverlaten. Voor een deel van deze onderwerpen is de relatie met vuurwapens niet of nauwelijks onderzocht.

In twee studies is expliciet een vergelijking gemaakt tussen factoren die verband houden met het vuurwapens en factoren gerelateerd aan steekwapens, een studie die gaat over het

dragen van steek- en vuurwapens (Webster e.a., 2011) en een over het gebruik bij jonge daders van geweld tegen hun ouders (Walsh & Krienert, 2007). In de eerste studie met vragenlijsten onder scholieren viel vooral op dat het ooit gearresteerd zijn wel samenhang met het dragen van een vuurwapen maar niet met het dragen van een mes. Uit de tweede studie kwam alleen naar voren dat vuurwapens wel vaker door jongens worden gebruikt dan door meisjes, maar dat er bij steekwapens geen significant verschil is onder de groep van daders. Al met al wordt duidelijk dat de factoren die verband houden met de verschillende soorten wapens voor een belangrijk deel overeenkomen, maar dat de factoren die specifiek voor vuurwapens gelden deels ernstiger zijn van aard.

Wat betreft de verschillen in uitkomsten tussen typen betrokkenheid, valt op dat de meeste verbanden zijn vastgesteld in onderzoek naar het dragen van wapens. Dat komt omdat studies die specifiek zijn gericht op bezit en gebruik relatief zeldzaam zijn (zie Tabel 1). Binnen de studies die specifiek naar gebruik hebben gekeken, valt op dat er met name factoren zijn gevonden die te maken hebben met direct of indirect slachtofferschap, online blootstelling aan geweld en interesse in drillrap, verschillende zaken die te maken hebben met persoonlijke eigenschappen en mentale gezondheidsproblemen (dat geldt vooral voor bezit van vuurwapens), verschillende omgevingsfactoren op het gebied van gezin en school, delinquente vrienden en groepslidmaatschap, en een lage SES van de buurt. Bij het dragen van wapens worden ook verbanden gevonden met direct slachtofferschap en attitudes over wapens, impulsiviteit en straatidentiteit en met name meer gezins- en buurtfactoren, waaronder het hebben van criminele ouders en een criminele buurtomgeving.

Er zijn drie studies verricht waarin direct een vergelijking is gemaakt tussen bezit, dragen en/of gebruik van wapens. In een van de studies was zowel bezit als dragen van een vuurwapen gerelateerd aan ander probleemgedrag (Sheley & Brewer, 1995). In deze studie bleek delinquent gedrag en middelengebruik wel samen te hangen met het dragen van een vuurwapen maar niet met alleen het (thuis) in bezit hebben daarvan. In een recentere studie (Huesmann e.a., 2021) is in een langlopende 'multi-method' studie bekeken in hoeverre vroege blootstelling aan wapens en geweld verband hield met dragen en gebruik van wapens tien jaar later. Hierbij viel vooral op dat blootstelling aan wapengeweld in het gezin en in de buurt samenhangt met later gebruik maar niet met het dragen van wapens. Tot slot zijn in de reeds genoemde studie onder jongeren in Rotterdam verschillen bekeken tussen de kenmerken van bezitters, dragers en gebruikers van wapens (Weerman e.a., 2022). Hieruit kwam met name naar voren dat jongeren die wapens gebruiken zich kenmerken door meer ernstiger factoren, of door sterkere verbanden met die factoren, waaronder een hogere impulsiviteit, opvattingen die het gebruik van wapens en geweld goedkeuren, online observatie van geweld, en conflicten in de thuissituatie. Al met al wordt in de literatuur dus bevestigd dat het gebruik van wapens eerder gerelateerd is aan meer ernstige factoren dan het dragen en nog meer het bezit van wapens. Dit sluit aan bij de conclusies van de eerdere QuickScan over steekwapens.

Specifieke factoren bij relatief jonge personen

In Bijlage 7 is weergegeven hoe vaak de verschillende factoren zijn onderzocht in steekproeven met alleen kinderen of adolescenten tussen de 9 en 15 jaar oud, en welke verbanden daarvoor gevonden zijn. Voor deze jonge groep valt op dat het bij kinderen ook vaak om jongens gaat maar dat er meestal geen verband is met leeftijd, etniciteit, SES van het gezin, of gezinssamenstelling. In de studies die het hebben onderzocht wordt steeds een verband gevonden met *slachtofferschap of getuige zijn* van geweld, en vooral is vaak gevonden dat kinderen tot 15 jaar die betrokken zijn bij wapens relatief vaak zijn *gepest*. Er wordt vaak geen verband gevonden met delinquent gedrag, maar wel met andere gedragsproblemen, alcoholgebruik en vooral het zelf *zijn van een pester*. Andere schoolfactoren laten geen verband zien, maar *ouderfactoren* wel, met name de relatiekwaliteit. Verder valt op dat vaak een verband wordt gevonden met een *delinquente of criminele omgeving*, zowel wat betreft vrienden/jeugdgroep, als ouders en de buurt. Kortom, het gaat bij kinderen tot 15 jaar niet zozeer om heel algemene kenmerken, maar vooral zaken die zijn gerelateerd aan geweldservaringen, de relatie met ouders en het zich bevinden in een criminogene omgeving.

Onderzoek naar wapens onder jongeren in Nederland

Van de hierboven behandelde studies zijn er aan beperkt aantal in Nederland verricht, waaronder zeven in het kader van een universitaire scriptie. De gegevens hierover zijn weergegeven in Bijlage 7. In de Nederlandse studies is meestal wel een verband gevonden met basisgegevens zoals geslacht, etniciteit, leeftijd, opleidingsniveau en SES van gezin en buurt. Verder rapporteren enkele studies ook weer verbanden met direct en indirect slachtofferschap, delinquent gedrag (waaronder drugshandel) en middelengebruik. Drie studies in Nederland rapporteren ook een verband met mentale gezondheidsfactoren. Ook komen verbanden naar voren met schoolfactoren (o.a. band met school en spijbelen) en risicofactoren in het gezin, zoals armoede, geweld en opvoedingstekorten. In een van de studies (de eerder beschreven studie onder jongeren in Rotterdam) is ook een relatie gevonden met houdingen die positief staan tegenover wapens en geweld en meerdere studies vinden een verband met online gedragingen. Daaronder ook twee studies die een verband vinden met drillrap, al wordt dit verband wel genuanceerd. Aansluitend bij de eerder beschreven studie van Roks en Van den Broek (2020) over drillrap en geweld, wordt drillrap eerder gezien als een uitingsvorm van jongeren met een straatidentiteit en niet als een directe oorzaak.

De studies in Nederland zijn in verschillende steden en regio's verricht. Het meest uitgebreide onderzoek was dat onder Rotterdamse jongeren (Weerman e.a., 2022). Dit onderzoek werd al uitgebreider besproken in hoofdstuk 2. Belangrijke conclusies hieruit waren dat wapens niet normaal zijn onder jongeren in Rotterdam; dat jongeren die wapens bezitten, dragen en gebruiken van elkaar verschillen, met de meeste problematische kenmerken voor de

laatste categorie, en dat gevoelens van onveiligheid en slachtofferschap sterk verband hield met vooral dragen en gebruiken van wapens.

In een scriptieonderzoek in Nijmegen onder 168 jongeren die zijn bereikt via het jongerenwerk werd een deel van dezelfde factoren als de studie in Rotterdam onderzocht, aangevuld met informatie over ervaren achterstelling en de gelegenheid om aan wapens te komen (Braakhekke, 2023). In Nijmegen waren wapens nog minder 'normaal' dan in Rotterdam, zelfs onder de relatief kwetsbare jongeren die meededen aan deze studie. In deze studie werden grotendeels dezelfde verbanden gevonden als in Rotterdam, dus wat dat betreft lijken er geen grote verschillen te zijn. Een aantal van de bekende verbanden verdwenen echter in een verdergaande analyse waarbij werd gecontroleerd voor andere factoren. Uiteindelijk bleken de volgende factoren onafhankelijke gerelateerd aan betrokkenheid bij wapens in Nijmegen: de houding ten opzichte van wapens, het hebben van delinquente vrienden, de relatie met ouders, en het hebben van kennis over wapens. School-gerelateerde factoren en ervaren achterstelling bleken daar niet iets extra's aan toe te voegen.

Een al wat ouder onderzoek in Groningen onder ruim 150 scholieren en 450 jongeren die in het uitgaansleven waren bevraagd (Nijboer & Timmerman, 1992) was vooral beschrijvend van aard. Een interessante bevinding uit dit onderzoek was dat een relatief groot deel van de scholieren een steekwapen bezat (29%), maar mogelijk gaat het hier ook vaak om een zakmes. Bij de uitgaanders gaf rond de 6% aan een wapen mee te nemen bij het uitgaan om zichzelf te kunnen verdedigen, een percentage dat niet sterk afwijkt van wat onder jongeren in Rotterdam werd gevonden met betrekking tot het dragen van wapens. Verder kwam uit dit onderzoek ook weer een duidelijk verband naar voren tussen eerdere slachtofferervaringen en het bezit van wapens, ook als werd gecontroleerd voor een aantal andere factoren. Daarbij kon het ook gaan om eigen ervaringen met bedreiging of geweld, of om ervaringen van anderen in de directe omgeving. Dit past goed bij wat is gevonden in andere onderzoeken in Nederland en elders.

In een publicatie uit 2002 (Beke & Schreuder, 2002) wordt gesproken over een onderzoek onder 1500 leerlingen, zonder te specificeren uit welke plaats. Bij deze steekproef was het percentage jongeren dat wel een wapen meeneemt hoog in vergelijking met wat in de andere onderzoeken werd gevonden (20%), maar ook hier ging het vooral om zich te kunnen verdedigen. Wat verder interessant is, is dat ongeveer een derde van de jongeren met wapens in bezit, dat ook wel eens zou hebben gebuikt om te dreigen of te verwonden. Ook dit lijkt relatief hoog in vergelijking tot wat wordt gerapporteerd in huidig onderzoek. Verbanden worden in deze publicatie niet gerapporteerd.

In een recent scriptieonderzoek over Nederland in het algemeen (Smallegange, 2022) werd gekeken naar de kenmerken van jongeren die voor een delict met steekwapens voor de rechter kwamen in de periode tussen 2013 en 2022. Dit onderzoek bevestigt de stijging in steekincidenten vanaf ongeveer 2019, maar er blijkt uit de onderzochte zaken geen relatie met drillrap. De achtergronden van de bestudeerde zaken liggen meer in mentale

gezondheidsproblemen, de omgang met delinquente leeftijdsgenoten. Messen werden ook gebruikt om een beroving mogelijk te maken bij reeds delinquente jongeren. In een ander scriptieonderzoek (Van Noordenburg, 2022) werden 15 incidenten met steekwapens uit Noord-Holland geanalyseerd, met 18 jonge verdachten. Hier werd gevonden dat relatief vaak sprake was van overmatig middelengebruik en mentale gezondheidsproblemen, probleemgedrag op school en opvoedingstekorten.

In Gouda is een scriptieonderzoek verricht met behulp van interviews onder professionals en enkele jongeren (Boskamp, 2023). Hierbij viel ten eerste op dat de geïnterviewden in Gouda op dit moment weinig problemen zagen met steekincidenten en wapens onder jongeren, al zien ze wel mogelijke risico's. Een interessante bevinding was verder dat veel geïnterviewden wezen op de relatief hoge sociale controle door stad- en buurtgenoten als verklaring voor de afwezigheid van problemen. Doordat veel jongeren en Goudenaren elkaar kennen, kunnen problemen worden voorkomen. Een andere interessante waarneming was dat onder jongeren in Gouda de opvatting bestaat dat het gebruik van wapens bij een gevecht juist zwak of laf is, een echte vent vecht met zijn vuisten.

In een publicatie van een kennisplatform (Van Loon-Dijkers, 2021) en twee scriptieonderzoeken (Dam, 2021; Meulen, 2023) werd gebruik gemaakt van interviews met professionals en experts, waarvan in een van de onderzoeken specifiek uit de stad Schiedam (Meulen, 2023). De experts benoemen veel van de factoren die ook in het buitenland worden gevonden in onderzoek (en baseren zich ook deels op het schaarse Nederlandse onderzoek). Daarnaast bespreken ze ook relatief vaak factoren die te maken hebben met leeftijdsgenoten en sociale media. Zij zien bijvoorbeeld een verband tussen jeugdgroepen en straatcultuur in de buurt, en met drillrap, maar verschillen wel van mening over het oorzakelijke belang daarvan. Minder vaak wordt door professionals slachtofferschap benoemd (maar wel van pesten), terwijl LVB (Licht Verstandelijke Beperking) juist wel als relevant kenmerk wordt aangewezen. Verder valt voor de geïnterviewden uit Schiedam op dat zij de situatie in Schiedam met betrekking tot wapens onder jongeren als minder extreem inschatten dan in Rotterdam. Schiedamse jongeren zouden minder gehard zijn, minder doorgroeien naar ernstige criminaliteit en minder snel naar vuurwapens grijpen.

Tot slot zijn in een scriptieonderzoek de onlineactiviteiten op Instagram bestudeerd (gedurende enkele dagen) van 150 drillrap 'fans', aangevuld met 15 Instagram profielen en 10 YouTube video's die zijn gewijd aan drillrap (Douwes, 2023). In dit onderzoek is vooral aandacht besteed aan de rol van online blootstelling aan steekwapens bij het zelf dragen of gebruiken daarvan. De auteur concludeert na bestudering van het onlinemateriaal dat het hier vooral gaat om de 'performance van straatidentiteit' en niet zozeer om daadwerkelijke betrokkenheid bij wapengeweld. Tegelijkertijd kan de competitie en rivaliteit die verbonden is aan drillrap wel een rol spelen in de escalatie van conflicten naar wapengeweld onder jongeren. Daarmee sluit dit

onderzoek aan bij het in hoofdstuk 2 genoemde onderzoek naar het veronderstelde verband tussen drillrap en steekwapengeweld in Rotterdam.

Kortom, het Nederlandse onderzoek (inclusief de scripties) bevestigt veel van de relaties die ook in internationale studies worden gerapporteerd, met een eigen nadruk op houdingen ten opzichte van geweld, online activiteiten, en ook een mogelijk belangrijke rol van mentale problemen en slachtofferschap. Over de rol van drillrap bij wapens onder jongeren zijn de meeste studies genuanceerd: het is deels een expressie van een bepaalde identiteit en interesses maar het heeft wel een mogelijk versterkend effect op conflicten. Tegelijkertijd lijkt het maar een ondergeschikte rol te spelen bij daadwerkelijke zaken van wapengeweld.

Wat betreft lokale verschillen lijken er weinig verschillen te bestaan in de achterliggende factoren die worden gesignaleerd. Wel lijkt de situatie in kleinere steden als minder ernstig te worden beoordeeld dan in grotere steden zoals Rotterdam. Mogelijke verklaringen daarvoor worden gezocht in de sociale controle binnen kleinere plaatsen, de minder sterk ontwikkelde aanwas bij de georganiseerde misdaad, en de aanwezigheid van informele normen onder jongeren die wapengebruik juist tegengaan.

Concluderend: vier groepen jongeren op basis van motieven, zes specifieke clusters van factoren voor betrokkenheid bij wapens onder jongeren

Er zijn inmiddels al veel studies verschenen over wapenbezit, dragen en/of gebruik van wapens onder jongeren, vooral over de factoren die hieraan gerelateerd zijn. Over de achterliggende motieven is nog niet zo veel gepubliceerd, en er is ook nog maar een klein aantal studies dat een vergelijking maakt tussen subcategorieën wapens en type betrokkenheid. Ook het aantal studies dat is verricht in Nederland (en andere Europese landen) is nog gering. Wat dat betreft ligt er nog een flink terrein braak voor toekomstig onderzoek. Maar uit de studies die wij hebben bestudeerd zijn al verschillende interessante conclusies te trekken over de motieven en factoren die zijn gerelateerd aan betrokkenheid bij wapens onder jongeren.

Uit de studies die hebben gekeken naar *motieven* lijken er globaal *vier groepen* te kunnen worden onderscheiden. De grootste groep omvat de jongeren bij wie betrokkenheid bij wapens te maken heeft met de eigen veiligheid en het zichzelf kunnen verdedigen. Er kunnen daarnaast drie kleinere groepen worden onderscheiden: jongeren voor wie wapens een instrumentele betekenis hebben om delicten of geweld te kunnen plegen, jongeren voor wie wapens vooral een symbolische of esthetische betekenis hebben, en jongeren die wapens hebben gebruikt om een conflict te beslechten. Als het gaat om daadwerkelijke gevallen van steekincidenten en het gebruik van vuurwapens, dan zal dit vooral passen bij de meer delinquente groep met instrumentele motieven, en de groep die een wapen heeft gebruikt om een conflict te beslechten en anderen te verwonden. Bij de andere twee doelgroepen gaat het primair om het bezit en dragen van wapens. Dit kan ook escaleren tot gebruik ervan, al is uit onderzoek niet duidelijk hoe vaak dit daadwerkelijk gebeurt (in de publicatie van Beke en Schreuder (2002)

wordt vermeld dat dit in een derde van de gevallen zo zou zijn, maar wordt niet vermeld waarop dit is gebaseerd).

De *factoren* die samenhangen met bezit, dragen en gebruik van wapens komen voor een belangrijk deel overeen met wat bekend is uit onderzoek naar de risicofactoren voor jeugdcriminaliteit in het algemeen. Dat geldt bijvoorbeeld voor persoonlijke kenmerken zoals risicogeneigdheid en agressiviteit, gezinsfactoren zoals de band met ouders, schoolfactoren zoals spijbelen, het hebben van delinquente vrienden, en het wonen in een stedelijke omgeving. Toch zijn er ook meerdere factoren die er bovenuit springen of *zelfs specifiek verband lijken te houden met wapens*. We onderscheiden hiervan zes groepen.

Ten eerste lijkt van groot belang de eigen blootstelling aan geweld en slachtofferschap. Dit omvat meerdere elementen: het zelf slachtoffer zijn van verschillende vormen van geweld, slachtofferschap van vrienden en ook het getuige zijn van geweld. Ervaringen met geweld en slachtofferschap hangen niet alleen samen met bezit of het dragen van een wapen, maar ook met het gebruik: in die zin lijkt geweld nog meer geweld voort te brengen. Uit de literatuur wordt ook duidelijk dat het hier niet alleen gaat om verbanden die zijn vastgesteld, maar dat er ook veel aanwijzingen zijn dat het gaat om oorzakelijke factoren die de kans op bezit, dragen en gebruik van wapens verhogen. De bevindingen geven ook aan dat het bij onveiligheid als motief voor wapens het kennelijk niet zozeer gaat om vage gevoelens van onveiligheid maar om echt concrete ervaringen daarmee.

Ten tweede hangt betrokkenheid bij wapens ook in een groot aantal studies samen met pesten, zowel slachtofferschap als daderschap. Dit geeft weer dat de situatie waarin jongeren zich bevinden en gedragen op hun school een belangrijke rol zou kunnen spelen in hun betrokkenheid bij wapens. Bij slachtofferschap van pesten ligt dit in het verlengde van het voorgaande: dit is een concrete ervaring van onveiligheid die jongeren naar wapens zou kunnen doen grijpen. Het eigen pestgedrag wijst mogelijk ook op andere achterliggende persoonlijke kenmerken en probleemgedrag, al is een deel van de pesters ook zelf slachtoffer geweest van pesten door anderen.

Ten derde hangt, wellicht niet zo verrassend maar wel belangrijk, eigen delinquentie duidelijk samen met het dragen van een wapen, inclusief betrokkenheid bij drugshandel. Dit is voor een belangrijk deel verklaarbaar vanuit de gemeenschappelijke achterliggende factoren voor beide gedragingen. Maar het kan er ook op wijzen dat het dragen van een wapen voortkomt uit de gevaren van crimineel gedrag of een functie heeft binnen dat gedragspatroon, zeker als het gaat om meer ernstige en georganiseerde vormen van criminaliteit.

Ten vierde wordt in veel studies een duidelijke en soms sterke samenhang gevonden tussen alcohol / drugsgebruik en alle vormen van betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Deels zal dit ook te maken hebben met gemeenschappelijke achterliggende factoren voor middelengebruik op deze leeftijd en betrokkenheid bij wapens. Maar het is ook mogelijk dat degenen die regelmatig alcohol drinken en andere middelen gebruiken, een riskantere

levensstijl hebben en zich daardoor vaker in riskantere situaties bevinden, wat reden kan zijn om een wapen mee te nemen. Daarnaast kan het gebruik van alcohol en drugs sneller tot conflicten leiden en de drempel om een wapen daadwerkelijk te gebruiken verlagen.

Ten vijfde hangen persoonlijke problemen samen met het bezit en dragen van wapens: zowel mentale gezondheidsproblemen als algemeen probleemgedrag. Deze verbanden zouden deels verklaard kunnen worden doordat beide vormen van individuele problemen sneller kunnen leiden tot conflicten met anderen en tot een meer riskante levensstijl. Maar het is ook goed mogelijk dat sommige vormen van psychosociale problematiek kunnen leiden tot het sneller aanschaffen van een wapen of het gebruik ervan, bijvoorbeeld in een impuls. Het is ook goed mogelijk dat individuele problemen sneller leiden tot conflicten en de escalatie daarvan, al zijn er geen directe aanwijzingen dat er een verband is met het gebruik van een wapen.

Ten zesde komt uit de literatuurstudie naar voren dat het opgroeien en zich begeven in een criminele omgeving samenhangt met alle vormen van betrokkenheid bij wapens. Dat geldt niet alleen voor het hebben van delinquente vrienden, maar ook voor lidmaatschap van een gang of problematische jeugdgroep, het hebben van criminele ouders (of ouders die wapens goedkeuren) en het opgroeien in een criminele buurt. De aanwijzingen zijn ook sterk dat het hier niet alleen gaat om gemeenschappelijke factoren en, in het geval van leeftijdsgenoten en groepen, om eigen keuzes, maar ook om daadwerkelijk oorzakelijke factoren die leiden tot meer dragen en ook gebruik van wapens.

Wat betreft de *verschillen tussen soorten wapens en soorten betrokkenheid* biedt het bestaande onderzoek nog niet veel extra duidelijkheid. Veel van de factoren die voor de verschillende soorten wapens worden gevonden komen met elkaar overeen. Factoren die specifiek voor vuurwapens worden gevonden betreffen relatief vaak ernstig problematische ervaringen en omstandigheden. De literatuur suggereert ook dat het gebruik van wapens sterker en vaker gerelateerd is aan problematische omstandigheden en kenmerken dan alleen het dragen en nog meer het bezit van wapens.

Bij kinderen tot 15 jaar springen vooral de zaken die gerelateerd zijn aan eigen ervaringen met geweld eruit, zowel eigen slachtofferschap als ervaringen van anderen en het getuige zijn van geweld, slachtofferschap of daderschap van pesten, de relatie met ouders, en het zich bevinden in een criminele omgeving. Dit zijn alle mogelijk aangrijpingspunten voor een vroegtijdige aanpak.

Het *Nederlandse onderzoek* bevestigt veel van de relaties die ook in internationale studies worden gerapporteerd, maar vindt ook factoren die elders nog weinig zijn onderzocht: zoals iemands houding ten opzichte van geweld en de rol van online activiteiten, al wordt de rol van drillrap bij wapens onder jongeren vaak genuanceerd. De factoren met betrekking tot wapens lijken lokaal weinig te verschillen, maar wel lijken er *lokaal verschillen te zijn in de ernst van de problematiek en in de context* die de betrokkenheid van jongeren bij wapens mogelijk maakt of juist remt. Het gaat dan bijvoorbeeld om de plaatselijke onderlinge sociale controle,

andervoortige informele normen onder jongeren, en de aanwezigheid van georganiseerde misdaad of drugshandel.

Hoofdstuk 5: Resultaten met betrekking tot interventies

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten met betrekking tot de tweede onderzoeksvraag, die luidt: *Wat is uit onderzoek bekend over de effecten van interventies met betrekking tot wapens onder jongeren?* Voor de onderzochte interventiemaatregelen en -programma's geven we weer in hoeverre hiervoor aanwijzingen zijn gevonden voor effectiviteit en hoe robuust deze bevindingen waren.

Kenmerken van de studies naar interventies

De meerderheid van de 29 gevonden studies naar interventies is kwantitatief en gebaseerd op vragenlijsten of registraties (zie Tabel 8). De grootte van de steekproeven in deze studies loopt sterk uiteen (van 57 tot bijna 10.000 personen). Twee studies maakten gebruik van interviews.

Een tiental interventies is geëvalueerd met behulp van een zodanige opzet (experimenteel of quasi-experimenteel) dat dit ook een relatief betrouwbare aanwijzing biedt voor gunstige effecten van de interventie. We moeten daarbij wel voorzichtig zijn: er kunnen nog andere onvolkomenheden zijn in het onderzoek (bijvoorbeeld geen rekening houden met uitvallers bij de interventie) waardoor effecten worden overschat. Om meer zekerheid te krijgen zijn eigenlijk meerdere studies nodig waarin een effect wordt gevonden, daarom spreken we vooralsnog over (eerste) aanwijzingen voor effectiviteit.

Bij de experimentele en quasi-experimentele studies zijn de uitkomsten van jeugdigen die de interventie volgden afgezet tegen die van een zo vergelijkbaar mogelijke groep jeugdigen bij wie de interventie niet werd toegepast. Bij de overige interventies (het grootste deel) is gekeken naar verbanden tussen het toepassen van de interventie en het gewenste gedrag, of naar veranderingen over de tijd, zonder dat er goed rekening gehouden wordt met verschillen tussen de jeugdigen die wel en niet met de interventie te maken kregen.

Ruim de helft van de studies heeft betrekking op primaire interventies (gericht op de algemene populatie), ongeveer een kwart heeft betrekking op secundaire interventies (gericht op risicogroepen), en een kwart op tertiaire interventies (gericht op individuen die al een strafbaar feit hebben gepleegd) of totaalprogramma's waarvan tertiaire interventie een belangrijk onderdeel van is. Anders dan in de QuickScan (Wolsink & Ferwerda, 2024) onderscheiden wij geen aparte categorie repressieve interventies (hierbij ging het om regelgeving rond wapens, extra controle op wapens en strengere straffen). Elementen die in meerdere of mindere mate repressief zijn komen voor bij heel veel interventies, en wij vinden het duidelijker de mate van repressie mee te nemen bij de beschrijving van een interventie, maar niet als aparte categorie.

Tabel 8: kenmerken van de onderzochte studies naar interventies

Kenmerk	Aantal
Totaal aantal studies	29
Design volgens Maryland Scale	
1. alleen verband op een moment	1
2. vergelijking van groepen of gekeken naar verandering	8
3. vergelijking met een controlegroep	8
4. quasi-experiment, gematchte vergelijkingsgroepen	3
5. experiment met randomisatie	7
6. overige designs (interviews)	2
Type interventie onderzocht	
Primaire interventie	15
Secundaire interventie	7
Tertiaire interventie of totaalprogramma's	7
Interventie gericht op:	
Geen onderscheid of combinatie bezit/dragen en/of gebruik	8
Alleen bezit	2
Alleen dragen	11
Alleen gebruik	8
Land waar interventie is onderzocht	
Verenigde Staten	20
Verenigd Koninkrijk	7
Meerdere landen tegelijk	2
Nederland	0
Doelgroep leeftijdscategorie	
Twaalfminners (10-12)	0
Kinderen en vroege adolescenten (10-15)	7
Vooraf adolescenten (12-18)	12
Jongvolwassenen of vooral jongvolwassenen (18-25)	2
Bredere groep of ongespecificeerd	8
Uitkomstmaat	
Aantal incidenten, verdachten of slachtoffers	15
Individuele zelfrapportage	13
Registraties en zelfrapportage	1

Ongeveer evenveel studies richten zich specifiek op dragen, specifiek op gebruik, en op combinaties van betrokkenheid bij wapens. Er zijn twee studies die zich uitsluitend richten op het bezit van wapens en dat gaat in beide gevallen over vuurwapens. Ongeveer evenveel studies

richten zich op de uitkomstmaat incidenten als op de uitkomstmaat individueel ouderschap. De studies zijn bovendien ongeveer gelijk verdeeld over interventies voor verschillende leeftijdsgroepen, met uitzondering van de jongvolwassenen. Veruit de meeste studies zijn gericht op interventies in de Verenigde Staten, daarnaast zijn er ook verschillende studies die uit het Verenigd Koninkrijk komen en twee studies hadden betrekking op meerdere landen tegelijk (waaronder de V.S., maar ook Spanje, Noorwegen en Japan).

Tot slot concluderen we dat de helft van de studies informatie geeft over de kwaliteit van de implementatie van de interventie (programma-integriteit). De informatie betreft het vaakst een evaluatie van de bereikte doelgroep, daarnaast wordt er ook gekeken naar de continuïteit van de interventie, kwaliteit van de uitvoerders en het tot stand komen van werkzame mechanismen. Er zijn grote verschillen tussen de studies in de wijze waarop de programma-integriteit is vastgesteld en welke informatie beschikbaar is over de flexibiliteit van de interventie in het gebruik. Die flexibiliteit is belangrijk, zodat betrokken professionals de interventie passend kunnen maken voor de feitelijke omstandigheden waarmee zij te maken krijgen (Weisz, Ugeo, e.a., 2013).

Bevindingen over de effectiviteit van primaire interventies

Er zijn evaluatiestudies over 15 verschillende primaire interventies gevonden in de literatuur, waarvan er 4 specifiek gericht waren op vuurwapens, 3 op steekwapens en de rest op wapens in het algemeen (zie Tabel 9). Slechts 1 interventie richt zich alleen op het bezit, de rest van de programma's op dragen en/of gebruik. Geen van de programma's was gericht op twaalfminners. De programma's richtten zich vaak op een brede leeftijdsgroep, waaronder ook (jong)volwassenen (5x) de brede definitie van adolescenten (5x), of de relatief jonge groep tot ongeveer 15 jaar. Voor 6 interventies wordt door de onderzoekers de conclusie getrokken dat de resultaten een indicatie geven van effectiviteit. Hiervan zijn vier interventies geëvalueerd met een experimenteel of quasi-experimenteel onderzoeksdesign, waarmee in voldoende mate alternatieve verklaringen voor het effect van de interventie uitgesloten kunnen worden (score 4 of 5 op de Scientific Maryland scale (SMS)).

Tabel 9: Effectiviteit primaire interventies (studies over 15 interventies)

Effectiviteit	Aantal studies	Soort wapen			Hoe betrokken				Leeftijdsgroep					SMS-categorie		
		W	V	S	B	D	G	C	1	2	3	4	5	1/2	3	4/5
Aanwijzingen voor effectiviteit	6	6				2	1	3		4	2			1	1	4
Niet aantoonbaar effectief of onduidelijk	9	2	4	3	1	3	1	4		1	3	2	3	5	3	1

Soort wapen: W: wapen algemeen, V: vuurwapen, S: steekwapen

Hoe betrokken: B: bezit, D: dragen, G: gebruik, C: combinatie

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassen of vooral jongvolwassen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd

SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijkings groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen,, 5: Experiment met randomisatie

Primaire interventies met aanwijzingen voor effectiviteit

Tabel 10 geeft een overzicht van de primaire interventies waarvoor aanwijzingen voor effectiviteit worden gerapporteerd. Drie van de zes interventies betreffen een lesprogramma op de middelbare school, één interventie biedt een geïntegreerd pakket aan programma's in verschillende contexten: een lesprogramma voor leerlingen, training voor ouders en docenten, en buurtactiviteiten. Een van de interventies behelst een verbeterde toegang voor jongeren tot de (geestelijke)gezondheidszorg, en een interventie bestaat uit het aanstellen van speciale schoolagenten.

Tabel 10: Kenmerken primaire interventies met aanwijzingen voor effectiviteit (6 studies)

Naam interventie	Type interventie	N	SMS	Leef-tijd	Type wapen	Type betrokkenheid	Primaire uitkomstmaat
Safe Dates	Intensief lesprogramma op scholen	1690	5	2	Algemeen	Dragen, Gebruik	Totaal incidenten
Dating Matters	Intensief lesprogramma, oudertraining, docenttraining en buurtactiviteiten	3301	5	2	Algemeen	Dragen	Individuele zelfrapportage
The Peaceful Conflict Resolution and Violence Prevention Curriculum	Intensief lesprogramma op scholen	563	4	2	Algemeen.	Dragen, Gebruik	Individuele zelfrapportage
Comprehensive and Multicomponent School Health Services	Het aanbieden van (mentale) gezondheidszorg op scholen	2000	4	3	Algemeen.	Dragen	Individuele zelfrapportage
Keepin' it REAL	Lesprogramma op school	581	3	2	Algemeen	Gebruik	Individuele zelfrapportage
School resource officer (SRO) programs	Vaste politieagent op school, in combinatie met mentorschap voorlichting en ondersteuning	28 scholen	2	3	Algemeen	Dragen, Gebruik	Aantal arrestaties voor dragen wapen op schoolterrein

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassen of vooral jongvolwassenen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing.

SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen, 5: Experiment met randomisatie

Opvallend is dat twee van de interventies 'Teen dating violence' preventieprogramma's betreffen (Foshee e.a., 2014; Estefan e.a., 2020), gericht op het voorkomen van misbruik en geweld binnen romantische contacten en relaties onder jongeren. De auteurs beschrijven dat deze vorm van geweld sterk samenhangt met andere delinquente gedragingen, waaronder het dragen van wapens. Om die reden zijn ook de effecten van deze programma's op andere uitkomsten geëvalueerd. De uitleg bij de gevonden cross-over effecten is dat het aanleren van probleemoplossende vaardigheden op één gebied bijdraagt aan het oplossen van problemen op andere gebieden ('Analogical problem solving').

Het oudste 'Teen dating violence' programma, '*Safe dates*', bestaat uit 10 lessen op school voor 13 en 14-jarigen, een toneelstuk gespeeld door de scholieren en het maken van posters (Foshee e.a., 2014). Het programma omvat bewustwording over veranderende normen, agressieregulatie, conflictoplossende vaardigheden en het stimuleert slachtoffers en daders om hulp te zoeken (vergroten van besef voor de noodzaak, vaardigheden en kennis over mogelijke bronnen van hulp). In het onderzoek werden 14 scholen in paren verdeeld die vergelijkbaar waren wat betreft grootte, en werd willekeurig op de ene school wel en de andere school niet het programma toegepast. De jongeren op scholen waar het '*Safe dates*' programma werd uitgevoerd, bleken een jaar later een 31% lagere kans te hebben om een wapen te dragen dan de jongeren uit de controlegroep.

Het later ontwikkelde '*Dating matters*' programma (bestemd voor de leeftijdsgroep van 11 tot en met 14 jaar) zet nog breder in op verschillende vormen van risicovolle gedragingen (waaronder middelengebruik en de omgang met conflicten). De deelprogramma's zijn niet alleen gericht op jongeren, maar ook op ouders en docenten. De onderdelen die zich op de jongeren richten gaan over gezonde relaties, emotie-regulatie en het begrijpen van emoties, en het maken van gezonde en veilige keuzes in risicovolle omstandigheden. Er zijn daarnaast docenttrainingen en ouders worden getraind in positieve opvoedvaardigheden, ouder-kind communicatie en ouderlijke monitoring. Het hele programma duurt drie schooljaren en de deelprogramma's zijn geconstrueerd om elkaar te bekrachtigen en versterken. Deze interventie is onderzocht via willekeurige toewijzing op 22 scholen met als controlegroep 24 scholen met jongeren die het '*Safe dates*' programma volgden (Estefan e.a., 2020). Het '*Dating matters*' programma vond een afname van nog eens 9% in de kans op het dragen van wapens als gevolg van het programma en blijkt dus nog beter te werken dan het '*Safe dates*' programma.

De derde interventie '*The Peaceful Conflict Resolution and Violence Prevention Curriculum*' richt zich op conflictregulatie en geweldpreventie op scholen (Durant e.a., 2001). Dit is een 13 modules tellend programma gericht op het opbouwen van vaardigheden. In de lessen wordt op een concrete manier ingegaan op het verloop van conflicten, hoe jongeren op een vreedzame manier hun boosheid kunnen uiten, conflicten kunnen oplossen en escalatie naar vechten en geweld kunnen voorkomen. Het programma combineert het opdoen van kennis met actieve oefening met vaardigheden door o.a. rollenspellen, het geven en krijgen van (individuele)

feedback en het gebruik van positieve rolmodellen. Het programma was onderzocht op twee scholen met als controlegroep twee vergelijkbare scholen wat betreft omvang en leerlingpopulatie. Daarbij werd nagegaan of het dragen van een vuurwapen en een combinatiemaat voor geweld en het dragen en gebruiken van wapens twee weken na afloop van de interventie was afgenomen ten opzichte van daarvoor (zelfgerapporteerd door de scholieren). Voor beide uitkomsten werd een statistisch significant verband gevonden van de toepassing van de interventie op de verschillen tussen voor en nameting. Voor het dragen van een vuurwapen is uit het artikel af te leiden dat dit onder jongeren op de interventiescholen daalde met bijna 30%, terwijl het op de controlescholen ongeveer gelijk bleef. Bij deze studie moet wel worden opgemerkt dat het al een vrij oud onderzoek is dat een klein aantal scholen betreft onder een vrij specifieke populatie (leerlingen in en rond sociale woningbouw in een grote stad in het zuiden van de VS). Hoewel in deze wijken de risico's op betrokkenheid van jongeren bij wapens relatief groot zijn, werden deze jongeren niet geselecteerd omdat zij als individu een groter risico hebben. Deze interventie is bovendien ontworpen voor een algemene populatie en vergelijkbare programma's worden op een diversiteit aan scholen uitgevoerd. Daarom hebben wij deze studie ingedeeld onder primaire interventies. Meer onderzoek naar de effectiviteit van deze interventievorm voor het voorkomen van betrokkenheid bij wapens is dus gewenst. Wel zijn veel vergelijkbare interventies onderzocht ('conflict resolution education') en een overzichtsstudie concludeert dat dit soort programma's een gunstig effect kunnen hebben op antisociaal gedrag in het algemeen, met de sterkste effecten in de midden adolescentie, ongeveer tussen 15 en 18 jaar (Garrard & Lipsey, 2007).

De vierde interventie waarbij ook aanwijzingen voor effectiviteit gevonden zijn, is een programma dat zorgt voor lokale gezondheidszorgcentra op scholen. Dit '*Comprehensive and Multicomponent School Health Centers (SHC)*' programma is gericht op het plaatsen van een zorgafdeling op scholen dat voor leerlingen snelle toegang biedt tot gezondheidszorg en ook psychosociale hulp inclusief de mogelijkheid van therapie en verslavingszorg, en sociaal werk (Hutchinson, 2012). Doordat scholieren laagdrempelig gebruik kunnen maken van de zorg, kunnen problemen die tot risicovol gedrag leiden (zoals mentale problemen of verslavingsproblematiek) eerder opgelost worden. Ook in deze studie was het aantal onderzochte scholen beperkt (3 controle en 3 interventie scholen), maar de individuele scholieren die in de studie werden meegenomen, zijn wel op basis van adequate methoden geselecteerd (via matching, zo vergelijkbaar mogelijk). De interventie bleek effectief voor het verminderen van diverse risicogedragingen en ook voor het dragen van wapens door jongens (9% minder op interventiescholen dan bij de controlescholen). Voor meisjes was er geen verschil tussen scholen met en zonder School Health Centers. Overigens is er ook een studie naar een vergelijkbare interventie gevonden waarin geen aantoonbare effecten van SHC werden gevonden op wapens (zie Tabel 11).

De vijfde interventie waarvoor de auteurs indicaties zien voor effectiviteit, maar met een iets minder sterk onderzoeksdesign, is de interventie *'Keeping it Real'* (Nieri e.a., 2014). Dit is een lesprogramma voor relatief jonge (10-15 jaar) kinderen en adolescenten dat primair is gericht op het voorkomen van drugsgebruik via het aanleren van sociale vaardigheden en verstandige keuzes (life skills). Het programma wordt uitgevoerd door leraren en vindt plaats gedurende enkele maanden en omvat vier lessen met video, gericht op het versterken van weerstand tegen drugsgebruik, en 6 tot 8 aanvullende lessen (afhankelijke van de leeftijd) over vaardigheden zoals assertiviteit, doelgerichtheid en het maken van verstandige beslissingen. Deze interventie werd bij een willekeurige selectie van 30 scholen uitgevoerd die al meededen aan een studie naar middelengebruik onder jongeren. Niet alle leerlingen hadden echter een volledige vragenlijst ingevuld, waardoor de groep met een interventie niet optimaal vergelijkbaar was met de controlegroep. Uit het onderzoek kwam naar voren dat gemiddeld de betrokkenheid bij wapens (in het algemeen) onder jongeren in de vroege adolescentie (ongeveer tussen 11 en 14 jaar, grade 6 tot 8 in de VS) flink toenam onder jongeren. Deze toename was echter minder bij de jongeren die de lessen hadden gevolgd dan bij de jongeren die dat niet hadden gedaan. Nadat rekening is gehouden met de verschillen tussen de interventie en controlegroep bleek het verwachte effect van de interventie in statistische termen significant (niet toe te schrijven aan toeval), waarbij werd geschat dat de interventie de kans op het dragen of gebruik van wapens met 34% verminderde.

Tot slot was er nog een primaire interventie waarvan in een studie gunstige effecten op wapens zijn gerapporteerd, de aanwezigheid van een vaste politieagent op school (*School Resource Office Programs, SRO*). Deze agent voert traditioneel politiewerk binnen de school uit, zoals het opnemen en onderzoeken van aangiften, toezichthouden en optreden tegen jongeren die de schoolregels overtreden (Theriot, 2009). De agent richt zich echter ook op voorlichting over preventie van criminaliteit en geweld, opereert als mentor voor scholieren en helpt de schoolomgeving te verbeteren. Ondanks de gevarieerde en ook preventieve taken van de schoolagent bestond de angst dat de aanwezigheid op scholen juist criminaliserend zou werken (o.a. door het verhogen van de pakkans). De studie vindt echter dat op de interventiescholen het relatieve aantal arrestaties voor het dragen van een wapen op het schoolterrein 73% lager ligt dan op scholen zonder politieagent. Daarbij is rekening gehouden met verschillen in economische positie van de schoolpopulatie. Echter, het is onzeker of deze interventie daadwerkelijk effectief is: de onderzoeksmethode die is gehanteerd bij deze studie is beperkt (2 op de Scientific Maryland Scale). Voor deze zelfde interventie wordt in een andere, omvangrijkere en methodisch ook wat betere studie (zie ook Tabel 11) echter geen duidelijk effect gevonden (maar dus ook niet het negatieve effect dat in eerste instantie verwacht werd).

Niet effectieve en contra-effectieve primaire interventies

Tabel 11 geeft een overzicht van de interventies waarvoor geen effecten of geen duidelijke effecten worden gevonden, of die in een geval zelfs contra-effectief lijkt te zijn.

Tabel 11: Kenmerken niet aantoonbaar of onduidelijk effectieve primaire interventies (9 studies)

Naam interventie	Type interventie	N	SMS	Leef-tijd	Type wapen	Type betrokkenheid	Primaire uitkomstmaat
Fear-based anti-knife crime campaigns (2 substudies)	Landelijke bewustwordings-campagnes	479 en 57	5	5	Steekwapen	Dragen	Zelfrapportage bereidheid dragen van wapens
Knife seizure images	Landelijke bewustwordings-campagnes	20	Interviews	5	Steekwapen	Dragen, Gebruik	Verwachting dat anderen messen dragen
The 1968 Federal Ban on Handgun Purchases	Verbieden verkoop aan jongvolwassenen	nvt	3	4	Vuurwapen	Bezit	Totaal incidenten
State Bans on Concealed Gun Carrying	Verbieden dragen vuurwapens voor jongvolwassenen	nvt	2	4	Vuurwapen	Dragen	Totaal incidenten
Child Access Prevention laws	Ouders verantwoordelijk houden voor onveilig opbergen vuurwapens	nvt	2	2	Vuurwapen	Gebruik	Totaal incidenten
School Metal Detector Geen effect buiten school	De aanwezigheid van een metaaldetector op school	1399	2	3	Vuurwapen	Dragen	Individuele zelfrapportage
Law enforcement and school security measures Effectiviteit gemengd	Schoolagenten met uiteenlopende geweldsmiddelen controle en detectie op scholen	1659 scholen	1	3	Steekwapen, vuurwapen	Bezit, gebruik	Schoolregistraties
School Resource Officers (SROs)	Vaste politieagent op school, in combinatie met mentorschap voorlichting en ondersteuning	470 scholen	3	3	Algemeen	Dragen, Gebruik	Totaal incidenten
Operation Blade Alleen kortdurend effect	Landelijke bewustwordingscampagne, voorlichting scholen, inleveracties, preventief fouilleren, stewards, gesprekken messenverkopers	282	3	5	Steekwapen	Dragen, Gebruik	Totaal slachtoffers

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassenen of vooral jongvolwassenen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing.

SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen,, 5: Experiment met randomisatie

De interventies betreffen landelijke bewustwordingscampagnes (2x), wettelijke regelingen voor verkoop, dragen en de opslag van (vuur-)wapens (3x), extra controle en de inzet van agenten op scholen (3x), en een programma waarin verschillende interventies gericht op voorlichting en aanwezigheid van (steek-)wapens in combinatie worden ingezet (1x). Met uitzondering van de hiervoor ook besproken interventie met schoolagenten die ook ondersteuning bieden, pakken de hier besproken interventies geen van allen de onderliggende problematiek aan maar richten ze zich op bewustwording en afschrikking of op situationele factoren die de gelegenheid voor het dragen of gebruiken van wapens beïnvloeden.

De twee onderzochte bewustwordingscampagnes zijn gericht op het aanjagen van angst (fear-based), waarmee een afschrikkend effect op het gedrag wordt beoogd. Het omgekeerde kan echter ook het geval zijn, namelijk dat zulke campagnes mensen juist bewust maken van hun eigen kwetsbaarheid waarop zij reageren met het organiseren van de eigen bescherming (Terror Management Theory). De evaluatiestudies van de twee op afschrikking gerichte interventies gericht op wapens komen met iets uiteenlopende conclusies. De eerste studie (met twee substudies) heeft een experimenteel design (*Fear based anti knife campagne*) en vindt geen onderbouwing voor positieve effecten, maar ook geen ondersteuning voor de Terror Management Theory (Hobson e.a., 2022). De evaluatie van de interventie *Knife Seizure Images* (een kwalitatieve interviewstudie met 20 jongeren) vindt wel ondersteuning voor het omgekeerde effect van afschrikking zoals in de Terror Management Theory beschreven (Cogan e.a., 2021). Deze studie richt zich echter niet op eigen wapengeweld, maar op de impact die de campagne heeft op de verwachting dat anderen messen dragen. Er blijkt een duidelijke angst dat anderen juist meer messen gaan dragen door de campagne. Deze verschilt niet tussen jongeren in buurten met veel messengeweld en jongeren in buurten met weinig messengeweld. De laatste studie benoemt ook de mogelijke stigmatiserende werking van deze campagnes voor buurten met een hoge mate van messengeweld.

De drie *wettelijke regelingen* zijn gericht op het verbieden van vuurwapens (koop of dragen), of het veilig opslaan daarvan hebben als doel om de beschikbaarheid van vuurwapens voor mogelijke daders in te perken en daarmee ook de gelegenheid voor het plegen van een vuurwapendelict (Webster & Starnes, 2000; twee studies gerapporteerd door Kleck, 2019). De studies vinden geen overtuigende aanwijzingen voor effectiviteit van dergelijke regelgeving, maar daarbij moet wel worden opgemerkt dat er sprake is van een beperkte kwaliteit van de onderzoeksmethoden (SMS 3 of lager). Ook hier zou nader onderzoek nodig zijn om meer zekerheid te krijgen.

De drie *interventies / maatregelen gericht op controle op scholen* zijn ook geen van allen op een grondige manier onderzocht, dus ook hier zijn geen definitieve uitspraken te doen. Twee van deze interventies hebben wel kleine deeleffecten maar lijken over het geheel genomen niet

effectief. Zo worden er op scholen met metaaldetectiepoortjes minder wapens aangetroffen dan op scholen zonder detectoren. Echter, het dragen en gebruik van wapens buiten school is niet lager geworden op scholen met zulke poortjes (Centers for Disease Control and Prevention, 1993). In een ander onderzoek werd gekeken naar de inzet van agenten met uiteenlopende geweldsmiddelen op scholen (zoals het dragen van vuurwapens en pepperspray) en verschillende veiligheidsmaatregelen op scholen (zoals detectiepoortjes en wapencontroles). Hier wordt voor de meeste maatregelen geen verband gevonden, voor sommige maatregelen lijkt er sprake van minder registraties van het dragen of gebruik van wapens op een deel van de scholen, maar voor veel maatregelen gaat het juist samen met meer registraties op scholen (Crawford & Burns, 2016). Tot slot vindt een relatief uitgebreide studie geen significant effect voor de inzet van schoolagenten waarvoor in een eerder besproken studie wel lichte aanwijzingen waren voor effectiviteit (Na & Gottfredson, 2011).

Operation Blade is een uitgebreide politie-interventie in Glasgow en omgeving, waarbij een bewustwordingscampagne voor de algemene populatie gecombineerd wordt met een wapeninleveractie, preventief surveilleren en fysieke en sociale veiligheidsmaatregelen in en bij uitgaansgelegenheden. In het onderzoek lijkt er na de inzet van de interventie wel kort een daling van ziekenhuisbehandelingen voor steekwonden zichtbaar te zijn, maar na 10 maanden is dit aantal weer op het oude niveau (Bleetman e.a., 1997). De conclusie is dat een dergelijke interventie om effectief te kunnen zijn frequent herhaald moet worden. Bovendien vraagt dit continuïteit in inzet. Er kan dus geen blijvend effect verwacht worden van kortstondige acties ook niet als deze een integrale aanpak betreffen. De interventie zou bovendien ook aspecten moeten hebben die inspelen op de achterliggende problematiek zoals problemen in de (mentale) gezondheid en gebrek aan kennis en inzicht over de consequenties van wapens.

Bevindingen over de effectiviteit van secundaire interventies

Er zijn in de literatuur zes evaluatiestudies gevonden over secundaire interventies (gericht op jongeren met een relatief hoog risico) of combinaties van interventies waarbij een belangrijk deel van de aanpak was gericht op secundaire preventie (zie Tabel 12). Hiervan waren er drie specifiek gericht op steekwapens en drie op wapens in het algemeen. Alle zes studies richtten zich op het dragen van een wapen. De meeste interventies waren bedoeld voor minderjarigen, waarvan er twee waren gericht op een relatief jonge leeftijdsgroep van kinderen en vroege adolescenten en drie op adolescenten in het algemeen.

Voor vier interventies wordt door de onderzoekers de conclusie getrokken dat de resultaten aanwijzingen bieden voor effectiviteit. Twee daarvan hebben een experimentele of quasi-experimentele opzet (score 4 of 5 op de Maryland Scale). Twee studies hebben een opzet die weinig tot geen betrouwbare informatie bieden over de effectiviteit (score 1 of 2). Bij de interventies waar geen aanwijzingen voor effectiviteit werden gevonden, ging het om twee studies met een experimentele opzet (score 5).

Tabel 12: Effectiviteit secundaire interventies (6 studies)

Effectiviteit	Aantal studies	Soort wapen			Hoe betrokken				Leeftijdsgroep					SMS-categorie		
		W	V	S	B	D	G	C	1	2	3	4	5	1/2	3	4/5
Aanwijzingen voor effectiviteit	4	2		2		4				1	2		1	2		2
Niet aantoonbaar effectief of onduidelijk	2	1		1		2				1	1					2

Soort wapen: W: wapen algemeen, V: vuurwapen, S: steekwapen

Hoe betrokken: B: bezit, D: dragen, G: gebruik, C: combinatie

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassen of vooral jongvolwassen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing

SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen,, 5: Experiment met randomisatie

Secundaire interventies met aanwijzingen voor effectiviteit

In Tabel 13 zijn de kenmerken van secundaire interventies met aanwijzingen voor effectiviteit weergegeven. De twee interventies die met de meeste zekerheid effectief zijn bevonden, kenmerken zich door een relatief intensieve vorm van ondersteuning en hulpverlening. De twee andere interventies zijn voorlichtingsprogramma's met meerdere sessies.

De *Collaborative Care* interventie benadert jongeren die zich in een medische zorgomgeving bevinden en daar terecht zijn gekomen na ernstig lichamelijk letsel, zowel het gevolg van opzettelijk handelen van anderen als van ongelukken (Zatzick e.a., 2014). Deze jongeren ontvangen gedurende 12 maanden na het letsel extra zorg van een zorgmanagementteam bestaande uit sociale werkers en verplegers, met het doel om latere mentale en gedragsmatige problemen te voorkomen. Daarnaast vindt er motiverende gespreksvoering plaats die is gericht op het willen veranderen van risicogedrag en middelengebruik, en er wordt eventueel medicatie en therapie gegeven voor PTSS en depressieve symptomen. Deze interventie richt zich direct op slachtoffers van geweld, wat aansluit bij de bevinding uit het vorige hoofdstuk dat dit een belangrijke factor is die specifiek samenhangt met betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Verder richt het zich op sociale en levensvaardigheden van jongeren en op een aantal andere factoren die verband houden met wapens, zoals middelengebruik, mentale gezondheid en de omgang met trauma. Het onderzoek is verricht bij 120 jongeren die op een medisch traumacentrum terecht waren gekomen, die willekeurig werden verdeeld over een interventiegroep en een controlegroep die de gebruikelijke behandeling kreeg. Het bleek dat jongeren die de speciale vorm van nazorg ontvingen na afloop aanmerkelijk minder vaak een wapen droegen dan jongeren die dat niet kregen (7% tegenover 21%).

Tabel 13: Kenmerken secundaire interventies met aanwijzingen voor effectiviteit (4 studies)

Naam interventie	Type interventie	N	SMS	Leef-tijd	Type wapen	Type betrokkenheid	Primaire uitkomstmaat
Collaborative care intervention	Nazorg en leerprogramma voor jongeren met letsel in traumacentrum	120	5	3	Algemeen	Dragen	Individuele zelfrapportage
Informed Parents and Children Together (ImPACT)	Gezinsinterventies / opvoedingsondersteuning risicogroep	494	5	3	Slagwapen	Dragen	Individuele zelfrapportage
The Devastating After Effects anti-knife crime sessions	Voorlichtingssessies over de gevaren van wapens op scholen in risicobuurt	9875	2	2	Algemeen	Dragen	Individuele zelfrapportage
Life on a knife edge	Voorlichtingsproject gericht op jongeren met verhoogd risico op betrokkenheid bij steekwapens	8	Inter-views	5	Steekwapen	Dragen	Individuele zelfrapportage over houdingen

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassenen of vooral jongvolwassenen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing.

SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen, 5: Experiment met randomisatie

ImPACT (Impacting Parent And Children Together) is een interventie die is uitgevoerd in achterstandsbuurten in Baltimore (Stanton e.a., 2004). Het omvat verschillende elementen voor jongeren en hun ouders. De jongeren krijgen een uitgebreide vaardigheidstraining van acht sessies, gericht op weerbaarheid, besluitvorming, communicatie en dergelijke. De ouders krijgen een korte video over het belang van toezicht en een training door middel van rollenspel. In het onderzoek is gekeken naar meerdere ongewenste gedragingen, maar wat betreft wapens is alleen een effect gevonden voor het dragen van een knuppel ('bat'). Jongeren die deelnamen aan de interventie deden dat twee jaar na afloop significant minder dan jongeren uit een controlegroep (4% tegenover 10%), maar er was geen duidelijk effect zichtbaar voor het dragen van een steekwapen.

De Devastating after effects anti-knife crime sessions is een interventie die in Engeland is bedoeld voor jonge adolescenten (13-15 jaar) met verhoogd risico en daarom is onderzocht bij scholen in buurten in London met relatief veel messencriminaliteit (Gilbert & Sinclair, 2019). Het bestaat uit een les over de gevaren van het dragen van wapens en de gevolgen van messencriminaliteit. Daarbij wordt een film vertoond over een gezin dat slachtoffer is geworden van een steekincident gevolgd door een discussie met iemand die zelf een familielid heeft verloren aan messencriminaliteit. Het onderzoek maakte gebruik van een minder goede

methoden (2 op de Maryland Scale) en keek alleen naar verandering in de houding ten opzichte van het dragen van een mes. Betrouwbare conclusies over de werkzaamheid van deze aanpak kunnen daarmee eigenlijk niet worden getrokken.

Life on a knife edge is een voorlichtingsproject voor jongeren met een verhoogd risico op betrokkenheid bij steekwapens (Tribe e.a., 2018). Het bestaat uit een tweedelige workshop waarbij een scenario wordt besproken van de ervaringen van iemand die in de buik wordt gestoken, gevolgd door een uitgebreide discussie met de aanwezige jongeren over de gevaren van messen voor henzelf en voor de gemeenschap. De beoordeling van de werkzaamheid is slechts gebaseerd op observaties van jongeren die meededen en hun uitingen in acht interviews na afloop, wat een weinig betrouwbare methode is om iets te kunnen zeggen over de daadwerkelijke effecten op gedrag.

Niet aantoonbaar effectieve secundaire interventies

Tabel 14 geeft een overzicht van de twee interventies waar geen effectiviteit is vastgesteld door de onderzoekers. Deze interventies richtten zich net als de eerstgenoemde effectieve secundaire interventie hierboven op gewonde jongeren.

Tabel 14: Kenmerken niet aantoonbaar effectieve secundaire interventies (2 studies)

Naam interventie	Type interventie	N	SMS	Leef-tijd	Type wapen	Type betrokkenheid	Primaire uitkomstmaat
Behavior Change Counseling (BCC)	Motivationale gesprekken met gewonden op eerstehulpafdeling	629	5	3	Algemeen	Dragen	Individuele zelfrapportage
Mentor-implemented, violence prevention intervention	Leersessies met mentor en ouderondersteuning voor door peers verwonde jongeren in het ziekenhuis	113	5	2	Steekwapen	Dragen	Individuele zelfrapportage

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassen of vooral jongvolwassen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen, 5: Experiment met randomisatie

Behavior Change Counseling benadert jongeren die op de spoedeisende-hulpafdeling terecht waren gekomen vanwege een verwonding (Johnston e.a., 2002). Anders dan de wel effectieve aanpak was deze interventie relatief kortdurend. Het bestond uit motivationale gesprekken om de houding ten opzichte van wapens en risicovol gedrag te veranderen. *Mentor-implemented, violence prevention intervention* is een programma voor jongeren die in het ziekenhuis waren terechtgekomen voor een verwonding die door leeftijdsgenoten was veroorzaakt (Cheng e.a., 2008). Hier was de interventie wel wat uitgebreider: deze bestond uit zes bijeenkomsten om

probleemoplossende vaardigheden te versterken en drie thuisbezoeken om behoeften van gezinnen te inventariseren en daarop ondersteuning aan te bieden. De controlegroep kreeg een minder intensieve vorm van hulp. Deze studie had een sterk design, maar lage aantallen deelnemers: er was een trend in de verwachte richting, maar de verschillen waren statistisch niet significant. Kortom, het is vooralsnog onduidelijk in hoeverre deze programma's gericht op gewonde jongeren in een ziekenhuis wel of niet effectief zijn.

Bevindingen over de effectiviteit van tertiaire interventies en brede programma's

In de laatste paragraaf bespreken we een aantal interventies die deels zijn gericht op jonge ouders en meerdere totaalprogramma's die zowel primaire, secundaire en/of tertiaire interventies toepassen (zie Tabel 15).

Tabel 15: Effectiviteit tertiaire interventies en combinatie/totaal programma's (8 studies)

Effectiviteit	Aantal studies	Soort wapen			Hoe betrokken				Leeftijdsgroep					SMS-categorie		
		W	V	S	B	D	G	C	1	2	3	4	5	1/2	3	4/5
Aanwijzingen voor effectiviteit	6	1	5		1		4	1			3		3	2	3	1
Niet aantoonbaar effectief of onduidelijk	2		1	1			2				1		1		2	

Soort wapen: W: wapen algemeen, V: vuurwapen, S: steekwapen

Hoe betrokken: B: bezit, D: dragen, G: gebruik, C: combinatie

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassen of vooral jongvolwassen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing.

SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen,, 5: Experiment met randomisatie

Er zijn in de literatuur acht evaluatiestudies gevonden over tertiaire interventies (gericht op jonge ouders of combinaties van interventies). Hiervan waren de meesten gericht op vuurwapens (uitgevoerd in de Verenigde Staten), twee programma's (uitgevoerd in Engeland) waren gericht op steekwapens en wapens in het algemeen. De meeste studies richten zich op het daadwerkelijk gebruik (een studie op gebruik en dragen), vaak dodelijke gevallen van wapengebruik onder jongeren. Een studie keek naar het bezit van wapens. De helft van de studies richtte zich op een brede doelgroep van jonge personen, de andere helft ging specifiek over adolescenten.

Bij zes interventies of programma's worden door de onderzoekers resultaten gevonden die zij benoemen als aanwijzingen voor effectiviteit. Deze conclusie is echter meestal gebaseerd op een verandering in het aantal politieregistraties voor wapengeweld op de locatie waar de interventie is uitgevoerd, soms in vergelijking met ontwikkelingen elders (2 of 3 op de Maryland Scale). In een van de zes studies is ook gebruik gemaakt van zelfrapportage van wapengebruik. Bij een van de studies, uitgevoerd in Schotland, werd een quasi-experimentele opzet gebruikt om aanwijzingen te krijgen voor effectiviteit. Bij de twee programma's waar geen aanwijzingen

voor effectiviteit zijn gevonden, werd ook gekeken naar een trend in registraties in vergelijking met de ontwikkeling elders (score 3 op de Maryland Scale). De onderzoeksdesigns voor deze groep van interventies laat dus nog veel te wensen over, met uitzondering van de studie in Schotland.

Tertiaire interventies en totaalprogramma's met aanwijzingen voor effectiviteit

In Tabel 16 zijn de kenmerken van de aanpakken weergegeven waarvoor onderzoekers aanwijzingen voor effectiviteit rapporteren. De eerstgenoemde interventie, *Project Life*, is specifiek gericht op daders van geweld en vuurwapenmisdrijven (Hipple & Lentz, 2024). Via de reclassering worden zij verplicht om een educatief programma te volgen, in veel opzichten dus vergelijkbaar met een leerstraf in Nederland. De interventie bestaat uit een intensief driedaags naschools programma over de gevolgen en gevaren van vuurwapengeweld, voor iemand zelf en voor de gemeenschap. Van de daders die dit programma volgden, recidiveerde ruim 5% na anderhalf jaar, terwijl dit bij een controlegroep 21% was. De controlegroep was niet gelijk samengesteld als de interventiegroep (ongematcht), maar het effect bleef wel bestaan als er werd gecontroleerd voor verschillende relevante factoren.

De drie hierna genoemde interventieprogramma's zijn allemaal varianten van een benadering die oorspronkelijk in Boston werd ontwikkeld om gang-gerelateerd geweld tegen te gaan (Braga e.a., 2001; McGarrell e.a., 2006; Picard-Fritsche et al., 2013; Gorman-Smith & Cosey-Gay, 2014). Dit programma is bekend geworden onder de naam *Operation Ceasefire*, maar ook andere benamingen worden gebruikt, waaronder *Lever Pulling*. Het interventieprogramma wordt uitgevoerd door de politie in combinatie met organisaties als de reclassering, straat- en buurtwerk en lokale kerken. De interventie is vooral gebaseerd op wat wordt genoemd de 'pulling levers' – strategie (wellicht te vertalen met 'hendels overhalen'). Hierbij worden jonge gang-leden direct benaderd door de politie of reclassering en verwezen naar een bijeenkomst waar ze de boodschap krijgen dat ze nauwkeurig in de gaten worden gehouden en bij elke overtreding of geringe aanleiding extra streng worden vervolgd of snel worden gedetineerd. Dit onderdeel van de interventie wordt ook wel *gerichte afschrikking* genoemd, en daarmee heeft deze interventievorm ook duidelijk repressieve elementen. Tegelijkertijd wordt er door de samenwerkende organisaties extra hulp en ondersteuning aangeboden op praktisch vlak (bijvoorbeeld begeleiding bij onderwijs, arbeid en huisvesting) en bij mentale problemen. Een variant van deze benadering wordt op dit moment uitgetoetst in Rotterdam onder de benaming Group Violence Intervention, en de gerichte afschrikking heeft ook overeenkomsten met de Top-600 benadering in Amsterdam (en andere plekken).

In alle drie genoemde studies wordt gevonden dat het aantal geregistreerde gevallen van dodelijk vuurwapengeweld onder jongeren sterk afnam in de periode tijdens en nadat de interventie werd toegepast. De methode lijkt dus breed succesvol te zijn geweest in de Verenigde Staten om golven van gang-gerelateerd vuurwapengeweld onder jongeren tegen te

gaan. Wel is de robuustheid van het onderzoek naar deze methode relatief zwak (2 of 3 op de Maryland Scale) en een nadeel is dat ook niet duidelijk is of het gaat om een daadwerkelijke verandering in gedrag, een natuurlijke afname in geweld na een piek, of om een afname doordat er extra veel jongeren een tijd worden opgesloten. Wat de (mogelijk) werkzame elementen zijn, is dus erg onduidelijk.

Tabel 16: Kenmerken tertiaire interventies en combinatie/totaalprogramma's met aanwijzingen voor effectiviteit (6 studies)

Naam interventie	Type interventie	N	SMS	Leef-tijd	Type wapen	Type betrokkenheid	Primaire uitkomstmaat
Project Life	Educatief project voor ouders over de gevolgen van vuurwapengeweld	368	3	3	Vuurwapen	Gebruik	Totaal incidenten
Operation Ceasefire	Focused deterrence gericht op gangleden, in combinatie met aanbod hulp en steun	nvt	3	5	Vuurwapen	Gebruik	Totaal aantal incidenten/ totaal aantal slachtoffers
Ceasefire	Focused deterrence gericht op gangleden, in combinatie met aanbod hulp en steun	nvt	2	3	Vuurwapen	Gebruik	Totaal incidenten
Lever Pulling Strategy	Focused deterrence gericht op gangleden, in combinatie met aanbod hulp en steun	nvt	2	5	Vuurwapen	Gebruik	Totaal incidenten
Community Initiative to Reduce Violence	Hulp en ondersteuning voor jongeren bij een gang, met voorwaarden	334	4	5	Algemeen	Bezit	Politie-registraties
Safe Streets	Buurtgerichte aanpak met bijeenkomsten en outreach workers die gangleden en ouders benaderen met hulpaanbod, geweldsonderbrekers die conflictescalatie tegengaan	nvt	3	3	Vuurwapen	Dragen en gebruik	Totaal incidenten, Individuele zelfrapportage

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassenen of vooral jongvolwassenen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing.

SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen, 5: Experiment met randomisatie

Community Initiative to Reduce Violence is een interventie die is uitgevoerd in Glasgow. Het is in sommige opzichten vergelijkbaar met de Ceasefire strategie, maar vooral met de

nadruk op een hulpaanbod en zonder de gerichte afschrikking die in de steden in de V.S. worden toegepast. Jongeren die waren geïdentificeerd als leden van een 'gang' werden uitgenodigd voor een bijeenkomst op het politiebureau (Williams e.a., 2014). Zij werden gevraagd een verklaring te ondertekenen af te zien van geweld en het dragen van een wapen en kregen in ruil daarvoor toegang tot verschillende vormen van extra ondersteuning, gebaseerd op een analyse van hun behoeften (bijvoorbeeld opleiding, woning, medische zorg). Wanneer een jongere zich niet aan de belofte hield, werd deze jongere of zelfs diens hele groep / gang uitgesloten van verdere hulp. De interventie werd onderzocht met een quasi-experiment, waarbij 167 jongeren uit een buurt die de interventie hadden gekregen werden vergeleken met jongeren van dezelfde leeftijd uit een vergelijkbare buurt met overeenkomstige problemen. Daaruit bleek dat onder jongeren die deelnamen aan de interventie het bezit van wapens na een en twee jaar sterker was afgenomen dan onder jongeren die niet deelnamen. Bij steekwapens was het bezit bij de controlegroep zelfs toegenomen: na twee jaar met 31%, terwijl er bij de jongeren uit de interventiegroep er een afname was van 58%.

Safe Streets is een interventieprogramma dat is voortgekomen uit Ceasefire, maar dat ook niet de elementen van afschrikking bevat. Daarnaast omvat het ook aanvullende onderdelen. Het programma wordt uitgevoerd door een overheidsorganisatie waar meerdere 'outreach workers' in dienst zijn, vaak voormalige 'gang members' (Trent, 2020; Webster e.a., 2012). Het programma bestaat uit drie kernelementen: het promoten van geweldloosheid, het helpen van jongeren met een verhoogd risico op geweld en het ingrijpen in conflicten die kunnen leiden tot wapengeweld. Voor het promoten van geweldloosheid organiseert de programma-organisatie buurtbijeenkomsten en evenementen in reactie op wapengeweld (met name schietpartijen). Voor het helpen van jongeren met een verhoogd risico op geweld benaderen de outreach workers jongeren van wie zij weten dat ze betrokken zijn geweest bij gangs, wapens of criminaliteit actief, en proberen hen toe te leiden naar een opleiding of werk. Er zijn verder speciale outreach workers die "gewelddonderbrekers" worden genoemd. Zij identificeren potentieel gevaarlijke conflicten in de buurt en grijpen in via bemiddeling en door het tegengaan van wraakacties. Om de mogelijke effecten te onderzoeken werd een vergelijking gemaakt tussen de gebieden waar het programma werd ingezet en vergelijkbare gebieden met hoge niveaus van geweld en criminaliteit. Gecontroleerd voor meerdere relevante factoren (bevolkingssamenstelling, andere maatregelen) wordt door de onderzoekers geconcludeerd dat het programma leidt tot 26% minder moorden en 22% minder niet fatale schietincidenten onder jongeren, al is deze uitkomst onzeker vanwege het niet-experimentele onderzoeksdesign.

Interessant is verder dat van deze benadering ook een moderne variant is ontwikkeld in de Verenigde Staten (E-responder), waarbij professionals zich richten op het onderbreken en mediëren van conflicten die zich ontwikkelen op sociale media (Sichel e.a., 2019; 2020). Dit is enigszins vergelijkbaar met 'online jongerenwerkers' in Nederland, die soms proberen escalatie van online conflicten naar de fysieke leefwereld te voorkomen. Verschil is wel dat bij dit

Amerikaanse programma gebruik wordt gemaakt van een handleiding om posts van jongeren in te delen in verschillende niveaus van geweldsrisico (de Interruption Toolkit). De ervaringen met deze werkwijze zijn wel onderzocht, maar er is nog niet gekeken naar de effectiviteit met betrekking tot wapens onder jongeren.

Niet effectieve programma's

In de literatuur werden twee voorbeeld gevonden van geëvalueerde interventieprogramma's waar geen effectiviteit kon worden vastgesteld (Tabel 17).

Tabel 17: Kenmerken niet effectieve of tertiaire interventies en combi-programma's (2 studies)

Naam interventie	Type interventie	N	SMS	Leeftijd	Type wapen	Type betrokkenheid	Primaire uitkomstmaat
Safe our Streets	Totaalprogramma, met educatie en campagnes in de buurt, positieve rolmodellen, hulp aan slachtoffers, en het inzetten van violence interrupters	nvt	3	3	Vuurwapens	Gebruik	Totaal incidenten
Tackling Knives and Serious Youth Violence Action Programme	Totaal programma met extra controles, voorlichting activiteiten, media campagnes, leertaak jonge daders	nvt	3	5	Steekwapen	Gebruik	Totaal incidenten

Leeftijd: 1: twaalfminners, 2: Kinderen en vroege adolescenten (10-15), 3: Vooral adolescenten (12-18), 4: Jongvolwassen of vooral jongvolwassen (18-25), 5: Brede groep of ongespecificeerd, 6: Niet van toepassing
 SMS-score: 1: Alleen verband, 2: Verandering of vergelijking groepen, 3: Vergelijking met controle groep, 4: Gematchte vergelijkingsgroepen, 5: Experiment met randomisatie

Safe our Streets is een totaalprogramma dat vergelijkbaar is met de benadering van Safe Streets (hierboven behandeld). Het combineert primaire, secundaire en tertiaire preventiemethoden (Picard-Fritsche et al., 2013). In het programma wordt gebruik gemaakt van buurtcampagnes en bijeenkomsten, hulp aan slachtoffers en familieleden van schietpartijen, van rolmodellen/credible messengers en 'violence interrupters' die proberen mogelijk dodelijke conflicten te voorkomen. Deze evaluatie was relatief beperkt qua omvang (een enkele buurt waarin de interventie werd toegepast vergeleken met drie andere buurten), er werd wel een verandering in de verwachte richting gevonden, maar die was statistisch niet significant.

Tackling Knives and Serious Youth Violence Action Programme (TKAP) is een omvangrijk programma in Engeland, uitgevoerd door lokale politieafdelingen, die elk hun eigen aanpak en uitvoering konden bepalen (Grimshaw & Ford, 2018). Ze konden gebruik maken van extra

fouilleringsacties, voorlichtingsmiddelen en avondactiviteiten in de buurt, en/of voerden mediacampagnes uit. Daarnaast kregen een aantal jongeren die misdrijven plegen een lesprogramma voorgeschreven over de gevaren van messen. In dit programma is flink geïnvesteerd door de Britse overheid, maar de onderzoekers concluderen dat er geen merkbaar effect is vast te stellen. Verschillende indicatoren werden hiervoor gebruikt, onder ander het aantal dodelijke gevallen van wapengebruik onder jongeren en jongvolwassenen: dit was niet merkbaar afgenomen en had zich niet anders ontwikkeld dan elders in de gebieden waar het interventieprogramma niet was toegepast.

Concluderend: programma's met aanwijzingen voor effectiviteit bestaan vaak uit relatief intensieve educatieve lesprogramma's, bieden zorg en ondersteuning voor slachtoffers, ouders of risicojongeren en zijn gericht op oorzakelijke factoren

In vergelijking met het onderzoek naar achterliggende factoren van wapens onder jongeren is nog relatief beperkt onderzocht wat de effectiviteit is van interventies en programma's die deels of geheel op die factoren zijn gericht. Een deel daarvan maakt gebruik van robuuste methoden om dit vast te stellen. Maar de meeste studies hebben onderzoeksdesigns die minder of soms zelfs nauwelijks zekerheid bieden over de werkzaamheid. Desondanks komen er uit onze analyse duidelijke patronen naar voren over de kenmerken van interventies die als effectief worden gezien en de kenmerken van interventies waarbij dat niet is vastgesteld.

Bij de primaire interventies (gericht op jongeren in het algemeen) valt op dat het bij alle interventies met enige aanwijzingen voor effectiviteit gaat om aanpakken via scholen. De meest duidelijke aanwijzingen worden gevonden voor intensieve lesprogramma's op scholen die niet primair zijn gericht op wapens, maar op het versterken van beschermende factoren en het verminderen of helpen omgaan met risicofactoren. Deze programma's zijn voor een belangrijk deel gericht op het aanleren van 'life-skills', met name vaardigheden om verstandige keuzes te maken en gewelddadige conflicten te voorkomen. De als meest effectief beoordeelde aanpakken richtten zich ook vaak op slachtofferschap en middelengebruik onder jongeren, twee factoren die sterk bleken samen te hangen met wapens onder jongeren.

Bij de secundaire interventies (gericht op jongeren met een verhoogd risico) die als effectief zijn beoordeeld, valt op dat ook hier een aantal educatieve programma's zijn vermeld. De meest robuuste aanwijzingen voor werkzaamheid werden gevonden voor een programma dat zich richtte op het aanleren van vaardigheden (vergelijkbaar met de hierboven genoemde 'life skills') en een korte training voor ouders. Minder duidelijke aanwijzingen werden gevonden voor twee relatief intensieve educatieve projecten over de gevaren van wapens. Ook voor een educatieproject over de gevaren en gevolgen van wapengebruik voor ouders (tertiaire interventie) werden aanwijzingen gevonden voor effectiviteit.

Verder wordt ondersteuning gevonden voor effectiviteit van een interventie die is gericht op nazorg voor gewonde jongeren (Collaborative Care), gedurende een jaar na opname in een traumacentrum. Ook deze interventie was gericht op het verminderen van belangrijke risicofactoren zoals slachtofferschap van geweld, mentale problemen, en middelengebruik. Hierbij moet worden vermeld dat in twee andere studies naar vergelijkbare aanpakken nog niet met genoeg zekerheid een gunstig effect kon worden aangetoond, al waren de uitkomsten wel in de verwachte richting. Een andere interessante interventie die als effectief werd beoordeeld, is een programma uit Glasgow voor jongeren die als 'gang' lid waren geïdentificeerd (Community Initiative to Reduce Violence). Deze interventie kenmerkte zich door een aanbod van een intensief individueel traject van hulp en ondersteuning op meerdere levensdomeinen, in combinatie met duidelijke voorwaarden.

In meerdere studies wordt geconcludeerd dat Amerikaans combinatieprogramma's van gerichte afschrikking en hulp en ondersteuning op meerdere levensdomeinen voor jonge gangleden wordt gevolgd door een afname in gang-gerelateerd vuurwapengeweld. Jongeren worden in deze programma's direct benaderd en extra zwaar vervolgd als ze niet mee willen doen. Het onderzoeksdesign dat is gebruikt voor dit type programma is echter beperkt en laat geen conclusies toe over de werkzame mechanismen van deze benadering.

Tot slot wordt een combinatieprogramma als effectief beoordeeld dat is gericht op buurtbijeenkomsten, ondersteuning voor risicjongeren, en het voorkomen van escalerende conflicten (Safe Streets). Met name het laatste element is interessant omdat het ingrijpt op een belangrijk motief voor het gebruik van wapens, het beslechten van een conflict. Bij deze aanpak wordt gebruik gemaakt van professionele geweldsonderbrekers, en het is een methode die mogelijk ook toepasbaar is bij conflicten die zich deels ontwikkelen via sociale media. Van belang is wel te noemen dat het onderzoeksdesign beperkt was en dat voor een vergelijkbaar programma alleen een verandering in de verwachte richting werd gevonden. De aanwijzingen voor effectiviteit zijn dus nog erg onzeker.

De interventies waarvoor tot nu toe geen of beperkte effectiviteit kon worden vastgesteld, betroffen onder meer algemene landelijke bewustwordingscampagnes die waren gericht op het aanjagen van angst voor de gevolgen van wapens en verboden, extra controle en detectiepoortjes, maatregelen om de verkoop of dragen van wapens te beïnvloeden. Beide soorten maatregelen richtten zich niet of nauwelijks op de achterliggende oorzakelijke factoren voor bezit, dragen en gebruik van wapens. Een meer uitgebreid maar kortdurend politieprogramma met betrekking tot steekwapens uit Glasgow leidde alleen op korte termijn tot minder steekincidenten, maar niet tot een blijvend effect. Het betrof hier een combinatie van maatregelen die ook in Nederland zijn toegepast: mediacampagnes, inleveracties, surveilleren en veiligheidsmaatregelen in uitgaansgelegenheden. Ook hier was de interventie niet duidelijk gericht op belangrijke oorzakelijke factoren. Verder viel op dat ook een meer omvangrijk programma in Engeland om steekwapengeweld onder jongeren tegen te gaan geen merkbaar

effect leek te hebben. De lokale politieafdelingen die hiervoor geld kregen, konden hun eigen invulling geven en kozen een combinatie van voorlichten, extra controle en een lesprogramma over wapens voor jonge wetsovertreders. Hoewel het ging om een gevarieerd scala aan maatregelen, valt op dat ze zich ook weinig richten op de oorzakelijke factoren die in het vorige hoofdstuk zijn beschreven.

In grote lijnen zien we een aantal elementen die kenmerkend zijn voor veel van de interventies die als effectief zijn beoordeeld, in vergelijking tot de interventies die dat niet zijn. Ten eerste zien we dat deze zich kenmerken doordat ze intensief, veelomvattend en langdurend zijn. Educatieve programma's die succesvol zijn omvatten vaak rond de tien sessies, nazorg voor slachtoffers kan een jaar worden gegeven, gemotiveerde risicojongeren of gang-leden volgen een langdurig individueel traject. Interventies die niet effectief worden bevonden zijn vaak eenmalig of kortdurend, of worden na afloop van de activiteiten niet gecontinueerd. Ten tweede kenmerken de meeste effectieve interventies zich doordat ze zich richten op meerdere oorzakelijke factoren bij het bezit, dragen of gebruik van wapens. Dan gaat het bijvoorbeeld om slachtofferschap, middelengebruik, mentale gezondheid, schooluitval en de thuissituatie. Veel van de niet-effectieve interventies richten zich alleen op de gelegenheid om wapens te krijgen of te dragen, of richten zich alleen op bewustwording rond wapens zonder achterliggende factoren aan te pakken. Ten derde beogen de meer succesvolle interventies een substantiële verandering in het leven van jongeren te bewerkstelligen door hun vaardigheden en 'life skills' aan te leren en/of hun sociale situatie te verbeteren. Niet duidelijk effectieve interventies richtten zich vaker op controle, afschrikking, of bewustwording. Ten vierde zijn veel van de effectief bevonden interventies gericht op het aanbieden van zorg en ondersteuning voor hoog risico jongeren of wetsovertreders. Dat gebeurt soms in combinatie met een meer repressieve of confronterende benadering, maar anders dan de niet als effectief beoordeelde interventies is er nooit sprake van repressie of afschrikking alleen. Ten vijfde is er veel aandacht besteed aan een zorgvuldige en professionele ontwikkeling van de als effectief beoordeelde interventies. Veel van deze aanpakken zijn gebaseerd op wetenschappelijke theorieën of een meer algemeen interventiemodel en een deel wordt ondersteund met instrumenten zoals lesprogramma's of een Intervention Toolkit. Veel van de niet duidelijk werkzame interventies zijn minder goed onderbouwd of ontwikkeld door de uitvoerders zelf.

Veel van deze bevindingen zijn in lijn met de conclusies over interventies uit het QuickScan literatuuronderzoek naar steekwapens (Wolsink & Ferwerda, 2024). Ook daarin wordt benadrukt dat interventies die zich niet richten op de onderliggende risicofactoren, interventies met repressieve elementen en interventies die zijn gericht op afschrikking hun doel voorbijschieten. Zij zien nog wel nut in sommige vormen van voorlichting op scholen, maar uit ons onderzoek blijkt dat wellicht meer te verwachten valt van intensievere educatieve programma's. Verder komen uit ons onderzoek ook meerdere andere interventietypen naar voren die in de QuickScan niet waren gevonden (deels omdat ze ontwikkeld zijn voor

vuurwapens): de interventies gericht op nazorg voor slachtoffers, gerichte hulp en ondersteuning voor risicojongeren, het ingrijpen in en modereren van conflicten, en de totaalprogramma's met een combinatie van confrontatie en ondersteuning.

In het QuickScan rapport worden ook meerdere preventieve interventies genoemd die in dit onderzoek niet aan de orde zijn gekomen, zoals voorschoolse programma's, anti-pestprogramma's op school, gezinsinterventies en het inzetten van positieve rolmodellen. Dit zijn allen interventies die zijn gericht op delinquent of probleemgedrag in het algemeen waardoor ze niet naar boven kwamen in de literatuurselectie (die was specifiek gericht op uitkomsten met betrekking tot wapens onder jongeren). Dat betekent niet dat deze meer algemene interventies geen effect kunnen hebben. De gedragingen waarop ze zijn gericht en de achterliggende risicofactoren hangen ook samen met de betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Het is goed mogelijk dat de effecten van dergelijke interventies zich uitstrekken tot meer domeinen dan waar ze voor ontworpen zijn, net zoals we zagen bij de interventies die primair waren gericht op het voorkomen van dating violence. Dit betekent dat de aanpak van wapens onder jongeren niet alleen is gebaat bij het gebruik van effectief bevonden interventies die hierop direct zijn gericht, maar ook bij een versterkt gebruik van interventies en aanpakken die effectief zijn bevonden ten aanzien van delinquentie, geweld en probleemgedrag in het algemeen.

Hoofdstuk 6: Resultaten over de toepasbaarheid van interventies

In dit hoofdstuk bespreken we de resultaten met betrekking tot de derde onderzoeksvraag, die luidt: *Wat kan worden geconcludeerd over de zinvolheid en bruikbaarheid van de onderzochte interventies in de Nederlandse situatie?* Voor een selectie van drie interventies uit het buitenland wordt besproken welke inzichten naar boven kwamen uit de vragenlijsten onder deskundigen over de toepasbaarheid van deze interventies in de Nederlandse situatie.

De geconsulteerde professionals

Per email is een link naar een verkennende vragenlijst verzonden naar 35 personen binnen het netwerk rond het Actieplan Wapens en Jongeren. Door een gevarieerde groep van respondenten te benaderen, hoopten wij informatie te kunnen krijgen over de toepasbaarheid en bruikbaarheid van interventies waarvoor in het buitenland aanwijzingen waren gevonden voor effectiviteit.

Van de benaderde groep professionals hebben 17 personen, ongeveer de helft van alle aangeschreven personen, de vragenlijst ingevuld. In Tabel 18 is weergegeven bij welk type organisatie deze personen werkzaam zijn.

Tabel 18: Kenmerken van de deelnemers aan de consultatieronde

Type organisatie / respondent	Aantal
Gemeente of lokale organisatie	4
Onderwijsgerelateerd	3
Justitiegerelateerd	2
Onderzoek op het veiligheidsdomein	2
CCV	2
Zorg en welzijn	4
Totaal	17

De deelnemers zijn divers van achtergrond. Van de lokale organisaties deden twee medewerkers van een gemeente mee en twee van een lokale veiligheidsorganisatie. Binnen het onderwijs ging het om iemand van een landelijke organisatie op het gebied van veiligheid op scholen, iemand van de landelijke MBO-Raad, en een medewerker van een lokale MBO-gemeenschap. Vanuit het justitieveld was er een vertegenwoordiger van het OM en een van Halt. Vanuit het onderzoeksveld participeerden een medewerker van een onderzoeksbureau en een zelfstandig onderzoeker op het terrein van zorg en veiligheid. Twee vertegenwoordigers van het CCV vulden de vragenlijst in. Bij de categorie Zorg en welzijn ging het om een ambulante zorgorganisatie, een lokale zorg- en welzijnsorganisatie, een lokale Jeugd en Gezin, een lokale organisatie voor sociaal werk.

De deelnemers kregen drie interventies voorgelegd die geselecteerd waren op basis van een eerste inspectie van de aanpakken waarbij aanwijzingen waren gevonden voor effectiviteit. Het betreft een primaire interventie, een secundaire interventie en een combinatie/totaalprogramma. Van de interventies die onder primair zijn ingedeeld is gekozen voor een lesprogramma (The Peaceful Conflict Resolution and Violence Prevention Curriculum), van de secundaire interventies is gekozen voor een interventie die was gericht op slachtoffers van geweld in een ziekenhuis (Collaborative Care Program), en bij de combinatie/totaal programma's is gekozen voor een buurtgericht programma waarbij outreach werkers risicjongeren benaderen met een aanbod van ondersteuning en waarbij ze proberen in te grijpen bij mogelijk escalerende conflicten (Safe Streets).

Hieronder geven we een algemene beschrijving van de antwoordpatronen van de deelnemers aan de consultatieronden, en gaan we vooral in op de inzichten die hun antwoorden hebben opgeleverd met betrekking tot de geschiktheid en toepasbaarheid van de drie voorgelegde interventies. We doen dit niet gedetailleerd cijfermatig vanwege de kleine omvang van de geraadpleegde groep; aantallen en percentages zijn dan niet betrouwbaar. De bedoeling van dit onderdeel was vooral om inhoudelijke inzichten te krijgen uit de praktijk over de potentie van mogelijk interessante interventies uit het buitenland voor de Nederlandse context.

Toepasbaarheid in Nederland van een lesprogramma gericht op omgang met conflicten, weerbaarheid en life skills (primaire interventie)

Dit programma is uitgezocht voor de consultatieronde omdat het is gericht op meerdere van de risicofactoren die in verband bleken te staan met betrokkenheid bij wapens onder jongeren, met name de omgang met conflicten en het vinden van goede oplossingen daarvan. Het is een langdurig lesprogramma, waarbij ook wordt geoefend met rollenspelen. Vergelijkbare programma's zijn ook elders ontwikkeld, waarbij gunstige resultaten werden gerapporteerd met betrekking tot antisociaal gedrag in het algemeen. Verder leek het in meer algemene zin interessant om de bruikbaarheid van lesprogramma's voor jongeren in verband met wapens nader te bekijken, gezien de positieve resultaten die ook bij andere lesprogramma's waren gevonden, met name bij de varianten die waren gericht op het voorkomen van geweld en slachtofferschap binnen romantische relaties (zoals 'Dating Matters').

Onder de geconsulteerde professionals was bij de meesten niet een dergelijke interventie bekend in Nederland of niet in deze vorm of zo systematisch. Er waren wel verschillende deelnemers aan de consultatie die overeenkomsten zagen met bestaande projecten en aanpakken. Een belangrijke parallel is de SOVA training die wordt ingezet binnen de Halt-interventie, en voorlichtingslessen die op scholen al worden gegeven. Daarnaast wordt gewezen op de overeenkomsten met De Vreedzame School, een uitgebreid programma voor basisscholen voor sociale en burgerschapscompetenties. Daarnaast worden Your Move en

Vriend & Vijand genoemd als methoden, een eigen les over messen en geweld met VR en rollenspelen, elementen uit vechtsporten en de werkwijze bij jeugdrechtbanken.

De meeste deelnemers achten een lesprogramma als dit in zijn geheel bruikbaar voor de Nederlandse context. Zij vinden het leren omgaan met conflicten belangrijk, ook voor kinderen in zijn algemeenheid. Ze wijzen daarbij op de intensieve en gestructureerde kenmerken van de interventie, en zien ook het rollenspel als nuttige aanvulling. Een aantal deelnemers noemen ook dat het aansluit bij bevindingen en aanbevelingen over de rol van conflicten bij wapengebruik die naar voren kwamen uit het onderzoek onder jongeren in Rotterdam (Weerman e.a., 2022). Een van de deelnemers meldt dat ook jongeren die zijn geraadpleegd voor de ontwikkeling van het barrièremodel van het CCV het nut inzien van lessen gericht op omgangsvormen en conflicthantering, ook voor hun latere leven. Meerdere deelnemers vinden het wel belangrijk om de lessen in zijn geheel aan te bieden en hier ook goede externe trainers bij in te zetten die aansluiting hebben met de doelgroep. Enkele deelnemers vinden het wel van belang om het niveau en de intensiteit van het programma af te stemmen op de leerlingen die het ontvangen.

De deelnemers verschillen in hun antwoorden op de vraag voor welke doelgroep deze interventie het meest geschikt zou kunnen zijn. Er wordt genoemd om dit aan te bieden aan leerlingen aan het eind van de basisschool en/of de onderbouw van de middelbare school of de middelbare school in zijn geheel. Er zijn ook verschillende deelnemers die van mening zijn dat dit lesprogramma beter kan worden aangeboden aan jongeren met een verhoogd risico, zoals kwetsbare jongeren of jongeren die al in contact zijn gekomen met de politie, jongeren die problemen hebben met agressie- en emotieregulatie, of op scholen en in klassen waar relatief vaak sprake is van geweldsincidenten. Een van de deelnemers wijst daarbij op het RNR-principe dat interventies qua intensiteit moeten passen bij de doelgroep.

Bij de vraag wie een dergelijk lesprogramma zou moeten uitvoeren, worden verschillende soorten organisaties en personen genoemd. Deelnemers noemen het jongerenwerk of jeugdzorg als mogelijkheid, of docenten die door een professionele organisatie worden opgeleid. Het wordt belangrijk gevonden dat het gaat om personen en organisaties die dicht bij jongeren staan, daarnaast wordt professionaliteit en expertise genoemd als belangrijk kenmerk. Organisaties die al betrokken zijn bij vergelijkbare projecten zouden een optie kunnen zijn. Daarbij wordt Bureau Halt genoemd als optie, omdat zij al voorlichtingen bieden aan scholen en ouders, en gedragsinterventies hebben ontwikkeld voor jongeren die grensoverschrijdend gedrag vertonen.

De meeste deelnemers zien verschillende obstakels en aandachtspunten bij uitvoering en implementatie van een dergelijk lesprogramma. Ten eerste kan het programma gezien de omvang en intensiteit als belastend worden ervaren door scholen die al behoorlijk vol zitten in hun curriculum. Ook worden rollenspelen als uitdagend gezien voor zowel de uitvoerder als voor de leerlingen die dit niet gewend zijn. Aangeraden wordt om bij toepassing ook de groepsdynamiek en situatie binnen de klas mee te nemen in de opzet en uitvoering. Andere

aandachtspunten die worden genoemd zijn: de financiering, de mogelijkheid van nazorg, privacygevoeligheid van eventuele filmopnamen, kijken of dit echt speelt op scholen of dat er beter een selectie van scholen kan worden gemaakt, mogelijke verveling bij leerlingen voor wie omgang met conflicten geen probleem is, de mogelijkheid om dit ook geschikt te maken voor LVB-leerlingen, en de suggestie om dit eerst kleinschalig uit te proberen en ook jongeren te betrekken bij de opzet.

Kortom, het ontwikkelen van lespakketten voor de ontwikkeling van conflicthantering en sociale competenties wordt door de geraadpleegde professionals gezien als mogelijk nuttige aanvulling op het bestaande palet aan interventies. Hierbij moet wel nader worden gekeken voor welke doelgroep de interventie het meest geschikt is, het zou beter kunnen zijn om (in ieder geval in eerste instantie) deze interventievorm in te zetten als secundaire interventie, op scholen of jongeren waarbij het risico op betrokkenheid bij wapens relatief hoog is. Gezien de parallellen met bestaande interventies ligt het voor de hand om gebruik te maken van al bestaande expertise op dit gebied in Nederland, zoals bij Bureau Halt en het programma De Vreedzame School. Deze zouden kunnen worden uitgebreid en gecombineerd met het hier besproken lespakket. Maar ook andere bestaande aanpakken uit het buitenland waaronder het Dating Matters programma, waarbij ook elementen zitten die zijn gericht op ouders en docenten. Mocht een lesprogramma als dit worden uitgevoerd, dan dient wel aandacht te worden besteed aan de verschillende aandachtspunten en mogelijke uitvoeringsproblemen die door de deelnemers zijn genoemd. Een zorgvuldig ontwikkeltraject en monitoring van de implementatie en effecten in de praktijk is dus belangrijk.

Toepasbaarheid in Nederland van een aanpak gericht op begeleiding van en steun aan slachtoffers van geweld en ernstige verwondingen (secundaire interventie)

Deze interventie is voorgelegd in de consultatieronde omdat het zich specifiek richt op slachtoffers en deze groep op een directe manier kan bereiken. Slachtofferschap en ervaringen met geweld in brede zin bleken een belangrijke en specifieke factor te zijn die is gerelateerd aan betrokkenheid bij wapens onder jongeren, en daarom is het bij uitstek van belang om interventies toe te passen die zich juist richten op deze factor. Een programma voor jonge slachtoffers zou kunnen helpen om te voorkomen dat zij later wapens nodig denken te hebben.

Bij verreweg de meeste deelnemers aan de consultatieronde was een interventie als dit in Nederland niet bekend. Wel worden raakvlakken met andere aanpakken en projecten genoemd. Zo bestaan er nazorgtrajecten in Nederland voor jongeren die in ziekenhuizen worden binnengebracht met overmatig alcoholgebruik. Dit bestaat uit een of meer gesprekken met kinderartsen en mogelijk neurologen en psychologen. Ook wordt er voorlichting gegeven en kan worden doorverwezen naar hulpverlening. Een ander project in Nederland dat tien jaar geleden is uitgetoetst, betreft registratie van geweld als oorzaak van letsels op de spoedeisende-hulpafdeling van Amsterdamse ziekenhuizen. Dit is opgezet naar aanleiding van

een veelbelovend project in Cardiff (zie Van Wijk e.a., 2015). Hierbij werd geprobeerd om de aard en achtergronden van het geweld in kaart te brengen en in te schatten of vervolgactie nodig was. Voor zover bekend heeft dit geen opvolging gekregen. Verder is ooit overwogen om een aanpak uit Schotland (Glasgow) in de Nederlandse situatie toe te passen. Dit project heeft de naam Navigators, en bestaat uit het aanbieden van psychosociale hulp aan patiënten die binnenkomen op de Afdeling Spoedeisende Hulp van ziekenhuizen. Het wordt uitgevoerd door een team van 'support workers' (die soms ook ervaringsdeskundig zijn) die patiënten benaderen in het ziekenhuis en hen ook blijven ondersteunen na ontslag.

De meeste deelnemers aan de consultatieronde zijn enthousiast over de mogelijke bruikbaarheid van een interventie als deze in Nederland. "Het moment in het ziekenhuis gebruiken om achterliggende factoren te onderzoeken en de juiste hulp te bieden, klinkt als een mooie integrale interventie", aldus een van de geconsulteerde professionals. Een andere deelnemer noemt een interventie als dit cruciaal, want een intensief programma is nodig om het verhoogde risico op betrokkenheid bij wapens bij slachtoffers van geweld te verlagen. Een andere deelnemer wijst erop dat het programma niet alleen inzet op de omgang met slachtofferschap, maar ook op andere factoren die verband houden met wapens onder jongeren, zoals middelengebruik en mentale gezondheid.

De deelnemers verschillen enigszins in hoe breed zij de doelgroep zien voor deze vorm van interventie. Door een deel wordt in het algemeen slachtoffers van geweld genoemd, in lijn met de opzet van de interventie. Enkelen zouden de interventie vooral willen richten op jongeren die opgroeien in risicovolle omstandigheden of jongeren die dreigen in aanraking te komen met justitie. Anderen denken dat de doelgroep nog breder zou kunnen: ook naasten van slachtoffers van geweld zouden baat kunnen hebben bij de aanpak, en ook in instellingen buiten de medische omgeving zou een programma als dit nuttig kunnen zijn.

Ook wat betreft de uitvoerende organisatie lopen de antwoorden uiteen. Een deel van de deelnemers denkt dat (algemene of forensische) zorgorganisaties het meest geschikt zijn, al dan niet in samenwerking met de ziekenhuizen zelf. Enkelen noemen Slachtofferhulp Nederland als mogelijkheid, en weer anderen denken aan de inzet van jongerenwerkers en Credible messengers (professionals en jongeren die de leefwereld van de betrokkenen kennen en begrijpen, sommigen uit eigen ervaring) eventueel in aanvulling op anderen.

Een belangrijk obstakel voor toepassing dat wordt genoemd, is dat er voor een interventie als deze voldoende financiën en personeel nodig is. Gezien de al bestaande druk op de zorg is de vraag of dit gaat lukken. Een deelnemer ziet dit programma daarom vooral als geschikt voor grote steden waar veel wapengeweld voorkomt, vanwege het benodigde volume om het mogelijk te maken. Verder wordt erop gewezen dat motivatie en deelname van jongeren in het ziekenhuis niet vanzelfsprekend is wanneer de interventie wordt gegeven op basis van vrijwilligheid. Een deel van de jonge slachtoffers wordt mogelijk niet bereikt. Verder wordt

gesuggereerd om ook ouders te betrekken bij deze interventie en ook op de nog langere termijn, na 12 maanden, een vinger aan de pols te houden, bijvoorbeeld via jongerenwerk.

Kortom, ook deze interventie wordt door professionals als interessant gezien om verder te onderzoeken en eventueel toe te passen in de Nederlandse context. Een belangrijke risicogroep voor wapens wordt direct bereikt en meerdere factoren kunnen worden aangepakt met deze interventie. Hoe smal of breed een dergelijke aanpak kan worden ingezet is nog niet duidelijk: terwijl sommigen de aanpak zouden willen beperken tot hoog risicogroepen of gebieden, zien anderen juist een bredere toepassing als zinvol. De ontwikkeling van een interventie als deze vergt voldoende middelen en waarschijnlijk ook samenwerking tussen de verschillende instanties die zijn geopperd als uitvoerder (Slachtofferhulp, zorginstellingen, jeugdwerk, in samenwerking met de ziekenhuizen).

Toepasbaarheid in Nederland van een interventieprogramma gericht op het ombuigen van omstandigheden van en conflicten tussen jongeren in gebieden met veel geweld (combinatie/totaalprogramma)

Als derde interventie in de vragenlijst is een totaalprogramma uit de Verenigde Staten gekozen dat past binnen een traditie van projecten in grote steden met gang gerelateerd geweld, maar die in de uitvoering minder gericht is op selectieve afschrikking dan andere programma's. In dit programma proberen 'outreach workers' (vaak ervaringsdeskundigen) hoog-risico jongeren in de buurt toe te leiden naar een opleiding of werk, en zijn er onder hen 'gewelddonderbrekers' die potentieel gevaarlijke conflicten in de buurt signaleren en ingrijpen via mediatie en het voorkomen van wraakacties. Daarnaast worden er activiteiten en bijeenkomsten georganiseerd na wapengeweld. Dit programma wilden we voorleggen aan de professionals, omdat het een combinatie is van gerichtheid op factoren die zijn gerelateerd aan wapens onder jongeren en een directe preventieve aanpak van conflicten tussen hoog-risico jongeren.

Anders dan de hiervoor genoemde interventies, zien de geconsulteerde professionals verschillende overeenkomsten tussen elementen uit dit programma en al bestaande aanpakken in de Nederlandse context. Zo worden er veel overeenkomsten gezien met het jongerenwerk in meerdere steden, waarbij medewerkers de taal van de jongeren kennen en ook vaak proactief/ 'outreaching' werken en begeleiden. Een deel van hen heeft ook zelf een kwetsbare achtergrond en kan van daaruit fungeren als 'rolmodel'. Ook wordt door meerdere professionals de overeenkomsten benoemd met het inzetten van 'credible messengers' op verschillende plekken in Nederland. Een van de deelnemers meent dat in Schotland ook vergelijkbare programma's zijn. Een mogelijk voorbeeld daarvan is het *Community Initiative to Reduce Violence* dat in vorige hoofdstuk werd besproken als een van de interventies waarvoor aanwijzingen worden gevonden voor effectiviteit. In dit programma worden jongeren uit gangs actief benaderd met een hulpaanbod en begeleiding, in ruil voor een verklaring af te zien van geweld en het dragen van een wapen.

Een deel van de geraadpleegde professionals vindt het programma of elementen daaruit ook bruikbaar in Nederland. Met name het proactieve element in de benadering van jongeren wordt als positief benoemd, alsmede de inzet van rolmodellen. Toch is er ook twijfel bij meerdere deelnemers aan de consultatieronde. Er wordt op gewezen dat de situatie in de Verenigde Staten waarin deze interventie wordt toegepast op veel punten verschilt van die in Nederland: hier gaat het niet om gang-gerelateerd vuurwapengeweld, maar vooral om problemen met steekwapens en de achterstanden en ongelijkheid zijn hier van een andere orde. Verder wordt er getwijfeld of het wel verstandig is om van de inzet van 'geweldsonderbrekers' een aparte interventie te maken. Dit is eigenlijk al onderdeel van het reguliere werk van politie en jongerenwerk, dat beter breder en opener kan worden gericht op het stimuleren van een goede ontwikkeling en het voorkomen van delinquentie van jongeren in het algemeen. Een van de deelnemers pleit daarom voor een versterking van het jongerenwerk in plaats van het ontwikkelen van een nieuwe interventie.

Over de eventuele doelgroep van het programma zijn de meningen verdeeld; sommigen benoemen een brede groep van jongeren (en ook volwassenen waar het gaat om buurtbijeenkomsten), anderen zien het programma vooral als bedoeld voor de groep jongeren met een verhoogd risico op betrokkenheid bij wapens. Een van de deelnemers benoemt dat het eigenlijk gaat om de huidige doelgroep van het jongerenwerk: jongeren in de leeftijd van 10 tot 23 jaar die opgroeien in kwetsbare situaties. Wat betreft de organisatie die in een aanpak als dit leidend zou moeten zijn, wordt vooral het jongerenwerk genoemd of andere outreachende organisaties. Sommigen zien vooral een rol weggelegd voor organisaties van of met ervaringsdeskundigen / 'credible messengers'.

Voor de toepassing in de praktijk van het programma of onderdelen daarvan worden enkele complicaties benoemd. Meerdere deelnemers benoemen het belang van goede en goed opgeleide ervaringsdeskundigen, aangezien de inzet van rolmodellen ook risico's en beperkingen met zich mee kan brengen. Ook de vaardigheden van de jeugdwerker zijn van belang: die moeten goed aansluiten bij de jongeren om wie het gaat, de X-factor hebben waardoor het mogelijk is wat te bereiken. Verder wordt benoemd dat de interventie niet te breed wordt ingezet om te voorkomen dat buurten worden gestigmatiseerd of jongeren op een verkeerd idee worden gebracht. Ook dit komt overeen met het RNR-principe dat een te intensieve interventie voor laag risico-jongeren ongewenst is, mede vanwege het 'besmettingsrisico'). Tot slot waarschuwen een aantal deelnemers aan de consultatieronde dat het reageren op en mediëren van conflicten geen symptoombestrijding moet zijn. Van belang is ook om de achterliggende maatschappelijke oorzaken van geweld aan te pakken en om ook opvolging te geven bij acties die worden ondernomen om conflicten in de kiem te smoren of erbij te mediëren.

Kortom, de bevroegde professionals zijn positief over verschillende elementen uit het programma uit de Verenigde Staten, met name het outreachend karakter en het gebruik van

ervaringsdeskundigen. Dit wordt herkend als aanpakken die in Nederland ook worden toegepast, met name in het jongerenwerk, en die versterkt zouden kunnen worden. Tegelijkertijd is er veel twijfel over de toepasbaarheid en bruikbaarheid van het programma als specifieke interventie. Aan de ene kant zit dit in de verschillen tussen de Nederlandse context en de situatie in de Amerikaanse buurten waarvoor dit programma is ontwikkeld. Aan de andere kant gaat het om het belang van een aanpak die breder is dan het aanpakken van conflicten en specifieke gevallen van wapengeweld.

Concluderend: professionals zien mogelijkheden in buitenlandse interventies met aanwijzingen voor effectiviteit of elementen daaruit

De geraadpleegde professionals zagen nuttige elementen in elk van de drie aan hen voorgelegde interventies, en zijn van mening dat twee daarvan een mogelijk aanvulling kunnen zijn op het bestaande palet aan interventies in Nederland, onder de nodige voorwaarden.

Om te beginnen stond men positief tegenover de mogelijke (verdere) ontwikkeling van lespakketten voor de versterking van conflicthanteringsvaardigheden en sociale competenties bij jongeren. Er zijn raakvlakken met bestaande aanpakken en interventies, en het ligt voor de hand om bij een eventuele toepassing van deze interventiemogelijkheid daarbij aan te sluiten. De professionals denken wel verschillend over de doelgroep voor de lespakketten, sommigen denken aan een algemene toepassing, maar er zijn ook professionals die argumenten leveren om dit (eventueel in eerste instantie) vooral te richten op jongeren met een verhoogd risico op betrokkenheid bij wapens.

Verschillende professionals zien ook nut in het verder verkennen van de mogelijkheden om intensieve begeleiding en zorg te bieden aan slachtoffers van geweld die in het ziekenhuis worden opgenomen. Eventueel kan dit ook worden uitgebreid tot andere plekken waar contact kan worden gelegd met jonge slachtoffers van geweld. Belangrijk is wel dat er voldoende middelen zijn voor een dergelijke aanpak en dat het op een zorgvuldige manier wordt opgezet.

Er is minder enthousiasme voor het ontwikkelen van programma's die vergelijkbaar zijn met buurtprogramma's in Amerikaanse achterstandsbuurten met gang-gerelateerd geweld. Dergelijke programma's lijken vooralsnog niet goed bruikbaar en verstandig in de Nederlandse context. Wel achten professionals de meer 'outreaching' elementen daaruit en de inzet van ervaringsdeskundigen nuttig. Dat geldt ook voor het mediëren bij mogelijk escalerende conflicten. Er worden verschillende bezwaren genoemd om van deze elementen een aparte interventie te maken, maar het past wel goed binnen de dagelijkse werkzaamheden van politie en vooral het jongerenwerk.

Hoofdstuk 7: Conclusies en beleidsaanbevelingen

In dit laatste hoofdstuk worden de conclusies van dit onderzoek weergegeven. Om te beginnen geven we een uitgebreid antwoord op de onderzoeksvragen die in hoofdstuk 1 zijn geformuleerd. Daarbij wordt ook aangegeven in hoeverre dit overeenkomt of verschilt van de conclusies uit de eerder verschenen QuickScan over steekwapens (Wolsink & Ferwerda, 2024) en het Barrièremodel van het CCV (2024). Tot slot formuleren een aantal aanbevelingen en actiepunten op basis van de resultaten van dit onderzoek.

Antwoord op onderzoeksvraag 1 over motieven en factoren

De eerste onderzoeksvraag luidde: *Wat is uit onderzoek bekend over de motieven en oorzakelijke (risico)factoren die zijn gerelateerd aan het bezitten, dragen en gebruiken van wapens bij jongeren?*

Uit de studies die *motieven* onderzochten komt naar voren dat er globaal vier groepen motieven kunnen worden onderscheiden

1. Motieven die te maken hebben met veiligheid en het zichzelf kunnen verdedigen. Deze motieven worden het vaakst genoemd in onderzoek en blijken ook doorslaggevend voor de grootste groep van jongeren die betrokken zijn bij wapens.
2. Instrumentele motieven waarbij wapens van belang zijn om delicten of geweld te kunnen plegen, zoals het kunnen beroven van iemand of het bedreigen van anderen om iets voor hen te doen.
3. Symbolische of esthetische motieven, waarbij wapens vooral een intrinsieke betekenis hebben voor jongeren. Het kan gaan om een bepaalde uitstraling naar andere jongeren of om het simpelweg interessant en mooi vinden van wapens.
4. Conflictbeslechting. Dit motief wordt vooral in verband gebracht met het gebruik van wapens, terwijl de eerste motieven worden gevonden bij jongeren die wapens bezitten en/of dragen.

De *factoren* die blijken samen te hangen met bezit, dragen en gebruik van wapens onder jongeren komen voor een belangrijk deel overeen met wat bekend is uit onderzoek naar de risicofactoren voor jeugdcriminaliteit in het algemeen. Er zijn een zestal groepen van factoren die relatief vaak naar voren komen in onderzoek dat specifiek is gericht op wapens onder jongeren. Voor deze factoren zijn er ook aanwijzingen dat er sprake is van een oorzakelijk verband.

1. Slachtofferschap en blootstelling aan geweld in bredere zin blijkt samen te hangen met zowel het bezitten en het dragen van een wapen bij jongeren, en ook met het gebruiken daarvan. Het gaat daarbij niet alleen om zelf geweld hebben ervaren (inclusief seksueel geweld), maar ook om slachtofferschap bij vrienden en ook het getuige zijn van geweld.

- Algemene gevoelens van onveiligheid hangen minder duidelijk samen met wapens onder jongeren, het lijkt vooral te gaan om concrete ervaringen met geweld.
2. Pesten, zowel slachtofferschap als daderschap. Deze factoren laten zien dat de school een belangrijke context kan zijn voor de betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Bij jongeren die gepest worden, ligt het verband met wapens in het verlengde van het hiervoor genoemde verband met slachtofferschap. Eigen pestgedrag kan wijzen op achterliggende agressiviteit en probleemgedrag.
 3. Betrokkenheid bij criminaliteit in het algemeen, inclusief betrokkenheid bij drugshandel, hangt ook samen met betrokkenheid bij wapens. Dat is deels verklaarbaar doordat betrokkenheid bij wapens en crimineel gedrag veel gemeenschappelijke oorzaken hebben. Maar er zijn ook aanwijzingen dat er sprake is van een oorzakelijk verband, mogelijk doordat het dragen van een wapen functioneel kan zijn voor het plegen van delicten, of doordat het bedoeld is als bescherming tegen de gevaren die kunnen voortvloeien uit crimineel gedrag (onderlinge conflicten, betrap worden).
 4. Alcohol en drugsgebruik wordt opmerkelijk vaak gerapporteerd in relatie tot betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Deels kan dit ook weer te maken hebben met gemeenschappelijke achterliggende factoren voor beide vormen van gedrag. Maar het is ook mogelijk dat degenen die regelmatig alcohol drinken en andere middelen gebruiken vaker in riskantere situaties terechtkomen. Het gebruik van alcohol en drugs kan ook sneller tot conflicten leiden en de drempel om een wapen te gebruiken verlagen.
 5. Persoonlijke (psychosociale) problemen. Het gaat daarbij om zowel mentale gezondheidsproblemen als om andere vormen van (niet strafbaar) probleemgedrag. Ook hier ligt de verklaring naast gemeenschappelijke achterliggende factoren in een riskantere levensstijl en een mogelijk lagere drempel om een wapen te gebruiken.
 6. Het opgroeien en begeven in een omgeving met veel criminaliteit. Dit omvat niet alleen het hebben van delinquente vrienden, maar ook lidmaatschap van een 'gang' of problematische jeugdgroep, het hebben van ouders die misdrijven plegen (of ouders die wapens goedkeuren) en het opgroeien in een buurt met veel criminaliteit. De literatuur geeft veel aanwijzingen dat de verbanden hiervan met wapens onder jongeren niet alleen te verklaren zijn vanuit gemeenschappelijke achterliggende factoren, maar dat een omgeving met veel criminaliteit ook het gaan dragen en gebruiken van wapens kan stimuleren.

Voor *verschillende soorten wapens en vormen van betrokkenheid bij wapens* worden deels dezelfde factoren gevonden, maar er zijn ook verschillen. De factoren voor vuurwapens lijken ernstiger te zijn van aard en intensiteit. De bestaande onderzoeken laten ook zien dat het gebruik van wapens is gerelateerd aan meer serieuze problemen bij jongeren en hun omgeving dan alleen het dragen en nog meer het bezit van wapens.

Bij kinderen tot 15 jaar springen vooral de zaken die gerelateerd zijn aan eigen ervaringen met geweld eruit, zowel eigen slachtofferschap als ervaringen van anderen en het getuige zijn van geweld, slachtofferschap of daderschap van pesten, de relatie met ouders, en het zich bevinden in een omgeving met veel criminaliteit. Dit zijn mogelijk aangrijpingspunten voor een vroegtijdige aanpak.

Het *onderzoek dat is gedaan in Nederland* bevestigt veel van de relaties die in internationale studies worden gerapporteerd, maar vindt ook factoren die elders nog weinig zijn onderzocht, zoals iemands houding ten opzichte van geweld en de rol van online observatie van wapens en geweld. Er blijkt echter niet een duidelijke rol van drillrap bij wapens onder jongeren als soms is gesuggereerd in de media. De factoren met betrekking tot wapens lijken lokaal weinig te verschillen, maar wel zijn er lokaal verschillen in de ernst van de problematiek. Dat heeft te maken met verschillen in de lokale context, zoals de plaatselijke onderlinge sociale controle, lokale informele normen onder jongeren, en de mate waarin georganiseerde misdaad aanwezig is.

In vergelijking tot de eerder uitgevoerde Quikscan over steekwapens en het Barrièremodel van het CCV biedt ons onderzoek een nog duidelijker beeld van welke groepen motieven te onderscheiden zijn en welke (groepen van) factoren het sterkst samenhangen met wapens onder jongeren.

In de QuickScan zijn grotendeels dezelfde motieven genoemd als uit onze analyse naar voren komen, maar uit ons onderzoek wordt nog duidelijker dat motieven die te maken hebben met veiligheid en zelfbescherming veruit het belangrijkste zijn voor zowel het bezit als dragen van wapens. Verder onderscheiden wij vier overkoepelende typen motieven: veiligheid, symbolisch/intrinsiek, instrumenteel, en conflict gerelateerd. In het Barrièremodel wordt niet expliciet over motieven gesproken, de aanname lijkt te zijn dat die motieven vanzelf ontstaan wanneer jongeren in aanraking komen met wapens. Wel wordt gesproken over angstig en onveilig voelen, wat suggereert dat zelfbescherming als motief wordt gezien. Daarnaast lijkt ook spanning zoeken te worden gezien als motief, maar dat komt uit ons onderzoek niet naar voren.

De factoren die in de QuickScan worden gerapporteerd, komen grotendeels overeen met de factoren die zijn gevonden in ons onderzoek (er is deels gebruik gemaakt van dezelfde literatuur). Behalve dat er nog extra factoren zijn gevonden in dit onderzoek (zoals risicogeneigdheid en opvoedingstekorten), laat onze analyse vooral zien bij welke factoren de meeste ondersteuning wordt gevonden voor een oorzakelijke rol bij bezit, dragen en gebruik van wapens onder jongeren. Verder wijst ons onderzoek op zes groepen van factoren die bij uitstek belangrijk lijken te zijn. Interessant is dat slachtofferschap en ervaringen met geweld sterk samenhangen met wapens onder jongeren en ook dat dit heel breed kan zijn: slachtofferschap van mishandeling maar ook van seksueel geweld en bedreiging, en indirect slachtofferschap via vrienden, in het gezin en in de buurt. Een andere bevinding is dat algemene onveiligheidsgevoelens minder duidelijk blijken samen te hangen met wapens onder jongeren.

Het Barrièremodel, tot stand gekomen via raadpleging van professionals, richt zich vooral op de gelegenheid voor aanschaf, dragen en gebruik van wapens. Dit biedt allerlei handvatten voor regulering, toezicht en handhaving, maar ons onderzoek suggereert dat de achtergronden van wapens onder jongeren breder en deels anders zijn dan wordt verondersteld in het Barrièremodel. In dat model wordt verondersteld dat het in aanraking komen met wapens de eerste stap is in het proces, en de nadruk in het model ligt op rationele afwegingen met betrekking tot opbrengsten en mogelijke risico's en pakkansen. Uit ons onderzoek komt echter naar voren dat de belangrijkste factoren zijn gerelateerd aan de persoonlijke ervaringen en eigenschappen van jongeren en kenmerken van hun directe omgeving. Bovendien laat onder onderzoek zien dat bezit, dragen en gebruik van een wapen niet noodzakelijkerwijs in elkaars verlengde liggen.

Antwoord op onderzoeksvraag 2 over effecten van interventies

De tweede onderzoeksvraag luidde: *Wat is uit onderzoek bekend over de effecten van interventies met betrekking tot wapens onder jongeren?*

Op basis van de literatuur is het nog niet mogelijk een lijst op te stellen van 'bewezen' effectieve aanpakken, hooguit zijn er aanwijzingen dat bepaalde interventies effectief zijn. Daarbij komen wel enkele *duidelijke patronen* naar voren over de kenmerken van interventies die als effectief worden gezien en de kenmerken van interventies waarbij dat niet is vastgesteld. Voor de volgende interventies en typen interventies worden *aanwijzingen gevonden voor effectiviteit*:

- Intensieve educatieve programma's op scholen: omvattende lespakketten die niet primair zijn gericht op wapens, maar op het versterken van beschermende factoren en het verminderen of helpen omgaan met risicofactoren, waaronder slachtofferschap. Deze programma's zijn voor een belangrijk deel gericht op het aanleren van 'life-skills', zoals vaardigheden om verstandige keuzes te maken en gewelddadige conflicten te voorkomen. Sommige van deze projecten zijn ontworpen voor het voorkomen van relationeel geweld onder jongeren, maar blijken effectief op een breder palet aan uitkomsten, waaronder wapengeweld.
- Educatieve programma's voor risicojongeren en ouders. Deze zijn vaak minder omvangrijk, en vooral gericht op de bewustwording van de gevaren en gevolgen van wapengebruik voor jongeren en voor de samenleving. Voor deze programma's is de effectiviteit met minder goede methoden onderzocht en dus minder zeker.
- Nazorg voor slachtoffers van geweld en ongelukken. Het gaat hier om een programma met nazorg voor jongeren die in een spoedeisende-hulpafdeling van een ziekenhuis zijn beland. Gedurende een jaar na afloop worden deze jongeren begeleid en ondersteund in het verminderen van belangrijke risicofactoren voor wapens die te maken hebben met

- hun slachtofferschap. Bij twee vergelijkbare programma's kon effectiviteit niet worden aangetoond, waardoor definitieve conclusies over dit type aanpak nog niet mogelijk zijn.
- Een aanbod van hulp en ondersteuning voor daders of hoog-risico jongeren, met name jongeren die betrokken zijn bij gangs. In veel van de onderzochte programma's gebeurt dit in combinatie met strenge voorwaarden of specifieke afschrikkende consequenties indien niet wordt deelgenomen aan het programma. De ondersteuning kan bestaan uit concrete hulp op verschillende levensdomeinen, maar ook uit een individueel hulpverleningstraject.
 - De inzet van outreach werkers / geweldsonderbrekers. Hierbij gaat het om een samenhangend programma waarin wordt gewerkt met ervaringsdeskundigen die vaak zelf een achtergrond hebben als voormalig gang lid of anderszins geloofwaardig zijn voor de doelgroep. Het programma omvat onder meer het organiseren van buurtbijeenkomsten en het proactief aanbieden van hulp en steun. Maar er zijn ook outreach werkers die proberen in te grijpen bij mogelijk escalerende conflicten tussen groepen jongeren in de buurt, of daarbij mediëren.

Voor de volgende aanpakken of typen aanpakken wordt in onderzoek *geen of onduidelijke aanwijzingen* gevonden voor effectiviteit:

- Algemene landelijke bewustwordingscampagnes die waren gericht op het aanjagen van angst voor de gevolgen van wapens
- Wettelijke of situationele maatregelen om de verkoop of dragen van wapens te beïnvloeden, zoals verboden of regulering voor de verkoop van vuurwapens of detectiepoortjes op scholen.
- Een kortdurend politieprogramma met een combinatie van mediacampagnes, inleveracties, extra controles en veiligheidsmaatregelen. Hier leek wel sprake van een korte termijneffect.
- Een landelijk actieprogramma uit Engeland om steekwapengeweld tegen te gaan, waarbij lokale politieafdelingen geld kregen om hun eigen aanpak te ontwikkelen. Deze aanpak kon bestaan uit een combinatie van voorlichten, extra controle en lessen over wapens voor jonge wetsovertreders.

We moeten hierbij wel opmerken dat het evaluatieonderzoek naar deze interventies beperkt is qua omvang en dat we dus ook niet met zekerheid kunnen zeggen dat deze interventies ineffectief zijn.

De interventies waarvoor *aanwijzingen voor effectiviteit* worden gerapporteerd onderscheiden zich in grote lijnen van de andere programma's door de volgende vijf elementen, waarvan in elk programma tenminste een aantal aanwezig is:

1. Ze zijn intensief, veelomvattend en langdurend. Educatieve programma's bevatten meerdere sessies met een uitgebreide en gevarieerde inhoud, zorg en ondersteuning worden langdurig volgehouden en niet na enkele weken of maanden gestopt. Interventies die niet effectief worden bevonden, zijn minder omvattend of zijn kortdurend.
2. Ze richten zich op meerdere oorzakelijke factoren bij het bezit, dragen of gebruik van wapens, zoals slachtofferschap, middelengebruik, mentale gezondheid, schooluitval en de thuissituatie. Veel van de niet-effectieve interventies richten zich alleen op de gelegenheid om wapens te krijgen of te dragen, of richten zich alleen op bewustwording rond wapens.
3. Ze beogen een substantiële verandering in het leven van jongeren te bewerkstellingen door vaardigheden en 'life skills' aan te leren en/of hun sociale situatie te verbeteren. Niet effectief bevonden interventies richten zich op controle, afschrikking, of bewustwording waarbij de nadruk wordt gelegd op het gevaar van wapens.
4. Ze richten zich op het aanbieden van zorg en ondersteuning voor hoog risico jongeren of wetsovertreders. Anders dan sommige als niet-effectief beoordeelde interventies is er nooit sprake van repressie of afschrikking alleen.
5. Er wordt vaak aandacht besteed aan een zorgvuldige en professionele ontwikkeling van de als effectief beoordeelde interventies, met wetenschappelijke theorieën, interventiemodellen, en bepaalde methoden. Veel niet duidelijk werkzame interventies zijn minder goed onderbouwd of ontwikkeld door de uitvoerders zelf.

In vergelijking tot de eerder uitgevoerde Quikscan over steekwapens en het Barrièremodel van het CCV biedt onze analyse een aanvullend inzicht voor welke interventies aanwijzingen zijn voor effectiviteit specifiek voor wapens onder jongeren. Daarnaast laat ons onderzoek ook zien dat bescheidenheid past over de mate van bewijs voor effectiviteit en ook dat er voor een aantal interventies die nu worden gebruikt geen of onduidelijke aanwijzingen zijn voor effectiviteit.

In dit literatuuronderzoek zijn voornamelijk evaluatiestudies meegenomen waarbij is gekeken naar effecten op wapenbezit, dragen van wapens of gebruik van wapens onder jongeren. Terwijl de QuickScan zich mede richtte op interventies die zijn toegepast voor geweld en jeugdcriminaliteit in het algemeen. Daardoor omvat de QuickScan een breder palet aan interventies dan van dit onderzoek, zoals gezinsinterventies en schoolprogramma's. Deze aanpakken kunnen zeker ook gunstige effecten hebben op de problemen met wapens onder jongeren, maar dit is nog niet bevestigd met onderzoek. Wat opvalt is dat beide studies laten zien dat er geen ondersteuning is voor de effectiviteit van maatregelen gericht op de beschikbaarheid van wapens, zoals controle op wapens. De QuickScan benoemt ook een interventie na ziekenhuisopname als veelbelovend, waarvan wij voor een andere, uitgebreidere variant aanwijzingen vinden voor effectiviteit. Verder benoemt de QuickScan ook elementen

(jeugdwerk, credible messengers, mentoren) die voorkomen in een aantal omvangrijkere programma's waarvoor in dit onderzoekaanwijzingen voor effectiviteit zijn gevonden. De QuickScan benoemt niet de uitgebreidere lesprogramma's waarvoor wij aanwijzingen voor effectiviteit vinden. Wel wordt melding gemaakt van voorlichting op school en bewustwordingscampagnes, maar voor kortdurende varianten daarvan vinden wij juist weinig aanwijzingen voor effectiviteit. Verder komen uit dit literatuuronderzoek een vijftal gemeenschappelijke elementen naar voren van interventies met aanwijzingen voor effectiviteit, die aanvullend zijn op de voorwaarden die worden genoemd in de QuickScan (zoals integrale samenwerking, vroegsignalering en het vergroten van kennis).

In het Barrièremodel is vooral geïnventariseerd welke kleinere en grotere maatregelen en interventies mogelijk zijn die ter beschikking staan van professionals en beleidsmakers. Het overzicht laat zien dat er al veel maatregelen bestaan die in de praktijk kunnen worden toegepast om wapens onder jongeren tegen te gaan en te voorkomen. Een deel daarvan is gericht op jeugdcriminaliteit en veiligheid in het algemeen, een ander deel specifiek op wapens. Die laatste categorie omvat ook maatregelen en interventies waarvoor uit ons onderzoek (en dat van de QuickScan) geen duidelijk aanwijzingen zijn voor effectiviteit: kortdurende voorlichting en mediacampagnes, wapencontroles en wettelijke beperkingen. Daarnaast zijn er ook maatregelen die beter passen bij de interventies waarvoor wel aanwijzingen zijn dat ze werkzaam zijn om wapens onder jongeren tegen te gaan: uitgebreidere lesprogramma's, het stimuleren van conflictoplossingsvaardigheden en het intensief ondersteunen van jongeren die willen wegbewegen uit een criminele omgeving.

Antwoord op onderzoeksvraag 3 over de bruikbaarheid van interventies

De derde onderzoeksvraag luidde: *Wat kan worden geconcludeerd over de zinvolheid en bruikbaarheid van de onderzochte interventies in de Nederlandse situatie?*

Op basis van ons literatuuronderzoek is meer duidelijk geworden over welke interventies mogelijk zinvol zijn. Dat zijn in principe de specifieke programma's waarvoor de meer robuuste aanwijzingen zijn gevonden voor effectiviteit en de aanpakken die voldoen aan de hierboven genoemde elementen. Welke van de onderzochte interventies ook daadwerkelijk toepasbaar zijn in de Nederlandse praktijk is op basis van ons literatuuronderzoek nog niet precies te beantwoorden; dat zou in het veld verder moeten worden onderzocht en bepaald. Vervolgens is ook monitoring gewenst van hoe goed eventueel nieuwe interventies worden geïmplementeerd. Ook moet worden onderzocht welke aanwijzingen er zijn voor effectiviteit in Nederland.

Op basis van de antwoorden van de geraadpleegde professionals en onze eigen analyses aan de hand van algemene literatuur over interventies, is wel een eerste inschatting te maken van welk

type interventies mogelijk bruikbaar zijn in Nederland als aanvulling op het bestaande palet aan interventies op het terrein van wapens en jeugdcriminaliteit in het algemeen. Wij komen tot de volgende conclusies:

- Het lijkt nuttig om te werken aan het (verder) ontwikkelen van lespakketten voor de versterking van conflicthanteringsvaardigheden en sociale competenties bij jongeren. Wij denken dat dit in eerste instantie het best kan worden gericht op scholen waar sprake is van een verhoogde kans op betrokkenheid bij wapens, en meer algemeen; agressie en geweld. Belangrijk is dat het niet gaat om eenmalige of kortdurende vormen van voorlichting, maar om intensieve en langdurige curricula, waarbij mogelijk ook ouders en docenten betrokken kunnen worden. Om dit te ontwikkelen is het nodig om verschillende bestaande programma's en de gedachten erachter te inventariseren. Dit zou het beste kunnen worden gedaan door organisaties die nu al vergelijkbare interventies aanbieden.
- Een ander type interventie die interessant is om verder te verkennen, is het aanbieden van intensieve begeleiding en zorg aan slachtoffers van geweld. Spoedeisende-hulpafdelingen in ziekenhuizen lijken hiervoor een geschikte contactmogelijkheid, die nu nog niet of weinig wordt benut in Nederland. Andere instanties waar slachtoffers van geweld terechtkomen zouden ook betrokken kunnen worden bij een dergelijke interventie. Onderzocht moet worden hoe een dergelijke interventie op een zorgvuldige manier kan worden opgezet, met de middelen die nodig zijn voor een intensieve uitvoering.
- Het ontwikkelen van programma's die vergelijkbaar zijn met buurtprogramma's in Amerikaanse achterstandsbuurten met gang-gerelateerd geweld lijkt vooralsnog niet goed bruikbaar en verstandig in de Nederlandse context. Wel kunnen de meer 'outreachinge' elementen daaruit en de inzet van ervaringsdeskundigen in buurten nuttig zijn. Dit sluit aan bij werkwijzen die al worden toegepast in het straat- en jongerenwerk. Dat geldt ook voor het mediëren bij mogelijk escalerende conflicten; het lijkt niet nuttig om hiervan een aparte interventie te maken, maar politie en het straat- en jongerenwerk kunnen hier in hun dagelijkse werkzaamheden goed aan bijdragen. Sociale media bieden hiervoor in toenemende mate aangrijpingspunten, bijvoorbeeld via het verder ontwikkelen van 'online jongerenwerk'. Daarbij kan ook worden gekeken naar methoden uit het buitenland.

De buitenlandse interventies en elementen daaruit die in ons onderzoek naar voren komen als mogelijk bruikbaar in de Nederlandse situatie, zijn voor het grootste deel niet expliciet benoemd in de QuickScan of het Barrièremodel. Dat geldt met name voor de omvangrijke lespakketten en de intensieve nazorg voor slachtoffers van geweld in een ziekenhuis. De inzet van jeugdwerk wordt wel genoemd in de QuickScan en het Barrièremodel, maar niet specifiek de mogelijkheid

om met een outreachende manier van werken conflicten te voorkomen en jongeren te bereiken met steun en begeleiding.

Aanbevelingen voor beleid en praktijk

Op basis van onze conclusies uit het onderzoek kunnen we een aantal algemene aanbevelingen formuleren voor beleid en praktijk. Een belangrijke 'bijsluiter' hierbij is dat we geen zekerheid kunnen bieden over de werkzaamheid van interventies en aanpakken. Omdat nog zo weinig onderzoek is verricht dat specifiek betrekking heeft op wapens onder jongeren, kunnen we hooguit spreken van aanwijzingen voor effectiviteit. Bovendien is dat onderzoek verricht in het buitenland, met name de Verenigde Staten, waar de situatie op meerdere aspecten heel anders is dan in Nederland. Onderzoek naar bestaande en mogelijk nieuwe interventies en aanpakken in de Nederlandse context is dus zeer gewenst. Een tweede 'bijsluiter' is dat wij aanbevelingen doen op basis van wetenschappelijke publicaties, maar dat beleidsmakers en professionals zelf verder in discussie moeten over de bruikbaarheid van de aanpakken en interventies die wij hebben beschreven. Vervolgens zullen nieuwe interventies in de praktijk moeten worden vormgegeven, via afstemming tussen organisaties, communicatie met buitenlandse uitvoerders van interventies, en een professionele en haalbare uitwerking.

Met deze beperkingen in het achterhoofd kunnen we de volgende aanbevelingen formuleren:

1. Zet in op de aanpak van onderliggende factoren

Een gemeenschappelijk kenmerk van de meeste interventies waarbij aanwijzingen zijn voor effectiviteit is dat ze ingrijpen op een of meerdere factoren waarvan uit dit onderzoek een duidelijk verband is aangetoond met het bezit, dragen of gebruik van wapens onder jongeren. Het gaat dan met name om een zestal factoren (slachtofferschap, pestgedrag, betrokkenheid bij criminaliteit, alcohol en drugsgebruik, persoonlijke psychosociale problemen en opgroeien in een omgeving met veel criminaliteit) die extra relevant bleken te zijn voor wapens onder jongeren. Veel van de interventies zonder aanwijzingen voor effectiviteit zijn vooral gericht op het dragen van wapens of richten zich op de bewustwording van de gevolgen van het dragen van wapens. Dit betekent dat de huidige aanpak in Nederland, waar veel maatregelen zijn ontwikkeld voor het opwerpen van barrières tegen wapens onder jongeren, zich nog meer zou moeten richten op de onderliggende factoren daarvan.

2. Maak bij de aanpak van bezit, dragen en gebruiken onderscheid tussen verschillende motieven

De verschillende motieven die worden gevonden in onderzoek wijzen erop dat de groep jongeren die betrokken is bij wapens gevarieerd is. Er zijn jongeren die wapens hebben of dragen om zich te kunnen verdedigen, jongeren die wapens vooral hebben of dragen vanwege de

uitstraling of omdat ze die op zichzelf interessant vinden, jongeren die wapens inzetten voor criminele doeleinden en jongeren die wapens gebruiken of hebben gebruikt bij conflicten. Ook combinaties van motieven komen voor. Bij de individuele reactie (door justitie of andere gezagsdragers) op jonge wapenbezitters, dragers en gebruikers is het daarom belangrijk om op zoek te gaan naar 'het verhaal achter' de betrokkenheid van jongeren bij wapens. En bij preventieve aanpakken of interventies zou vooraf nagedacht moeten worden op welke achterliggende motieven deze zijn gericht en hoe deze kunnen worden omgebogen.

3. Zorg ervoor dat maatregelen en interventies langdurig en intensief zijn, en op een zorgvuldige en professionele manier worden ontwikkeld en uitgevoerd.

De meeste positief beoordeelde interventies kennen een intensieve opzet, met meerdere sessies of langdurige begeleiding. Ze zijn gebaseerd op methoden die zorgvuldig zijn ontwikkeld en gebaseerd op wetenschappelijke benaderingen en worden uitgevoerd door professionals of getrainde ervaringsdeskundigen. Veel van de niet effectief bevonden interventies zijn kortdurend of worden ad hoc ontwikkeld en uitgevoerd zonder wetenschappelijke onderbouwing. Dit betekent dat er bij een verdere uitbouw van het Actieplan Wapens en Jongeren voldoende tijd moet worden genomen en voldoende middelen en personeel worden ingezet om te komen tot een gedegen implementatie en monitoring van nieuwe maatregelen.

4. Verken de mogelijkheden van intensieve educatieve lesprogramma's om te oefenen met conflicthantering, verstandige keuzes en sociale vaardigheden

Een aantal interventies met aanwijzingen voor effectiviteit bestaan uit intensieve educatieve programma's voor jongeren om beter om te laten gaan met conflicten, slachtofferschap te voorkomen, verstandige keuzes te maken en te oefenen met sociale vaardigheden en 'life skills'. Deze programma's kennen overeenkomsten met bestaande projecten en interventies in Nederland, maar zijn uitgebreider en intensiever van aard. Het verdient aanbeveling om ook in Nederland de mogelijkheden voor dergelijke educatieve lesprogramma's te verkennen, die geschikt zijn voor scholen met een relatief hoog risico op problemen met wapens bij leerlingen. Daarbij kunnen verschillende voorbeelden uit het buitenland worden geïnventariseerd en worden gecombineerd met bestaande projecten in Nederland.

5. Verken de mogelijkheden om intensieve nazorg, ondersteuning en begeleiding te bieden aan jongeren die slachtoffer zijn geworden van geweld

Een ander type interventie dat interessant is om verder te verkennen, is het aanbieden van intensieve begeleiding en zorg aan slachtoffers van geweld. Voor een variant daarvan zijn in buitenlands onderzoek aanwijzingen gevonden voor effectiviteit, en een dergelijke aanpak richt zich direct op een van de belangrijkste groepen factoren die samenhangen met wapens onder

jongeren. Net als in het buitenland lijken ook hier spoedeisende-hulpafdelingen een geschikte plek om contact te leggen met slachtoffers, maar wellicht kan dit ook worden uitgebreid met andere instanties waar slachtoffers van geweld terechtkomen (zoals Slachtofferhulp Nederland). Ook hier dient in een ontwikkelfase onderzocht te worden hoe een dergelijke interventie op een zorgvuldige manier kan worden opgezet en welke middelen nodig zijn voor een professionele uitvoering ervan.

6. Ondersteun de inzet van outreachende jongerenwerkers om jongeren actief te benaderen met hulp en ondersteuning

Verschillende interventies uit het buitenland maken gebruik van actieve manieren om jonge ouders en jongeren met een hoog risico op betrokkenheid bij wapens te benaderen met een aanbod van hulp en ondersteuning. Op een proactieve manier wordt ook geprobeerd om mogelijk escalerende conflicten in de kiem te smoren, waarbij ook gebruik kan worden gemaakt van sociale media. Hoewel de buitenlandse programma's waarin dit wordt toegepast minder goed lijken te passen bij de Nederlandse context, zijn er verschillende elementen die verder kunnen worden ontwikkeld, zoals het proactieve element in de benadering van de jongeren en de inzet van rolmodellen. De inzet daarvan dient wel goed te worden gemonitord, omdat nog veel onduidelijk is over de werkzaamheid in de Nederlandse praktijk.

7. Behoudt en versterk een wetenschappelijke gefundeerde aanpak van jeugdcriminaliteit, pesten, alcohol- en drugsmisbruik en psychosociale problemen

Naast de interventies waar we in ons literatuuronderzoek naar hebben gekeken, zijn er ook interventies die breder zijn gericht op jeugdproblematiek. Een aantal daarvan zijn eerder ook beschreven in het QuickScan rapport. De gedragingen waarop ze zijn gericht, en de achterliggende risicofactoren hangen ook samen met de betrokkenheid bij wapens onder jongeren. Een effectieve aanpak hiervan kan mogelijk ook bijdragen aan het voorkomen en verminderen van wapens onder jongeren. Ook hierbij geldt dat het van belang is dat er voldoende aanwijzingen zijn dat interventies of typen interventies de gewenste effecten hebben. Inmiddels zijn daarover al verschillende overzichten verschenen (zie bijvoorbeeld Clarke e.a., 2015; Tremblay e.a., 2020; Gaffney e.a., 2021; Kovalenko ea., 2022; Pappas & Dent, 2022; Hendriks & Stams, 2024).

Literatuurlijst

* *geïncludeerde studies ter beantwoording van onderzoeksvraag 1 (motieven en factoren)*

^ *geïncludeerde studies ter beantwoording van onderzoeksvraag 2 (interventies)*

- *Apel, R., & Burrow, J. D. (2010). Adolescent victimization and violent self-help. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 8(3), 112-133.
- *Alleyne, E., Wood, J., Mozova, K. (2016). Psychological and behavioural characteristics that distinguish street gang members in custody. *Legal and Criminological Psychology*, 21(2), 266-285.
- *Alsubaie, A. S. R. (2010). *An epidemiological investigation of health-related behaviours among male high school adolescents in Riyadh, Saudi Arabia*. [Dissertatie, Newcastle University].
- *Andershed, H., Kerr, M., & Stattin, H. (2001). Bullying in school and violence on the streets: Are the same people involved? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention*, 2, 31-49.
- Andrews, D.A., Zinger, I., Hoge, R.D., Bonta, J., Gendreau, P., & Cullen, F.T. (1990). Does correctional treatment work? A clinically relevant and psychologically informed meta-analysis. *Criminology*, 28(3), 369-403.
- *Arria, A., Borges, G., & Anthony, J. C. (1997). Fears and other suspected risk factors for carrying lethal weapons among urban youths of middle-school age. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 151(6), 555-560.
- *Baiden, P., Jahan, N., Onyeaka, H. K., Thrasher, S., Tadeo, S., & Findley, E. (2021). Age at first alcohol use and weapon carrying among adolescents: Findings from the 2019 Youth Risk Behavior Survey. *SSM-Population Health*, 15(100820), 1-10.
- *Baly, M. W., Cornell, D. G., & Lovegrove, P. (2014). A longitudinal investigation of self and peer reports of bullying victimization across middle school. *Psychology in the Schools*, 51, 217-240.
- *Barkley, R. A., Fischer, M., Smallish, L., & Fletcher, K. (2004). Young adult follow-up of hyperactive children: Antisocial activities and drug use. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(2), 195-211.
- *Barlas, J. (2006). Weapons carrying in British teenagers: The role of personality, delinquency, sensational interests, and mating effort. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 17(1), 53-72.
- *Beardslee, J., Docherty, M., Mulvey, E., Schubert, C., & Pardini, D. (2018). Childhood risk factors associated with adolescent gun carrying among Black and White males: An examination of self-protection, social influence, and antisocial propensity explanations. *Law and human behavior*, 42(2), 110-118.

- *Beardslee, J., Mulvey, E., Schubert, C., Allison, P., Infante, A., & Pardini, D. (2018). Gun- and non-gun-related violence exposure and risk for subsequent gun carrying among male juvenile offenders. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 57(4), 274-279.
- *Bégué, L., Roché, S., & Duke, A. A. (2016). Young and Armed: A Cross-Sectional Study on Weapon-Carrying among Adolescents. *Psychology, Crime and Law*, 22(5), 455-472.
- *Beke, B., & Schreuder, H. (2002). *Wapens zijn geen speeltjes: Aard, omvang, motieven en risico's van wapenbezit onder jongeren*. Bureau Beke.
- Berghuis, M. (2018). Reentry Programs for Adult Male Offender Recidivism and Reintegration: A Systematic Review and Meta-Analysis. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 62(14), 4655-4676.
- *Bergstein, J. M., Hemenway, D., Kennedy, B., Quaday, S., & Ander, R. (1996). Guns in young hands: A survey of urban teenagers' attitudes and behaviors related to handgun violence. *The Journal of Trauma*, 41(5), 794-798.
- *Berthold, K. A., & Hoover, J. H. (2000). Correlates of bullying and victimization among intermediate students in the Midwestern USA. *School Psychology International*, 21(1), 65-78.
- *Bhandari, S. (2014). *Emotional and behavioral health characteristics of adolescents who carry guns to school*. In Proceedings of the National Conference on Undergraduate Research (NCUR) (pp. 3-5). University of Kentucky.
- ^Bleetman, A., Perry, C.H., Crawford, R. and Swann, I. J. (1997). Effect of Strathclyde police initiative "Operation Blade" on accident and emergency attendances due to assault. *Emergency Medicine Journal*, 14(3), 153-156.
- *Bondy, J., Ogilvie, A., & Astbury, B. (2005). *Living on edge: understanding the social context of knife carriage*. RMIT University Press.
- *Boskamp, S. G. (2023). *Wapens onder Goudse jongeren? Een onderzoek naar de actuele situatie*. [Ongepubliceerde Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam].
- *Braakhekke, E. (2023). *Betrokkenheid van Nijmeegse jongeren bij wapens: theorie ontmoet praktijk. Een surveyonderzoek naar beschrijvingen en verklaringen voor wapens onder jongeren in Nijmegen*. [Ongepubliceerde Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam].
- *Bradshaw, C. P., Waasdorp, T. E., Goldweber, A., & Johnson, S. L. (2013). Bullies, gangs, drugs, and school: Understanding the overlap and the role of ethnicity and urbanicity. *Journal of Youth and Adolescence*, 42, 220-234.
- ^Braga, A. A., Kennedy, D. M., Waring, E. J., & Piehl, A. M. (2017). Problem-oriented policing, deterrence, and youth violence: An evaluation of Boston's Operation Ceasefire. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 38(3), 195-225.
- Browne, K.D., Green, K., Jareno-Ripoll, S., & Paddock, E. (2022). Knife crime offender characteristics and interventions: A systematic review. *Aggression and Violent Behavior*, 67, 101774.

- *Cao, L., Zhang, Y., & He, N. (2008). Carrying weapons to school for protection: An analysis of the 2001 school crime supplement data. *Journal of Criminal Justice*, 36(2), 154-164.
- *Carter, P. M., Walton, M. A., Goldstick, J., Epstein-Ngo, Q. M., Zimmerman, M. A., Mercado, M. C., Williams, A. G., & Cunningham, R. M. (2017). Violent firearm-related conflicts among high-risk youth: An event-level and daily calendar analysis. *Preventive Medicine*, 102, 112-119.
- *Carter, P. M., Walton, M. A., Newton, M. F., Clery, M., Whiteside, L. K., Zimmerman, M. A., & Cunningham, R. M. (2013). Firearm possession among adolescents presenting to an urban Emergency Department for assault. *Pediatrics*, 132(2), 213-221.
- Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (2024). *Wapens en jongeren: Toelichting bij het digitale barrièremodel*. hetccv.nl/app/uploads/2024/04/BM_Wapens-en-jongeren-def.pdf.
- ^Cheng, T. L., Haynie, D., Brenner, R., Wright, J. L., Chung, S. E., & Simons-Morton, B. (2008). Effectiveness of a mentor-implemented, violence prevention intervention for assault-injured youths presenting to the emergency department: results of a randomized trial. *Pediatrics*, 122(5), 938-946.
- Clarke, A. M., Kuosmanen, T., & Barry, M. M. (2015). A systematic review of online youth mental health promotion and prevention interventions. *Journal of youth and adolescence*, 44, 90-113.
- ^Cogan, N., Chau, C.V.Y., C Hunter, S., Russell, K., Linden, W., Williams, D., Swinson, N., Eckler, P., Knifton, L. and Jordan, V. (2021). *Knife seizure imagery project report*. University of Strathclyde.
- *Cook, P. J., & Ludwig, J. (2004). Does gun prevalence affect teen gun carrying after all? *Criminology*, 42(1), 27-54.
- *Corvo, K., & Williams, K. (2000). Substance abuse, parenting styles, and aggression: An exploratory study of weapon carrying students. *Journal of Alcohol and Drug Education*, 46(1), 1-13.
- ^Crawford, C. and Burns, R. (2016). Reducing school violence: Considering school characteristics and the impacts of law enforcement, school security, and environmental factors. *Policing: An International Journal of Police Strategies & Management*, 39(3), 455-477.
- Cullen, F.T., & Wilcox, P. (Eds.). (2010). *Encyclopedia of criminological theory*. Sage.
- *Cunningham, R. M., Resko, S. M., Harrison, S. R., Zimmerman, M., Stanley, R., Chermack, S. T., Walton, M. A. (2010). Screening adolescents in the emergency department for weapon carriage. *Academic Emergency Medicine*, 17(2), 168-176.
- *Da Silva, R. A., De Azevedo Cardoso, T., Jansen, K., Dias de Mattos Souza, L., Godoy, R. V., Sica Cruzeiro, A. L., Horta, B. L., & Tavares Pinheiro, R. (2012). Bullying and associated factors in adolescents aged 11 to 15 years. *Trends in Psychiatry and Psychotherapy*, 34(1), 19-24.
- *Dam, I. W. (2021). *Messengeweld: Waar begint het? Een kwalitatief onderzoek naar vroegtijdige signalering van jongeren die neigen tot messengeweld* [Bachelorscriptie, Hanzehogeschool]. HBO Kennisbank

- Decker, S.H., Melde, C., and Pyrooz, D.C. (2013) What Do We Know About Gangs and Gang Members and Where Do We Go From Here?, *Justice Quarterly*, 30(3), 369-402.
- *DeVoe, J. F. (2007). *The protective behaviors of student victims: Responses to direct and indirect bullying*. [Ongepubliceerde dissertatie, University of Maryland].
- *Dijkstra J. K., Gest, S. D., Lindenberg, S., Veenstra, R., Cillessen, A. H. (2012). Testing three explanations of the emergence of weapon carrying in peer context: The roles of aggression, victimization, and the social network. *Journal of Adolescent Health*, 50(4), 371-376.
- *Douwes, L. (2023). *How drill culture commodifies gang conflict. A study on the influence of drill on the increase in knife carrying among Dutch youth*. [Ongepubliceerde Masterscriptie, Universiteit van Amsterdam].
- *Dukes, R. L., Stein, J. A., & Zane, J. I. (2010). Gender differences in the relative impact of physical and relational bullying on adolescent injury and weapon carrying. *Journal of School Psychology*, 48, 511-532.
- ^DuRant, R. H., Barkin, S., & Krowchuk, D. P. (2001). Evaluation of a peaceful conflict resolution and violence prevention curriculum for sixth-grade students. *Journal of Adolescent Health*, 28(5), 386-393.
- *DuRant, R. H., Krowchuk, D. P., Kreiter, S., Sinal, S. H., & Woods, C. R. (1999). Weapon carrying on school property among middle school students. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 153(1), 21-26.
- Ellis, L., Farrington, D.P., & Hoskin, A.W. (2019). *Handbook of crime correlates*. Academic Press.
- Enzmann, D., Marshall, I. H., Killias, M., Junger-Tas, J., Steketee, M., & Gruszczynska, B. (2010). Self-reported youth delinquency in Europe and beyond: First results of the Second International Self-Report Delinquency Study in the context of police and victimization data. *European Journal of Criminology*, 7(2), 159-183.
- *Erickson, P. G., Butters, J. E., Cousineau, M. M., Harrison, L., Korf, D., & Drugs, Alcohol and Violence International (DAVI) team (2006). Girls and weapons: An international study of the perpetration of violence. *Journal of Urban Health*, 83(5), 788-801.
- Esbensen, F. A., & Maxson, C. L. (Eds.). (2011). *Youth gangs in international perspective: results from the Eurogang program of research*. Springer Science & Business Media.
- *Esselmont, C. (2014). Carrying a weapon to school: The roles of bullying victimization and perceived safety. *Deviant Behaviour*, 35(3), 215-232.
- ^Estefan, L. F., Vivolo-Kantor, A. M., Niolon, P. H., Le, V. D., Tracy, A. J., Little, T. D., DeGue, S., Latzman, N. E., Tharp, A., Lang, K. M., McIntosh, W. L. (2021). Effects of the Dating Matters® comprehensive prevention model on health-and delinquency-related risk behaviors in middle school youth: A cluster-randomized controlled trial. *Prevention science*, 22(2), 163-174.
- *Fernando, S. (2009). *The association between bully victimization and risky behaviors among youth*. [Ongepubliceerde Masterscriptie, University of Massachusetts].

- Figueira, A., Alleyne, E., & Wood, J. (2024). Fear and masculinity as motivational narratives for knife-related crime: a systematic review of the literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15248380241266206.
- *Forsyth, A. J., Khan, F., & McKinlay, W. (2010). The use of off-trade glass as a weapon in violent assaults by Young Offenders. *Crime Prevention and Community Safety*, 12, 233-245.
- ^Foshee, V. A., Reyes, L. M., Agnew-Brune, C. B., Simon, T. R., Vagi, K. J., Lee, R. D., & Suchindran, C. (2014). The effects of the evidence-based Safe Dates dating abuse prevention program on other youth violence outcomes. *Prevention Science*, 15(6), 907-916.
- Gaffney, H., Ttofi, M. M., & Farrington, D. P. (2021). What works in anti-bullying programs? Analysis of effective intervention components. *Journal of school psychology*, 85, 37-56.
- Garrard, W. M., & Lipsey, M. W. (2007). Conflict resolution education and antisocial behavior in US schools: A meta-analysis. *Conflict resolution quarterly*, 25(1), 9-38.
- *Gerard, F. J., Browne, K. D., & Whitfield, K. C. (2015). Gender comparison of young people charged with murder in England and Wales. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 61(4), 413-429.
- ^Gilbert, E, and Sinclair, P. (2019). *Devastating After Effects: Anti-Knife Crime Sessions*. The Flavasum Trust.
- *Goldstein S. E., Young, A., Boyd, C. (2008). Relational aggression at school: Associations with school safety and social climate. *Journal of Youth and Adolescence*, 37, 641-654.
- *Greene, M. B. (2003). High school students are also adversely affected by bullying. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 157, 1134.
- Gubbels, J., Assink, M., & van der Put, C. E. (2024). Protective factors for antisocial behavior in youth: what is the meta-analytic evidence?. *Journal of youth and adolescence*, 53(2), 233-257.
- *Güney, N. (2018). The examination about knife using behaviors of youth with regard to various variables during a fight (sivas example). *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 21(1), 169-189.
- Haen Marshall, I., Kokkalera, S. S., & Marshall, C. E. (2024). Testing Key Concepts of Three Delinquency Theories in a Multi-National Sample of Adolescents. *Deviant Behavior*, 1-28.
- *Hamdulay, A. K., & Mash, R. (2011). The prevalence of substance use and its associations amongst students attending high school in Mitchells Plain, Cape Town. *South African familypractice*, 53(1), 83-90.
- *Hayes, D. N., & Hemenway, D. (1999). Age-within-school-class and adolescent gun-carrying. *Pediatrics*, 103(5), e64.
- Haylock, S., Boshari, T., Alexander, E. C., Kumar, A., Manikam, L., & Pinder, R. (2020). Risk factors associated with knife-crime in United Kingdom among young people aged 10–24 years: a systematic review. *BMC Public Health*, 20, 1-19.
- *Hemenway, D., Prothrow-Stith, D., Bergstein, J. M., Ander, R., & Kennedy, B. P. (1996). Gun carrying among adolescents. *Law and Contemporary Problems*, 59(1), 39-53.

- *Hemenway, D., Vriniotis, M., Johnson, R. M., Miller, M., & Azrael, D. (2011). Gun carrying by high school students in Boston, MA: does overestimation of peer gun carrying matter? *Journal of Adolescence*, 34(5), 997-1003.
- *Hemphill, S. A., Kotevski, A., Herrenkohl, T. I., Bond, L., Kim, M. J., Toumbourou, J. W., & Catalano, R. F. (2011). Longitudinal consequences of adolescent bullying perpetration and victimization: A study of students in Victoria, Australia. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 21(2), 107-116.
- *Henrich, C. C., Brookmeyer, K. A., & Shahar, G. (2005). Weapon violence in adolescence: Parent and school connectedness as protective factors. *Journal of adolescent health*, 37(4), 306-312.
- *Hertz, M., Jones, S., Barrios, L., David-Ferdon, C., & Holt, M. (2015). Association between bullying victimization and health risk behaviors among high school students in the United States. *Journal of School Health*, 85(12), 833-842.
- ^Hipple, N. K., & Lentz, T. S. (2024). Evaluation of a court-ordered violence prevention program for gun-involved youths. *Youth violence and juvenile justice*, 22(2), 108-124.
- Hirtenlehner, H., Bacher, J., Leitgöb, H., & Schartmueller, D. (2022). Do morality and self-control protect from criminogenic peer influence? Testing multidimensional person–environment interactions. *Justice Quarterly*, 39(1), 78-112.
- ^Hobson, Z., Yesberg, J.A. and Bradford, B. (2022). Fear appeals in anti-knife carrying campaigns: successful or counter-productive?. *Journal of interpersonal violence*, 37(23-24), 21573-21598.
- Hope, T. (2005). Pretend it doesn't work: The 'anti-social' bias in the Maryland Scientific Methods Scale. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 11(3-4), 275-296.
- *Huesmann, L. R., Dubow, E. F., Boxer, P. B., Bushman, B. J., Smith, C. S., Docherty, M. A., & O'Brien, M. J. (2021). Longitudinal predictions of young adults' weapons use and criminal behavior from their childhood exposure to violence. *Aggressive behavior*, 47(6), 621-634.
- Janssen, H.J., Weerman, F.M., & Eichelsheim, V. I. (2017). Parenting as a protective factor against criminogenic settings? Interaction effects between three aspects of parenting and unstructured socializing in disordered areas. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 54(2), 181-207.
- ^Johnston, B.D., Rivara, F. P., Droesch, R. M., Dunn, C., & Copass, M. K. (2002). Behavior change counseling in the emergency department to reduce injury risk: a randomized, controlled trial. *Pediatrics*, 110(2), 267-274.
- Junger-Tas, J., Terlouw, G. J., & Klein, M. W. (Eds.). (1994). *Delinquent behavior among young people in the western world: First results of the international self-report delinquency study*. Kugler Publications.
- *Kingery, P. M., Coggeshall, M. B., & Alford, A. A. (1999). Weapon carrying by youth: Risk factors and prevention. *Education and Urban Society*, 31(3), 309-333.

- *Kingery, P. M., Pruitt, B. E., & Heuberger, G. (1996). A profile of rural Texas adolescents who carry handguns to school. *Journal of School Health, 66*(1), 18-22.
- ^Kleck, G. (2019). Regulating guns among young adults. *American journal of criminal justice, 44*(5), 689-704.
- Klein, M., Kerner, H. J., Maxson, C., & Weitekamp, E. (Eds.). (2000). *The Eurogang paradox: Street gangs and youth groups in the US and Europe*. Springer Science & Business Media.
- Kovalenko, A. G., Abraham, C., Graham-Rowe, E., Levine, M., & O'Dwyer, S. (2022). What works in violence prevention among young people?: A systematic review of reviews. *Trauma, Violence, & Abuse, 23*(5), 1388-1404.
- *Kukawadia, A., Craig, W., Janssen, I., & Pickett, W. (2012). Bullying as a mediator of relationships between adiposity status and weapon carrying. *International Journal of Public Health, 57*(3), 505-512.
- Laub, J.H., & Sampson, R.J. (1993). Turning points in the life course: Why change matters to the study of crime. *Criminology, 31*(3), 301-325.
- *Lewis, T., Leeb, R., Kotch, J., Smith, J., Thompson, R., Black, M. M., Pelaez-Merrick, M., Briggs, E., & Coyne-Beasley, T. (2007). Maltreatment history and weapon carrying among early adolescents. *Child Maltreatment, 12*(3), 259-268.
- *Liang, H., Flisher, A. J., & Lombard, C. J. (2007). Bullying, violence, and risk behavior in South African school students. *Child Abuse and Neglect, 31*(2), 161-171.
- *Lizotte, A. J., Krohn, M. D., Howell, J. C., Tobin, K., & Howard, G. J. (2000). Factors influencing gun carrying among young urban males over the adolescent-young adult life course. *Criminology, 38*(3), 811-834.
- *Lizotte, A. J., Howard, G. J., Krohn, M. D., & Thronberry, T. P. (1997). Patterns of illegal gun carrying among young urban males. *Valparaiso University Law Review, 31*(2), 375-393.
- *Loeber, R., Burke, J. D., Mutchka, J., & Lahey, B. B. (2004). Gun carrying and conduct disorder: A highly combustible combination? Implications for Juvenile Justice and Mental and Public Health. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine, 158*(2), 138-145.
- *Luster, T., & Oh, S. M. (2001). Correlates of male adolescents carrying handguns among their peers. *Journal of Marriage and Family, 63*(3), 714-726.
- *Maiti, N. (2010). *Association between bullying behaviors, health characteristics, and injuries among adolescents in the United States*. [Ongespubliceerde dissertatie, Palo Alto University].
- Mallion, J. S., Wood, J. L., & Mallion, A. (2020). Systematic review of 'Good Lives' assumptions and interventions. *Aggression and violent behavior, 55*, 101510.
- *Marsh, L., McGee, R., & Williams, S. (2011). Why do New Zealand high school students carry weapons? *Australian and New Zealand Journal of Criminology, 44*(3), 425-439.
- *Mateu-Gelabert, P. (2002). *Dreams, gangs, and guns: the interplay between adolescent violence and immigration in a New York City neighborhood*. Vera Institute of Justice.

- *May, D. C. (1999). Scared kids, unattached kids, or peer pressure: Why do students carry firearms to school? *Youth & Society*, 31(1), 100-127.
- ^McGarrell, E. F., Chermak, S., Wilson, J. M., & Corsaro, N. (2006). Reducing homicide through a "lever-pulling" strategy. *Justice Quarterly*, 23(2), 214-231.
- *McGee, Z. T., Logan, K., Samuel, J., & Nunn, T. (2017). A multivariate analysis of gun violence among urban youth: The impact of direct victimization, indirect victimization, and victimization among peers. *Cogent Social Sciences*, 3(1), 1-8.
- *McNabb, S. J., Farley, T. A., Powell, K. E., Rolka, H. R., & Horan, J. M. (1996). Correlates of gun-carrying among adolescents in south Louisiana. *American Journal of Preventive Medicine*, 12(2), 96-102.
- *McVie, S. (2010). *Gang membership and knife carrying: Findings from the Edinburgh study of youth transitions and crime*. Scottish Government Social Research.
- *Meulen, P. (2023). *Messenproblematiek onder jongeren: een aanscherping van de preventieve aanpak van Schiedam gebaseerd op de visies en rollen van professionals*. [Ongepubliceerde Masterscriptie, Erasmus Universiteit Rotterdam].
- *Meyer-Adams, N., & Conner, B. T. (2008). School violence: Bullying behaviors and the psychosocial school environment in middle schools. *Children and Schools*, 30(4), 211-221.
- *Molnar, B. E., Miller, M. J., Azrael, D., & Buka, S. L. (2004). Neighborhood predictors of concealed firearm carrying among children and adolescents: Results from the project on human development in Chicago neighborhoods. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 158(7), 657-664.
- ^Montgomery, P., Knerr, W., Ross, D. A., & Patterson, J. (2022). The effectiveness and acceptability of comprehensive and multicomponent school health services: a systematic review. *Journal of Adolescent Health*, 70(2), 192-207.
- *Morris, E. B., Zhang, B., & Bondy, S. J. (2006). Bullying and smoking: Examining the relationships in Ontario adolescents. *Journal of School Health*, 76(9), 465-470.
- *Muula, A. S., Rudatsikira, E., & Siziya, S. (2008). Correlates of weapon carrying among high school students in the United States. *Annals of General Psychiatry*, 7(1), 1-8.
- ^Na, C., & Gottfredson, D. C. (2013). Police officers in schools: Effects on school crime and the processing of offending behaviors. *Justice Quarterly*, 30(4), 619-650.
- *Nansel, T. R., Craig, W., Overpeck, M. D., Saluja, G., & Ruan, W. J. (2004). Cross-national consistency in the relationship between bullying behaviors and psychosocial adjustment. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 158(8), 730-736.
- *Nansel, T. R., Overpeck, M. D., Haynie, D. L., Ruan, W. J., & Scheidt, P. C. (2003). Relationships between bullying and violence among US youth. *Archives of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 157(4), 348-353.

- ^Nieri, T., Apkarian, J., Kulis, S., & Marsiglia, F. F. (2015). Effects of a youth substance use prevention program on stealing, fighting, and weapon use. *The journal of primary prevention, 36*(1), 41-49.
- *Nijboer, J.A., & Timmerman, H. (1992). *Een vals gevoel van veiligheid: Wapenbezit onder jongeren*. Groningen: Onderzoekscentrum voor Criminologie en Jeugdcriminologie.
- *Niolon, P. H., Vivolo-kantor, A. M., Latzman, N. E., Valle, L. A., Kuoh, H., Burton, T., Taylor, B. G., & Tharp, A. T. (2015). Prevalence of teen dating violence and co-occurring risk factors among middle school youth in high-risk urban communities. *Journal of Adolescent Health, 56*(2), 5-13.
- NOS (2022). Nog steeds veel steekincidenten onder jongeren, messenverbod pas in 2023. NOS, 20 januari 2022. <https://nos.nl/artikel/2413779-nog-steeds-veel-steekincidenten-onder-jongeren-messenverbod-pas-in-2023>
- Oliphant, S. N., Mouch, C. A., Rowhani-Rahbar, A., Hargarten, S., Jay, J., Hemenway, D., Zimmerman, M., Carter, P. M., & Facts Consortium. (2019). A scoping review of patterns, motives, and risk and protective factors for adolescent firearm carriage. *Journal of behavioral medicine, 42*(4), 763-810.
- *Orpinas, P., Nahapetyan, L., & Truszczynski, N. (2017). Low and increasing trajectories of perpetration of physical dating violence: 7-Year associations with suicidal ideation, weapons, and substance use. *Journal of Youth and Adolescence, 46*(5), 970-981.
- *Orpinas, P., Murray, N., & Kelder, S. (1999). Parental influences on students' aggressive behaviors and weapon carrying. *Health Education & Behavior, 26*(6), 774-787.
- *Paglia, A., & Adlaf, E. M. (2003). Secular trends in self-reported violent activity among Ontario students, 1983–2001. *Canadian Journal of Public Health, 94*, 212-217.
- Pappas, L. N., & Dent, A. L. (2023). The 40-year debate: a meta-review on what works for juvenile offenders. *Journal of experimental criminology, 19*(1), 1-30.
- Pawson, R., & Tilley, N. (1997). *Realistic evaluation*. Sage.
- *Peleg-Oren, N., Saint-Jean, G., Cardenas, G. A., Tammara, H., & Pierre, C. (2009). Drinking alcohol before age 13 and negative outcomes in late adolescence. *Alcoholism, Clinical and Experimental Research, 33*(11), 1966-1972.
- *Pham, T. B., Schapiro, L. E., John, M., & Adesman, A. (2017). Weapon carrying among victims of bullying. *Pediatrics, 140*(6), 1-7.
- *Pickett, W., Craig, W., Harel, Y., Cunningham, J., Simpson, K., Molcho, M., Mazur, J., Dostaler, S., Overpeck, M. D., & Currie, C. E. (2005). Cross-national study of fighting and weapon carrying as determinants of adolescent injury. *Pediatrics, 116*(6), 855-863.
- Prescott, D.S., & Willis, G.M. (2022). Using the good lives model (GLM) in clinical practice: Lessons learned from international implementation projects. *Aggression and Violent Behavior, 63*, 101717.

- *Reid, J. A., Richards, T. N., Loughran, T. A., & Mulvey, E. P. (2017). The relationships among exposure to violence, psychological distress, and gun carrying among male adolescents found guilty of serious legal offenses: A longitudinal cohort study. *Annals of Internal Medicine*, 166(6), 412-418.
- Rijksoverheid (2020). *Actieplan wapens en jongeren*. Rijksoverheid, november 2020.
- Roks, R.A., & Van den Broek, J.B.A. (2020). *Cappen voor clout? Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld in het digitale tijdperk*. Erasmus Universiteit Rotterdam.
- *Romero, A., Bauman, S., Ritter, M., & Anand, P. (2017). Examining adolescent suicidal behaviors in relation to gun carrying and bullying. *Journal of school violence*, 16(4), 445-458.
- *Rudatsikira E., Singh P., Job J., & Knutsen S. (2007). Variables associated with weapon-carrying among young adolescents in southern California. *Journal of Adolescent Health*, 40(5), 470-473.
- *Ruggles, K. V., & Rajan, S. (2014). Gun possession among American youth: A discovery-based approach to understand gun violence. *PLoS ONE*, 9(11), e111893.
- *Schapiro, L., John, M., & Adesman, A. (2014). Association between victims of bullying and weapon carrying among high school students in the United States. *Journal of Adolescent Health*, 54(2), S43.
- Schmidt, C. J., Rupp, L., Pizarro, J. M., Lee, D. B., Branas, C. C., & Zimmerman, M. A. (2019). Risk and protective factors related to youth firearm violence: a scoping review and directions for future research. *Journal of behavioral medicine*, 42, 706-723.
- Servaas, L. M., Weerman, F. M., & Fischer, T. F. C. (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag: Een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke stand van zaken*. Erasmus Universiteit.
- *Sheley, J. F., & Wright, J. D. (1993). Motivations for gun possession and carrying among serious juvenile offenders. *Behavioral Sciences & the Law*, 11(4), 375-388.
- *Sheley, J. F., & Brewer, V. E. (1995). Possession and carrying of firearms among suburban youth. *Public Health Reports*, 110(1), 18-26.
- Sherman, L.W., Gottfredson, D.C., MacKenzie, D.L., Eck, J., Reuter, P., & Bushway, S. (1998). *Preventing crime: What works, what doesn't, what's promising*. Office of Justice Programs.
- *Shetgiri, R., Lin, H., & Flores, G. (2012). Identifying children at risk for being bullies in the United States. *Academic Pediatrics*, 12(6), 509-522.
- Sichel, C. E., Javdani, S., Shaw, S., & Liggett, R. (2021). A role for social media? A community-based response to guns, gangs, and violence online. *Journal of community psychology*, 49(3), 822-837.
- Sichel, C. E., Javdani, S., Ueberall, S., & Liggett, R. (2019). Leveraging youths' digital literacies: the E-Responder social media violence interruption model and pilot evaluation. *Journal of Prevention & Intervention in the Community*, 47(2), 76-89.

- *Simon, T. R., Richardson, J. L., Dent, C. W., Chou, C. P., & Flay, B. R. (1998). Prospective psychosocial, interpersonal, and behavioral predictors of handgun carrying among adolescents. *American Public Health Association, 88*(6), 960-963.
- *Smallegange, T. (2022). *Juvenile Knife Crime in Rotterdam*. [Ongedepubliceerde Bachelorscriptie, Universiteit Leiden].
- Snippe, J., de Muijnck, J.A., & Wouters, L. (2023). *Plan-en procesevaluatie Actieplan Wapens en Jongeren*. Breuer Onderzoek & IntraVal Advies.
- *Spano, R., & Bolland, J. M. (2011). Is the nexus of gang membership, exposure to violence, and violent behavior a key determinant of first time gun carrying for urban minority youth? *JusticeQuarterly, 28*(6), 838-862.
- *Spano, R., & Bolland, J. (2013). Disentangling the effects of violent victimization, violent behavior, and gun carrying for minority inner-city youth living in extreme poverty. *Crime & Delinquency, 59*(2), 191-213.
- *Spano, R., Pridemore, W. A., & Bolland, J. (2012). Specifying the role of exposure to violence and violent behavior on initiation of gun carrying: A longitudinal test of three models of youth gun carrying. *Journal of Interpersonal Violence, 27*(1), 158-176.
- *Srabstein, J., & Piazza, T. (2008). Public health, safety and educational risks associated with bullying behaviors in American adolescents. *International Journal of Adolescent Medicine and Health, 20*(2), 223-233.
- ^Stanton, B., Cole, M., Galbraith, J., Li, X., Pendleton, S., Cottrel, L., Marshall, S. W., & Kaljee, L. (2004). Randomized trial of a parent intervention: parents can make a difference in long-term adolescent risk behaviors, perceptions, and knowledge. *Archives of pediatrics & adolescent medicine, 158*(10), 947-955.
- *Stayton, C., McVeigh, K. H., Olson, E. C., Perkins, K., & Kerker, B. D. (2011). Victimization and health risk factors among weapon-carrying youth. *American Journal of Health Behavior, 35*(6), 654-663.
- *Stein, J. A., Dukes, R. L., & Warren, J. I. (2007). Adolescent male bullies, victims, and bully-victims: A comparison of psychosocial and behavioral characteristics. *Journal of Pediatric Psychology, 32*(3), 273-282.
- *Steinman, K. J., & Zimmerman, M. A. (2003). Episodic and persistent gun-carrying among urban African-American adolescents. *Journal of Adolescent Health, 32*(5), 356-364.
- *Stevens, M. M., Gaffney, C. A., Tosteson, T. D., Mott, L. A., Olson, A., Ahrens, M. B., & Konings, E. K. (2001). Children and guns in a well child cohort. *Preventive Medicine, 32*, 201-206.
- *Swahn, M. H., Topalli, V., Ali, B., Strasser, S. M., Ashby, J. S., & Meyers, J. (2011). Pre-teen alcohol use as a risk factor for victimization and perpetration of bullying among middle and high school students in Georgia. *Western Journal of Emergency Medicine, 12*(3), 305-309.
- *Testani-Cafiero, C. (2003). *A study of high school students' perceptions of their safety in school*. [Dissertatie, University of Central Florida].

- ^Theriot, M. T. (2009). School resource officers and the criminalization of student behavior. *Journal of criminal justice*, 37(3), 280-287.
- *Tigri, H. B., Reid, S., Turner, M. G., & Devinney, J. M. (2016). Investigating the relationship between gang membership and carrying a firearm: Results from a national sample. *American Journal of Criminal Justice*, 41(2), 168-184.
- *Traynor, P. R. (2016). *Closing the 'security gap': Young people, 'street life' and knife crime* [Dissertatie, University of Leeds].
- Tremblay, M., Baydala, L., Khan, M., Currie, C., Morley, K., Burkholder, C., Davidson, R., & Stillar, A. (2020). Primary substance use prevention programs for children and youth: a systematic review. *Pediatrics*, 146(3).
- ^Trent, R. D. (2020). *Sustainable outcomes and barriers to adolescent gun-violence prevention programs*. (Dissertation). Wilmington University.
- ^Tribe, H. C, Harris, A., and Kneebone, R. (2018). "Life on a knife edge: using simulation to engage young people in issues surrounding knife crime", *Advances in Simulation*, 3(1), 1-9.
- *Turner, M., Phillips, M., Tigri, H., Williams, M., & Hartman, J. (2016). On the association between repeat bully victimizations and carrying a firearm: Evidence in a national sample. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 60(8), 871-896.
- *Uehara, E. S., Chalmers, D., Jenkins, E. J., & Shakoor, B. H. (1996). African American youth encounters with violence: Results from the community mental health council violence screening project. *Journal of Black Studies*, 26(6), 768-781.
- Valdebenito, S., Ttofi, M. M., Eisner, M., & Gaffney, H. (2017). Weapon carrying in and out of school among pure bullies, pure victims and bully-victims: A systematic review and meta-analysis of cross-sectional and longitudinal studies. *Aggression and violent behavior*, 33, 62-77.
- Van der Laan, A.M., Beerthuizen, M.G.C.J., & N.C. Boot (2021). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2020: Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit in de eerste twee decennia van deze eeuw*. WODC/CBS.
- Van Geel, M., Vedder, P., & Tanilon, J. (2014). Bullying and weapon carrying: A meta-analysis. *JAMA pediatrics*, 168(8), 714-720.
- *Van Loon-Dijkers, L., Van der Hoff, M., Achahchah, J., & Distelbrink, M. (2021). *Messenbezit onder jongeren. Een verkenning naar ondersteuningsbehoeften bij migrantenouders en kansrijke aanpakken*. Kennisplatform Integratie & Samenleving.
- *Van Noordenburg, Y. (2022). *Steekwapenincidenten door jongeren: Een verkennend onderzoek naar bezit en gebruik in de politie-eenheid Noord-Holland*. [Ongepubliceerde Masterscriptie, Vrije Universiteit Amsterdam].
- Van Wijk, A., Hardeman, M., & Bremmers, B. (2015). *Geweldsregistratie door ziekenhuizen. Procesevaluatie van de pilot 'Preventieve aanpak geweld'*. Bureau Beke.
- *Vaughn, M. G., Howard, M. O., & Harper-Chang, L. (2006). Do prior trauma and victimization predict weapon carrying among delinquent youth? *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(4), 314-327.

- *Vaughn, M. G., Nelson, E. J., Salas-Wright, C. P., DeLisi, M., & Qian, Z. (2016). Handgun carrying among White youth increasing in the United States: New evidence from the National Survey on Drug Use and Health 2002–2013. *Preventive Medicine, 88*, 127-133.
- *Vaughn, M. G., Perron, B. E., Abdon, A., Olate, R., Groom, R., & Wu, L.-T. (2012). Correlates of handgun carrying among adolescents in the United States. *Journal of Interpersonal Violence, 27*(10), 2003-2021.
- *Vaughn, M. G., Salas-Wright, C. P., Boutwell, B. B., DeLisi, M., & Curtis, M. P. (2017). Handgun carrying among youth in the United States: An analysis of subtypes. *Youth Violence and Juvenile Justice, 15*(1), 21-37.
- *Walsh, J. A., & Krienert, J. L. (2007). Child–parent violence: An empirical analysis of offender, victim, and event characteristics in a national sample of reported incidents. *Journal of Family Violence, 22*(7), 563-574.
- *Wang, J., Iannotti, R. J., & Luk, J. W. (2012). Patterns of adolescent bullying behaviors: Physical, verbal, exclusion, rumour, and cyber. *Journal of School Psychology, 50*(4), 521-534.
- Ward, T. (2002). Good lives and the rehabilitation of offenders: promises and problems. *Aggression and Violent Behavior, 7*(5), 513-528.
- Ward, T. & Stewart, C. A. (2003). The relationship between human needs and criminogenic needs. *Psychology, Crime, & Law 9*(3), 219-224.
- *Webster, D. W., Gainer, P. S., & Champion, H. R. (1993). Weapon carrying among inner-city junior high school students: Defensive behavior vs. aggressive delinquency. *American Journal of Public Health, 83*(11), 1604-1608.
- ^ Webster, D. W., Whitehill, J. M., Vernick, J. S., & Parker, E. M. (2012). *Evaluation of Baltimore's Safe Streets Program: effects on attitudes, participants' experiences, and gun violence*. Baltimore, MD: Johns Hopkins Center for the Prevention of Youth Violence.
- *Weerman, F.M., Roks, R.A., Broek, J.B.A. van den & Willink, J.C. (2022). "Het is een probleem, maar niet voor mij". *Een onderzoek naar de achtergronden van wapens en wapengeweld onder jongeren in Rotterdam*. Rotterdam: Erasmus Universiteit.
- Weijers, I. (2022). Wetenschappelijke perspectieven op jeugdcriminaliteit. In: Weijers, I. (red.), *Jeugdcriminologie: Achtergronden van jeugdcriminaliteit* (4^e druk). Boom Juridische Uitgevers, 115-170.
- Weisz, J. R., Ugueto, A. M., Cheron, D.M., & Herren, J. (2013). Evidence-based youth psychotherapy in the mental health ecosystem. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 42*(2), 274-286.
- Wikström, P-O. (2010). Situational action theory. In: Fisher, B., & Lab, S. (eds.), *Encyclopedia of victimology and crime prevention*. Sage, pp. 875-879.
- *Wilcox, P., May, D. C., & Roberts, S. D. (2006). Student weapon possession and the "fear and victimization hypothesis": Unraveling the temporal order. *Justice Quarterly, 23*(4), 502-529.

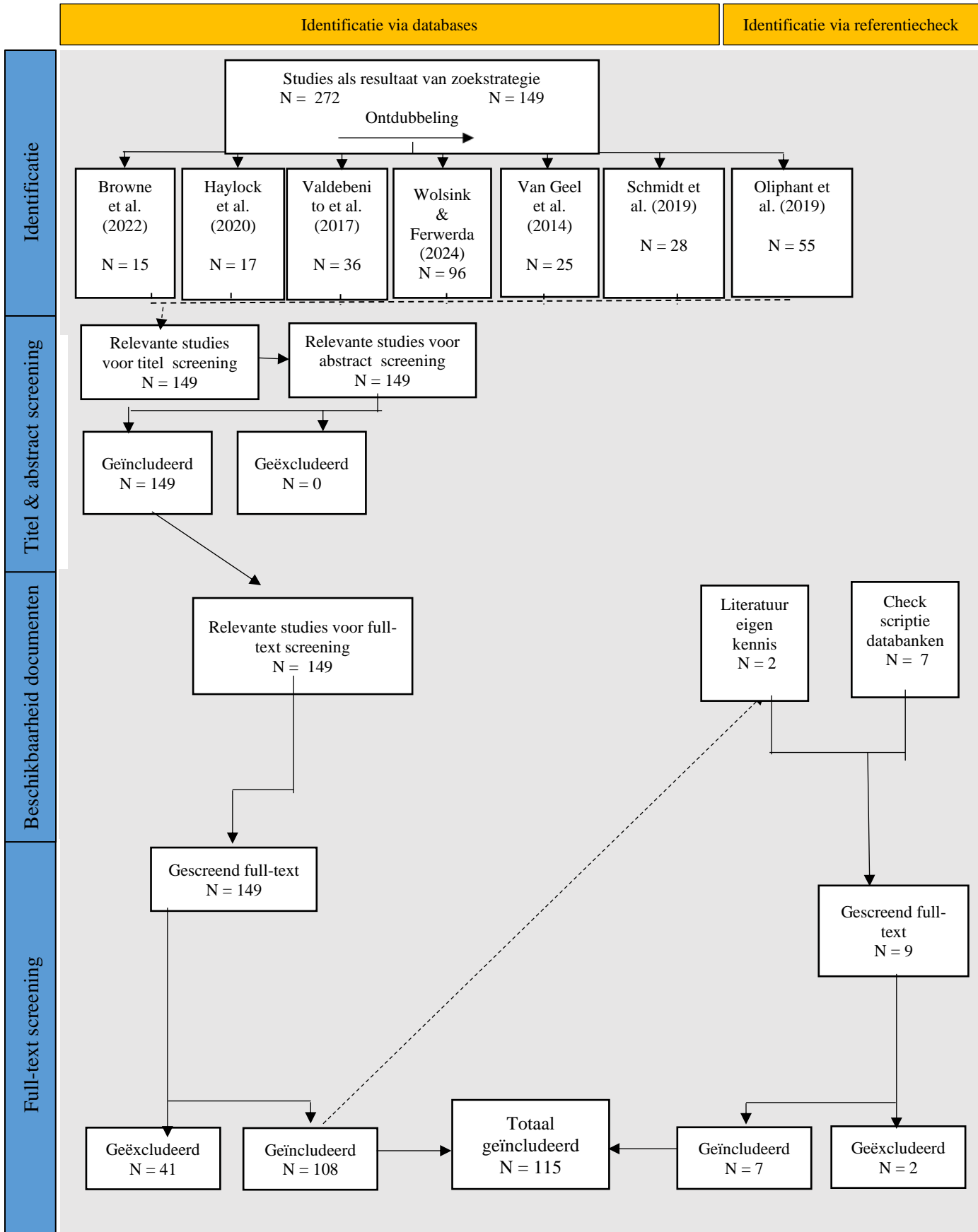
- ^Williams, D, Currie, D, Linden, W. and Donnelly, P, 2014. Addressing gang-related violence in Glasgow: A preliminary pragmatic quasi-experimental evaluation of the Community Initiative to Reduce Violence (CIRV). *Aggression and Violent Behavior*, 19(6), 686-691.
- *Williams, S. S., Mulhall, P. F., Reis, J. S., & De Ville, J. O. (2002). Adolescents carrying handguns and taking them to school: Psychosocial correlates among public school students in Illinois. *Journal of Adolescence*, 25(5), 551-567.
- *Wilson, D., Sharp, C., & Patterson, A. (2006). Young people and crime: Findings from the 2005 offending, crime and justice survey. *Home Office Statistical Bulletin*, 17(6).
- Wolsink, J. & Ferwerda, H. (2024). *Een scherpe blik op steekwapenproblematiek: Literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak*. Bureau Beke.
- *Ybarra M. L., Diener-West M., & Leaf P. J. (2007). Examining the overlap in Internet harassment and school bullying: implications for school intervention. *Journal of Adolescent Health*, 41(6 suppl 1), 42-50.
- *Ybarra, M. L., Huesmann, R. L., Korchmaros, J. D., & Reisner, S. L. (2014). Cross-sectional associations between violent video and computer game playing and weapon carrying in a national cohort of children. *Aggressive Behavior*, 40(4), 345-358.
- ^Zatzick, D., Russo, J., Lord, S. P., Varley, C., Wang, J., Berliner, L., Jurkovich, G., Whiteside, L. K., O'Connor, S., & Rivara, F. P. (2014). Collaborative care intervention targeting violence risk behaviors, substance use, and posttraumatic stress and depressive symptoms in injured adolescents: a randomized clinical trial. *JAMA pediatrics*, 168(6), 532-539.

Bijlagen

Bijlage 1: Overzicht bestaande reviews over motieven en factoren met betrekking tot wapens en jongeren

Titel	Auteurs + jaar publicatie	Type review	Aantal studies geïncludeerd
Een scherpe blik op steekwapenproblematiek	Wolsink, J. & Ferwerda, H. (2024)	QuickScan Scoping review	N=96
Knife crime offender characteristics and interventions: A systematic review	Browne, K. D., Green, K., Jareno-Ripoll, S., & Paddock, E. (2022)	Systematische review	N=15
Risk factors associated with knife-crime in United Kingdom among young people aged 10–24 years: A systematic review	Haylock, S., Boshari, T., Alexander, E. C., Kumar, A., Manikam, L., & Pinder, R. (2020)	Systematische review	N=17
Risk and protective factors related to youth firearm violence: A scoping review and directions for future research	Schmidt, C., Rupp, L., Pizarro, J., Lee, D., Branas, C., & Zimmerman, M. (2019)	Scoping review	N=28
A scoping review of patterns, motives, and risk and protective factors for adolescent firearm carriage	Oliphant, S & Mouch, C., Rowhani-Rahbar, A., Hargarten, S., Jay J., Hemenway, D., Zimmerman, M. & Carter. P. (2019)	Scoping review	N=55
Weapon carrying in and out of school among pure bullies, pure victims and bully-victims: A systematic review and meta-analysis of cross-sectional and longitudinal studies	Valdebenito, S., Ttofi, M. M., Eisner, M., & Gaffney, H. (2017)	Systematische review & meta-analyse	N=36
Bullying and weapon carrying: A meta-analysis	Van Geel, M., Vedder, P., & Tanilon J. (2014)	Meta-analyse	N= 25

Bijlage 2: Flowchart bij selectie van studies over motieven en factoren

Bijlage 3: Zoektermen bij literatuursearch interventies

De volgende zoektermen zijn meegenomen bij de literatuursearch in de Engelstalige databases:

#1 *Interventies* (interven* OR prevent* OR treat* OR program* OR project* OR strateg* OR policy OR policies OR regulat* OR experiment* OR campaign*)

#2 *Wapens* (weapon* OR knife* OR knives OR gun* OR firearm* OR explosive*)

#3 *Jongeren* (youth* OR juvenile* OR minor* OR young* OR adolescent* OR "emerging adult*" OR "young adult*" OR child* OR kid* OR teen*)

#4 *Kwantitatief en kwalitatief onderzoek* (randomized OR randomized OR "control group*" OR controll* OR "cohort stud*" OR epimiolog* OR trial* OR compari* OR qualitative OR interview* OR "focus group*" OR ethnograph* OR fieldwork OR "field work" OR phenomolog* OR evaluati* OR "grounded theory")

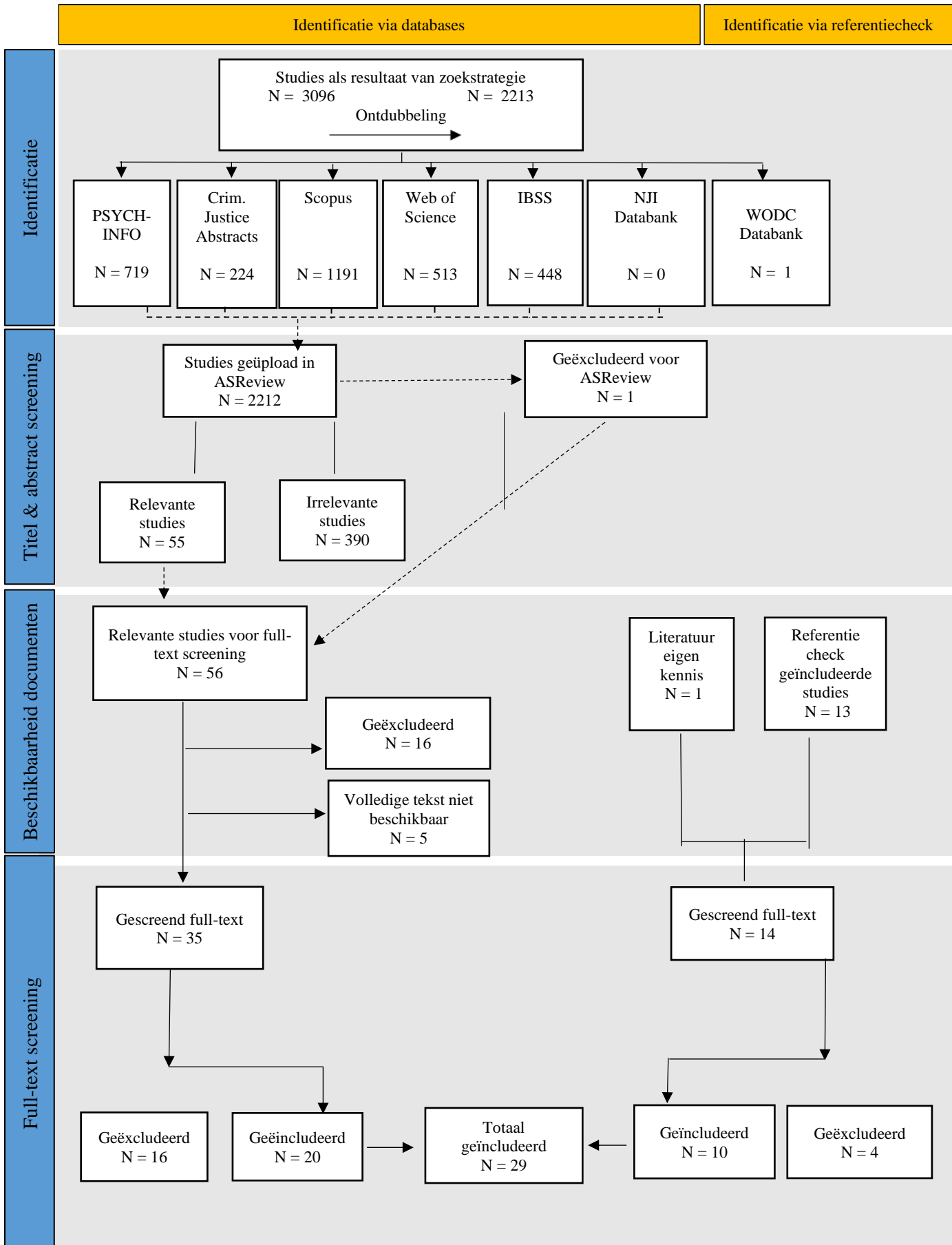
De Nederlandse databases, NJI databank en WODC Kennisbank, werden apart doorzocht met de volgende Nederlandse zoektermen:

#1 *Interventies* (interven* OR prevent* OR maatregel* OR program* OR project* OR strateg* OR campagn* OR experiment* OR behandeling* OR beleid*)

#2 *Wapens* (wapen* OR mes* OR vuurwapen* OR explosi*)

#3 *Jongeren* (adolescent* OR jongvolwassen* OR jong* OR minderjarig* OR jeugd* OR kind* OR tiener*)

Bijlage 4: Flowchart bij selectie van studies over interventies

Bijlage 5: Oorspronkelijk geselecteerde factoren (normaal) en later toegevoegde factoren (cursief)

Demografische factoren	Relatie ouders en kind
Geslacht	Huishouden twee ouders
Etniciteit	Ouderlijke supervisie
Leeftijd	Steun ouders wapen
Onveilig/slachtofferschap	Criminele ouders/familie
Onveiligheidsgevoelens	(Vuur)wapens in huis
Bedreigd worden	Thuis geweld / conflicten
Slachtofferschap geweld	Opvoedingstekorten
<i>Slachtofferschap seksueel geweld</i>	<i>Overig gezin</i>
<i>Getuige van geweld</i>	Schoolfactoren
Gepest zijn	Opleidingsniveau
Individueel gedrag	Schoolprestaties
Delinquent gedrag	Inzet voor school
Betrokkenheid bij drugshandel	<i>Band met school</i>
<i>Gevochten</i>	<i>Probleemgedrag school</i>
Conflicten op straat	Spijbelen
Pestgedrag vertonen	Vroegtijdig school verlaten
Bully/victim	Hebben van werk
Alcohol / drugsgebruik	<i>Overig school</i>
<i>Vroeg 'daten'</i>	Factoren leeftijdsgenoten
Houdingen en opvattingen	Delinquente vrienden
Attitude wapens	Lid gang / probl jeugdgroep
Attitude geen wapens	Peer victimisatie
Attitude geweld / code of street	Hoeveelheid vrienden
Attitudes criminaliteit	<i>Tijd met peers</i>
Kennis over wapens	<i>Overig peers</i>
<i>Interesse leger</i>	Online / sociale media
Straatidentiteit / waarden	<i>Tijd beeldscherm</i>
Persoonlijkheid	Conflicten op sociale media
Zelfcontrole algemeen	<i>Online observatie wapens</i>
Impulsiviteit	Online observatie geweld
<i>Risicogeneïdheid</i>	<i>Drillrap</i>
<i>Agressiviteit</i>	Factoren buurt
IQ	SES buurt
LVB	<i>Stedelijkheid omgeving</i>
<i>Gevoeligheid groepsdruk</i>	Sociale cohesie woonomgeving
Persoonlijke problemen	Criminele/gewelddadige buurt
Mentale gezondheid	<i>Straatcultuur in de buurt</i>
<i>Gedragsproblemen</i>	Gangs/groepen in de buurt
Trauma / ACE's	<i>Overig buurt</i>
Gezinsfactoren	Maatschappijbeleving
SES gezin	Ervaren achterstelling
Laag inkomen / armoede	Vertrouwen in instanties
<i>Gezinssamenstelling</i>	

Bijlage 6: Aantallen / gevonden verbanden, uitgesplitst naar analysesoort

	Aantal studies	Verband vastgesteld (bivariaat)	Onafhankelijk verband (multivariaat)	Over de tijd vastgesteld (longitudinaal)	Effect vastgesteld multivariaat en/of longitudinaal
Demografische factoren					
Geslacht	58	50/58	17/20	7/9	24/29
Etniciteit	41	24/41	8/14	4/6	12/20
Leeftijd	35	17/35	4/10	2/7	6/17
Onveilig/slachtofferschap					
Onveiligheidsgevoelens	13	6/13	2/6	0/2	2/8
Bedreigd worden	10	6/10	1/4	0/1	1/5
Slachtofferschap geweld	35	27/35	7/9	4/8	11/17
Slachtofferschap seksueel geweld	5	5/5	0/0	1/1	1/1
Getuige van geweld	16	13/16	5/5	4/6	9/11
Gepest zijn	32	27/32	8/9	3/3	11/12
Individueel gedrag					
Delinquent gedrag	23	16/23	6/10	3/5	9/15
Betrokkenheid bij drugshandel	8	8/8	2/2	2/2	4/4
Gevochten	21	19/21	5/6	2/2	7/8
Conflicten op straat	2	2/2	0/0	0/0	0/0
Pestgedrag vertonen	19	17/19	4/4	1/1	5/5
Pesten en gepest worden	7	7/7	1/1	0/0	1/1
Alcohol / drugsgebruik	35	32/35	9/12	5/5	14/17
Vroeg 'daten'	5	3/5	1/2	0/0	1/2
Houdingen en opvattingen					
Attitude wapens	7	5/7	3/4	0/0	3/4
Attitude geen wapens	2	2/3	1/2	0/0	1/2
Attitude geweld	7	5/7	1/3	0/0	1/3
Attitudes criminaliteit	5	5/5	1/1	0/0	1/1
Kennis over wapens	2	1/2	1/2	0/0	1/2
Interesse leger	1	1/1	0/0	0/0	0/0
Straatidentiteit / waarden	2	2/2	0/0	0/0	0/0
Persoonlijkheid					
Zelfcontrole algemeen	0	-	-	-	-
Impulsiviteit	5	2/5	0/1	0/0	0/0
Risicogeneïdheid	6	6/6	2/2	1/1	3/3
Agressiviteit	9	9/9	0/0	4/4	4/4
IQ	0	-	-	-	-
LVB	2	2/2	0/0	0/0	0/0
Gevoeligheid groepsdruk	6	3/6	0/0	0/0	0/0
Persoonlijke problemen					
Mentale gezondheid	23	16/23	3/8	4/5	7/13
Gedragsproblemen	5	5/5	2/2	2/2	4/4
Trauma / ACE's	2	1/2	1/1	0/1	1/2
Gezinsfactoren					
SES gezin	23	8/23	2/10	1/3	3/13

Laag inkomen / armoede	9	5/9	1/3	0/1	1/4
Gezinssamenstelling	6	3/6	1/4	1/1	2/5
Relatie ouders en kind	14	10/14	5/7	2/2	7/9
Huishouden twee ouders	13	6/13	2/5	0/0	2/5
Ouderlijke supervisie	13	9/13	4/7	1/1	5/8
Criminele ouders/familie	5	5/5	3/3	1/1	4/4
Steun ouders wapen	2	2/2	0/0	0/0	0/0
(Vuur)wapens in huis	5	1/1	3/4	0/0	3/4
Huiselijk geweld/conflicten	8	4/8	1/2	1/2	2/4
Opvoedingstekorten	6	3/6	1/4	0/0	1/4
Gezin overig	3	0/3	0/3	0/0	0/3
Schoolfactoren					
Opleidingsniveau	6	4/5	0/1	0/0	0/1
Schoolprestaties	10	5/10	1/3	0/2	1/5
Inzet voor school	5	3/5	0/2	0/0	0/2
Band met school	8	5/8	0/2	1/1	1/3
Probleemgedrag school	5	5/5	1/1	1/1	2/2
Spijbelen	9	9/9	1/1	1/1	2/2
Vroegtijdig school verlaten	3	2/3	0/1	0/0	0/1
Hebben van werk	2	0/2	0/0	0/0	0/0
Overig school	5	4/5	1/1	0/0	1/1
Factoren leeftijdsgenoten					
Delinquente vrienden	21	21/21	6/6	7/7	13/13
In gang / probl jeugdgroep	19	18/19	4/4	3/4	7/8
Peer victimisatie	4	3/4	3/4	0/0	3/4
Hoeveelheid vrienden	3	3/3	0/0	0/0	0/0
Tijd met peers	5	2/5	0/0	1/1	1/1
Overig peers	3	1/3	0/2	0/0	0/2
Online / sociale media					
Tijd beeldscherm	5	2/5	1/1	1/1	2/2
Conflicten op sociale media	2	2/2	0/0	0/0	0/0
Online observatie wapens	4	3/4	1/1	1/1	2/2
Online observatie geweld	1	1/1	1/1	0/0	1/1
Drillrap	3	2/3	0/0	0/0	0/0
Factoren buurt					
SES buurt	7	5/7	0/2	0/0	0/2
Stedelijkheid omgeving	8	5/8	2/4	1/1	3/5
Sociale cohesie buurt	7	3/7	3/3	0/0	3/3
Criminele/gewelddadige buurt	13	7/13	1/4	2/3	3/7
Straatcultuur in de buurt	1	1/1	0/0	0/0	0/0
Gangs/groepen in de buurt	1	1/1	1/1	0/0	1/1
Buurt anders	1	0/1	0/1	0/0	0/1
Maatschappijbeleving					
Ervaren achterstelling	1	0/1	0/0	0/0	0/0
Vertrouwen in instanties	0	-	-	-	-

Bijlage 7: Aantallen / gevonden verbanden, voor kinderen tot 15 jaar en in studies uitgevoerd in Nederland

	Alle studies	Waarvan bij kinderen tot 15 jaar	Waarvan studies in Nederland
Demografische factoren			
Geslacht	50/58	7/8	4/4
Etniciteit	24/41	2/7	3/4
Leeftijd	17/35	0/5	2/2
Onveilig/slachtofferschap			
Onveiligheidsgevoelens	6/13	2/4	1/1
Bedreigd worden	6/10	3/5	-
Slachtofferschap geweld	27/35	5/6	2/2
Slachtoffer seksueel geweld	5/5	3/3	-
Getuige van geweld	13/16	2/2	1/1
Gepest zijn	27/32	9/11	1/1
Individueel gedrag			
Delinquent gedrag	16/23	3/6	2/2
Betrokkenheid drugshandel	8/8	-	1/1
Gevochten	19/21	2/3	-
Conflicten op straat	2/2	-	1/1
Pestgedrag vertonen	17/19	8/9	-
Pesten en gepest worden	7/7	1/1	-
Alcohol / drugsgebruik	32/35	4/5	3/3
Vroeg 'daten'	3/5	1/2	-
Houdingen en opvattingen			
Attitude wapens	5/7	1/2	2/2
Attitude geen wapens	2/3	1/2	1/1
Attitude geweld	5/7	2/3	1/1
Attitudes criminaliteit	5/5	-	1/1
Kennis over wapens	1/2	-	1/1
Interesse leger	1/1	-	-
Straatidentiteit / waarden	2/2	-	1/1
Persoonlijkheid			
Zelfcontrole algemeen	-	-	-
Impulsiviteit	2/5	0/1	1/1
Risicogeneidheid	6/6	-	1/1
Agressiviteit	9/9	1/1	1/1
IQ	-	-	-
LVB	2/2	-	2/2
Gevoeligheid groepsdruk	3/6	0/0	-
Persoonlijke problemen			
Mentale gezondheid	16/23	2/6	3/3
Gedragsproblemen	5/5	2/2	-
Trauma / ACE's	1/2	-	-
Gezinsfactoren			
SES gezin	8/23	0/5	3/3

Laag inkomen / armoede	5/9	-	2/2
Gezinssamenstelling	3/6	1/2	-
Relatie ouders en kind	10/14	4/4	2/2
Huishouden twee ouders	6/13	0/3	2/2
Ouderlijke supervisie	9/13	3/5	1/2
Criminele ouders/familie	5/5	1/1	-
(Vuur)wapens in huis	4/5	1/1	-
Steun ouders wapen	2/2	1/1	-
Huiselijk geweld/conflicten	4/8	1/1	1/1
Opvoedingstekorten	3/6	0/1	2/2
Gezin overig	0/3	0/1	-
Schoolfactoren			
Opleidingsniveau	4/5	-	3/3
Schoolprestaties	5/10	0/3	-
Inzet voor school	3/5	0/1	1/1
Band met school	5/8	0/1	1/1
Probleemgedrag school	5/5	2/2	1/1
Spijbelen	9/9	-	2/2
Vroegtijdig school verlaten	2/3	-	-
Hebben van werk	0/2	-	-
Overig school	4/5	1/1	-
Factoren leeftijdsgenoten			
Delinquente vrienden	21/21	4/4	3/3
In gang / probl jeugdgroep	18/19	2/2	3/3
Peer victimisatie	3/4	2/2	-
Hoeveelheid vrienden	3/3	-	1/1
Tijd met peers	2/5	-	1/2
Overig peers	1/3	0/1	1/1
Online / sociale media			
Tijd beeldscherm	2/5	1/1	0/1
Conflicten op sociale media	2/2	1/1	1/1
Online observatie wapens	3/4	1/1	1/2
Online observatie geweld	1/1	-	-
Drillrap	2/3	0/0	2/2
Factoren buurt			
SES buurt	5/7	0/1	2/2
Stedelijkheid omgeving	5/8	0/1	1/1
Sociale cohesie buurt	3/7	0/1	1/2
Criminele/gewelddadige buurt	7/13	2/3	-
Straatcultuur in de buurt	1/1	-	1/1
Gangs/groepen in de buurt	1/1	1/1	-
Buurt anders	0/1	-	-
Maatschappijbeleving			
Ervaren achterstelling	0/1	-	-
Vertrouwen in instanties	-	-	-